

Міністерство освіти і науки України
Департамент освіти і науки Дніпропетровської обласної державної адміністрації
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (м. Дніпро, Україна)
Університет митної справи та фінансів (м. Дніпро, Україна)
Дніпропетровський науково-дослідний інститут судових експертиз
Міністерства юстиції України (м. Дніпро, Україна)
Полтавський державний аграрний університет (м. Полтава, Україна)
Поліський національний університет (м. Житомир, Україна)
Університет прикладних наук (м. Міттвайда, Німеччина)
Центр менеджменту м. Інсбрук (м. Інсбрук, Австрія)
Університет страхування та фінансів ВУЗФ (м. Софія, Болгарія)
Університет міста Ле-Ман (м. Ле-Ман, Франція)

ЕКОНОМІКА І МЕНЕДЖМЕНТ 2023:
ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРАЦІЇ
ТА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Збірник наукових праць
Міжнародної науково-практичної конференції
(Дніпро, 6–7 квітня 2023 р.)

У шести томах

Том 5. Кількісні методи в економіці та менеджменті.
Фактори впливу глобальних трансформацій на міжнародний бізнес

Дніпро
Видавець Біла К. О.
2023

УДК 336
Е 45

*Затверджено на засіданні вченої ради факультету економіки
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
(протокол № 9 від 03.04.2023 р.)*

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Оковитий С. І. – д-р хім. наук, проф., ректор Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, голова оргкомітету;

Гринько Т. В. – д-р екон. наук, проф., декан факультету економіки Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара;

Кравченко М. В. – д-р екон. наук, проф., заступник начальника управління науки, вищої та професійно-технічної освіти – начальник відділу науки, вищої освіти та атестаційної експертизи департаменту освіти і науки Дніпропетровської обласної державної адміністрації;

Богодістов Євген – д-р філософії, професор Центру менеджменту м. Інсбрук (Австрія);

Вазов Радостін – д-р філософії, завідувач кафедри бізнес-адміністрування та маркетингу Університету страхування та фінансів ВУЗФ (Болгарія);

Валінкевич Н. В. – д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри економіки, підприємництва та туризму Поліського національного університету;

Велеско Серджо – д-р екон. наук, проф. міжнародного менеджменту факультету економіки Університету прикладних наук у місті Міттвайда (Німеччина);

Гвініашивілі Т. З. – канд. екон. наук, доцент, в.о. завідувача кафедри економіки, підприємництва та управління підприємствами Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара;

Дячков Д. В. – д-р екон. наук, доцент, заступник директора навчально-наукового інституту економіки, управління, права та інформаційних технологій Полтавського державного аграрного університету;

Іванов Р. В. – д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри економічного моделювання, обліку та статистики Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара;

Коваленко О. В. – д-р екон. наук, проф., директор Дніпропетровського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України;

Корнєєв М. В. – д-р екон. наук, проф., декан факультету інноваційних технологій Університету митної справи та фінансів;

Менар Себастьян – д-р філософії, професор факультету права, економіки та менеджменту університету міста Ле-Ман (Франція);

Олійник Т. І. – канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки, підприємництва та управління підприємствами Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара;

Павлов Р. А. – канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки, підприємництва та управління підприємствами Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Е 45 Економіка і менеджмент 2023: перспективи інтеграції та інноваційного розвитку : зб. наук. праць Міжнар. наук.-практ. конф., 6–7 квіт. 2023 р. : у 6 т. – Дніпро : Видавець Біла К. О., 2023.

ISBN 978-617-645-498-4

Т. 5 : Кількісні методи в економіці та менеджменті. Фактори впливу глобальних трансформацій на міжнародний бізнес. – 2023. – 108 с.

ISBN 978-617-645-503-5

У збірнику надруковано наукові праці Міжнародної науково-практичної конференції, яка відбулася 6–7 квітня 2023 року в Дніпровському національному університеті імені Олеся Гончара.

Для студентів, аспірантів, викладачів ВНЗів та наукових закладів.

УДК 336

ISBN 978-617-645-498-4

ISBN 978-617-645-503-5 (Т. 5)

© Авторський колектив, 2023

КІЛЬКІСНІ МЕТОДИ В ЕКОНОМІЦІ ТА МЕНЕДЖМЕНТІ

Авраменко Д. С.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Україна)

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ ЕКСПЕРТНИХ ОЦІНОК В ПРИЙНЯТТІ ГОСПОДАРСЬКИХ РІШЕНЬ

Кожне підприємство прораховує стратегії розвитку своєї діяльності, оцінюючи майбутні результати. Для ефективного оцінювання майбутніх результатів планових дій підприємства слід застосовувати методи експертних оцінок [1].

Метод експертних оцінок з позиції використання прибутку вивчали В. Горбатенко, Т. Сааті, А. Денисова, Є. Зайцева, О. Орлова, О. Кузнецова, Н. Приходько та О. Дугельна, М. Шапочка та О. Макарюк, та розглядали застосування експертних оцінок при прийнятті рішень за умов невизначеності.

Метою застосування методів експертних оцінок є прагнення прогнозування та оцінки майбутніх результатів дій на основі прогнозів фахівців.

Коли компанія вирішує застосовувати метод експертних оцінок, то починає проводитися опитування певної експертної групи для того, щоб визначити якісь змінні величини, які необхідні для того, щоб оцінити поставлене питання. Експертами вважаються особи, які висловлюють свою думку по якомусь спірному або складному питанню. До цих експертів мають належати різні люди з різним типом мислення, що полегшує оцінку та вирішення проблеми. Експерти можуть дати оцінку стосовно того, як треба залучати інвестиції, ставити критерії відбору варіантів рішення, встановлювати строки досягнення поставлених завдань. При формуванні експертних груп виникає проблема, яка полягає у відсутності методів, які б у повній мірі гарантували об'єктивність експертизи [2, с. 41]. Головною умовою для ефективного застосування методів є наявність достатньої кількості інформації в експертів, що досліджують проблемні питання, а також високий рівень знань та високий професійний статус [3, с. 71-73]. Сам експерт

не має бути за чи проти якогось варіанту вирішення проблеми, щоб не виникло вирішене питання, яке засновано на особистісному виборі. В економіці виділяють такі види експертних методів: індивідуальні, колективні, метод Делфі. Індивідуальними експертними методами називають сукупність всіх мислень експертів, що склалися кожним з них окремо, не враховуючи думки один одного. До таких методів належать: методи інтерв'ю та анкетування.

Колективними методами вважаються методи, що можуть забезпечити єдине рішення, як наслідок поєднання думок всіх залучених до вирішення питання експертів. До колективних методів експертної оцінки відносять: метод комісії, методи Делфі, відстороненого оцінювання та конференція ідей. В навчальному посібнику розглядаючи теорію прийняття управлінських рішень, автори зазначають, що усі методи експертних оцінок поділяють на дві основні групи – метод індивідуальних та метод колективних експертних оцінок [3, с. 71].

Метод експертних оцінок складається з декількох етапів – підбір експертів і формування експертних груп, формування питань і складання анкет, робота з експертами, визначення узагальнених оцінок на основі оцінок окремих експертів, Аналіз і розробка експертних оцінок [4, с. 254].

Метод індивідуальної експертизи має позитивну особливість – це оперативність і невеликі затрати [5, с. 260]

Можна зробити висновок, що методи експертних оцінок відіграють немаленьке значення в дослідженнях економіки, особливо якщо це стосується стратегічного і функціонально-вартісного аналізу. Якщо застосовувати ці методи, наприклад, можна визначити обсяги та структуру споживання товарів харчування чи послуг населенням, на відміну від інших методів, які не дають точний аналіз через брак інформації. Вивчаючи матеріали по застосуванню методів експертних оцінок, я звернула увагу на те, що ці методи мають і певні недоліки. До них можна віднести високі витрати на проведення та досить висока вірогідність суб'єктивізму.

Список використаних джерел:

1. Олексієнко Р.Ю., Донець А.О. Місце експертної оцінки у прийнятті управлінських рішень. *Економіка та суспільство*. 2021. № 26. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-26-59>

2. Денисова А.В. Використання методу експертних оцінок. *Післядипломна освіта*. 2019. С. 41.
3. Петруня Ю.Є., Літовченко Б.В., Пасічник Т.О. Прийняття управлінських рішень: навчальний посібник. 3-тє видання, перероблене і доповнене. Дніпро, 2015. 209 с.
4. Полінкевич О.М., Волинець І.Г. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання ризиків. Луцьк, 2018. 254 с.
5. Мартинова О.В., Шевченко О.К. Науковий журнал «Молодий вчений». 2021. С. 260-265.

Богдан А. Ю.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Україна)

ЗАСТОСУВАННЯ ЕВРИСТИЧНИХ МЕТОДІВ АНАЛІЗУ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Тематика щодо евристичних методів аналізу в діяльності підприємств є дуже актуальною в сучасному світі, оскільки підприємства, незалежно від їх галузі, постійно знаходяться в умовах змін і конкуренції, і шукають нові способи підвищення своєї ефективності та конкурентоспроможності. Використання евристичних методів аналізу дозволяє підприємствам знайти нові шляхи підвищення ефективності своєї діяльності, усвідомити рівні ризиків і вирішення проблем, які не можуть бути вирішені за допомогою традиційних методів аналізу. Крім того, застосування евристичних методів дозволяє підприємствам бути більш гнучкими та адаптивними до змін на ринку, а також забезпечує більш ефективне використання ресурсів підприємства. Отже, тема щодо евристичних методів аналізу в діяльності підприємств є дуже актуальною для практики та дослідження, оскільки надає можливість підвищити ефективність підприємств та підвищити їх конкурентоспроможність.

Авторами, які досліджують тематику щодо евристичних методів аналізу в діяльності підприємств, є вчені, дослідники та практики з відповідної галузі. Серед них можна виділити таких авторів, як П. Друкер, І. Ансофф, М. Портер, П. Котлер, М. Хаммер, Д. Шеппард та багатьох інших [1, с. 29]. Оскільки тема досить широка, можливо, що деякі її аспекти можуть бути допрацьовані дослідниками. Наприклад, можна дослідити більш детально використання евристичних методів в діяльності підприємств конкретних галузей, або розглянути вплив

інформаційних технологій на ефективність застосування евристичних методів. Мета даної роботи полягає у розгляді можливих шляхів застосування евристичних методів економічного аналізу в діяльності підприємств.

Евристичні методи аналізу є ефективними інструментами для діяльності підприємств, оскільки вони дозволяють швидко та ефективно здійснювати аналіз і приймати рішення. Основні переваги використання евристичних методів аналізу включають наступне:

1. Швидкість та ефективність. Евристичні методи аналізу дозволяють швидко здійснювати аналіз, що особливо важливо в умовах швидкозмінюючогося ринку.

2. Гнучкість. Евристичні методи аналізу дозволяють здійснювати аналіз і приймати рішення в умовах невизначеності та недостатньої інформації, що є важливою перевагою у сучасних умовах бізнесу.

3. Здатність до інновацій. Евристичні методи аналізу дозволяють відкривати нові можливості та знаходити нестандартні рішення, що сприяє інноваційному розвитку підприємства.

4. Спрощення складних процесів. Евристичні методи аналізу дозволяють спрощувати складні процеси та робити їх більш зрозумілими для всіх учасників.

5. Збільшення продуктивності. Евристичні методи аналізу дозволяють збільшувати продуктивність підприємства, зокрема шляхом зменшення часу та ресурсів, потрібних для здійснення аналізу.

Деякі з евристичних методів аналізу, які можуть бути застосовані в діяльності підприємств, включають наступні:

1. Метод SWOT-аналізу (SWOT analysis) – цей метод полягає в аналізі сильних та слабких сторін підприємства, а також можливостей та загроз зовнішнього середовища. Цей аналіз може допомогти підприємству розробити стратегію розвитку та вирішити проблеми, які впливають на його діяльність.

2. Метод «5 чому?» (5 Why's) – цей метод допомагає з'ясувати причину проблеми, задавши послідовні запитання «чому?» п'ять разів. Цей метод може бути корисним у визначенні кореневої причини проблеми та розробці ефективних рішень.

3. Метод Дельфі (Delphi method) – цей метод використовується для прогнозування майбутніх подій або трендів. Він базується на зборі експертної інформації та використанні її для прийняття рішень.

4. Метод розміщення пріоритетів (Priority Matrix) – цей метод допомагає встановити пріоритетність різних завдань на основі їх важливості та терміновості. Він може допомогти підприємству сконцентрувати свої зусилля на найважливіших завданнях та досягти кращих результатів.

Отже, використання евристичних методів аналізу може бути корисним у багатьох сферах діяльності підприємств, зокрема: управління проектами, фінансовий аналіз, маркетингові дослідження, управління персоналом, стратегічне планування. Застосування евристичних методів аналізу може допомогти підприємствам забезпечити більш ефективне та продуктивне управління, покращити ефективність виробництва, підвищити якість продуктів та послуг, зменшити ризики та збільшити прибуток.

Отже, основними пропозиціями щодо даного дослідження можуть бути:

1. Використання евристичних методи разом з іншими аналітичними інструментами – евристичні методи можуть допомогти знайти неочікувані рішення та виявити нові можливості, але їх слід використовувати разом з іншими методами, щоб отримати повну картину.

2. Використання евристичних методів для розробки інноваційних продуктів та послуг – евристичні методи можуть бути корисними для виявлення нових технологій та ідей, які можуть допомогти створити нові продукти та послуги.

3. Використання евристичних методів для вирішення складних проблем – евристичні методи можуть бути корисні для розв'язання складних проблем, які можуть бути важкими для розуміння і традиційними методами аналізу.

Список використаних джерел:

1. Стратегічні пріоритети економічного розвитку регіону. Монографія / За ред. В.П. Мікловди, С.С. Слави, С.В. Сембера, В.В. Папп. Ужгород: Вид-во ФОП Бреза А.Е., 2013, 548 с. URL: <https://zrcentre.org.ua/wp-content/uploads/2019/01/Monogr.-Strateg.-priorityety-ek.-rozv....2013.pdf>

Григор'єва В. О.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Україна)

КІЛЬКІСНІ МЕТОДИ В МОДЕЛЮВАННІ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ

Кількісні методи в економіці – це сукупність методів, що передбачає аналіз статистичних даних, на основі яких будується економічна система та регулюються макро- мікроекономічні процеси. Вони потрібні для знаходження певних оптимальних рішень для певних ситуацій та допомагають знайти їх економічну закономірність [2]. Якщо поділяти кількісні методи за видами, то можна виділити три загальні: 1) статистичні; 2) моделювання економічних процесів; 3) облік виробництва, обміну, розподілу і споживання продукції та витрат ресурсів у натуральному і грошовому вираженні [1].

Статистичний метод дає нам змогу знайти та зрозуміти закономірність економічної системи. На основі нього визначають поведінку об'єкта та суб'єктів, щоб потім зробити прогноз на подальші події. У вигляді прикладу можемо взяти курс долара, який постійно змінюється і в нього є своя динаміка росту та падіння через зовнішні фактори, які впливають на нього. Чинниками, що спричиняють рух валюти можуть бути валютні депозити, активність аграріїв, допомога від партнерів, поживлення споживчого попиту [3]. Розглядаючи час та термін їх дії можна приблизно зрозуміти на скільки сильно впаде або підвищиться долар, а також період цієї події.

Наступним видом кількісних методів є моделювання економічних процесів. Воно дає можливість представляти економічну ситуацію графічно. Єдиним його мінусом є те, що можуть виникнути труднощі з побудовою динамічних економічних процесів. Головною вимогою таких моделей є адекватність процесу моделювання для реальної дійсності. Бо іноді виникають проблеми з динамічністю об'єкта, тобто відтворення в математичній формі виходить за рамки норми. Сам метод моделювання економічних процесів може використовуватись у випадку підвищення цін на товари та послуги в залежності від якихось факторів [4].

Наприклад покупка букетів з квітками. Зробивши модель в якій показано ціну та попит на цей товар, можна зробити висновок, що попит та ціна збільшується під час свят. До того ж цей економічний процес є адекватним та

має закономірність, яка повторюється кожен рік в одні і ті самі дати. Отже, ця модель працює у більшості випадків на товарах з циклічною динамікою.

Важливим методом, який потрібно розглянути буде облік сировини, матеріалів, напівфабрикатів при виробництві продукції, її обміні, розподілу і споживанню, а також витрати ресурсів у натуральному і грошовому вираженні. Він використовується для підприємств, де потрібно дослідити декілька взаємопов'язаних процесів, які потребують певні витрати ресурсів. Прикладом буде розподілення бюджету на різні частини підприємств, де за місяць треба заплатити за перевезення чогось, за виготовлення товару та зарплату робітникам. Хоча сума грошей може змінюватись, все одно вона залишається більш менш однаковою, тому тут можна використати аналіз статистичних даних, який допоможе знайти середню кількість грошей, яка витрачається підприємством.

Отже, ми розглянули три загальні види кількісних методів в економіці та менеджменті і де кожен із них використовується. Вони всі допомагають дослідити економічну систему, зробити її аналіз та прогноз на подальші події.

Список використаних джерел:

1. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 1. / Редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. Київ: Видавничий центр «Академія», 2000. 864 с.
2. Теоретичні основи кількісних методів моделювання та прогнозування економічних процесів URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/8054/1/Лекції.pdf>
3. Сайт Vikna.tv URL: <https://vikna.tv/dlia-tebe/ekonomiya/chomu-padaye-dolar-golovni-gruchynu-padinnya/>
4. Бондар О.А. Специфіка моделювання економічних процесів. *Економіка та держава*. 2013. № 5. С. 67-69. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/5_2013/19.pdf

Дробчак М. О., д-р екон. наук Іванов Р. В., канд. фіз.-мат. наук Огліх В. В.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Україна)

АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ У КРАЇНАХ З РІЗНИМ РІВНЕМ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Світовий історичний досвід показує, що незважаючи на складність політико-економічної ситуації 40-50-х років минулого століття, економічний розвиток деяких азійських країн (Японія, Південна Корея, Сінгапур та ін.) відбувався набагато швидшими темпами, ніж у випадку вже розвинених економічних

«гігантів», таких як США чи Великобританія. Отже, можна зробити припущення про те, що швидкість економічного зростання країни залежить від її розвитку. Національний дохід збільшується за рахунок збільшення обсягів капіталу, тому кінцевою точкою зростання вважається стаціонарний стан, при якому приріст капіталу дорівнює нулю, оскільки його додаткові одиниці сприятимуть економічному зниженню. Таким чином, особливу цікавість представляє визначення темпу конвергенції (швидкості наближення до стаціонарного стану) для країн з різним рівнем економічного розвитку.

Зокрема, для моделювання процесів, пов'язаних з економічним зростанням часто використовується модель Солоу або її різноманітні модифікації – наприклад, модель Менк'ю-Ромера-Вейла. Від класичної моделі вона відрізняється тим, що разом з трудовими ресурсами, враховує не лише фізичний, а й людський капітал. Шляхом проведення певних алгебраїчних перетворень, модель було приведено у лінійну форму, що дозволить оцінити всі невідомі параметри за допомогою регресійного аналізу:

$$\begin{aligned} & \ln \ln (y(t)) - \ln \ln (y(0)) = \\ & = (1 - e^{-\lambda t}) \left(\frac{\alpha}{1 - \alpha - \beta} \ln \ln (S_k) + \frac{\beta}{1 - \alpha - \beta} \ln \ln (S_h) - \frac{\alpha + \beta}{1 - \alpha - \beta} \ln(n + g + \delta) \right) + \\ & \quad + (1 - e^{-\lambda t}) \ln \ln (y(0)) + \varepsilon, \end{aligned}$$

де $y(t), y(0)$ – ВВП на одиницю ефективної праці у момент часу t та у початковий період відповідно;

α, β – еластичність випуску по фізичному та людському капіталу відповідно;

S_k, S_h – норми заощадження фізичного та людського капіталу відповідно;

λ – коефіцієнт, який характеризує швидкість конвергенції країн до стаціонарного стану;

ε – випадкова похибка.

Для групування 48 країн Європи та Центральної Азії відповідно до рівня їх економічного розвитку було застосовано метод кластеризації на основі значень відібраних соціоекономічних факторів – рівня інфляції та безробіття, індексу Джині та людського капіталу, тривалості життя при народженні та смертності від інфекційних та паразитарних захворювань, вартості процедур запуску

бізнесу та необхідного на це часу, ВВП на душу населення, рівня освіти, витрат на дослідження та розробки. В результаті отримано три кластери: 13 країн з низьким розвитком економіки, в тому числі і Україна (кластер 3), 21 країна з високим розвитком (кластер 2) і, відповідно, 14 – з середнім (кластер 1).

Якщо норми заощаджень фізичного та людського капіталу, а також ВВП на одиницю ефективної праці у 2021 та 1995 роках в межах кожного кластеру відомі, то параметри α, β, λ підлягають додатковій оцінці. Так, за допомогою лінійної регресії оцінено параметри моделі (1) та визначено швидкість конвергенції для кожного кластеру, які наведені у табл. 1.

Таблиця 1

Оцінені параметри моделі

	Кластер 1	Кластер 2	Кластер 3
α	0,7462963	0,47755102	0,176829
β	0,06716418	0,11428571	0,5213415
λ	0,0129	0,0179	0,1212
Час, необхідний країнам, щоб опинитися на половині шляху до стаціонарного стану, (роки)	53,73	38,75	5,72

Сформовано на основі власних розрахунків

За припущенням Менк'ю, Ромера та Вейла, очікується, що сума параметрів α та β , в середньому буде меншою за 0,70, але більшою за 0,60 [1]. На підставі отриманих результатів робиться висновок про те, що доповнена модель Солоу відносно добре описує реальні економічні процеси за всі досліджувані періоди та в межах трьох кластерів країн.

Економічне зростання країн першого кластеру відбувається за рахунок більшої віддачі від фізичного капіталу, ніж від людського, оскільки рівень освіти у цих країнах не на найвищому рівні. Зростання фізичного капіталу на 1% гарантує отримання додаткових 7,4% ВВП, а зростання людського – лише на 0,7%. У другому кластері, в який входять переважно розвинені країни ЄС ситуація схожа, але це пояснюється тим, що у цьому випадку фізичний капітал забезпечує набагато більше зростання, ніж людський. Зростання у країнах з найнижчим економічним розвитком забезпечується переважно людським

капіталом. Отже основні інвестиції країн з низьким рівнем розвитку повинні спрямовуватися переважно у освітню галузь.

Крім того, швидкість конвергенції країн першого кластеру становить близько 0,013 (1,3% розриву між реальним ВВП у стаціонарному стані та у 2021 році зникає за один рік). Це означає, що економіка цих країн, в середньому, досягає половини стаціонарного стану трохи більше ніж за 53 роки. Країни другого кластеру досягають половини стаціонарного стану за 39 років, а третього – за майже 6 років.

Загальний висновок полягає у тому, що значення параметрів еластичності та швидкості конвергенції залежать від рівня розвитку країн, оскільки їх значення відрізняються для всіх трьох кластерів країн.

Список використаних джерел:

1. Mankiw, G., Weil, D., & Romer, D. (1992). A Contribution to the Empirics of Economic Growth. *The Quarterly Journal of Economics*, 107, 407-437.

Д-р екон. наук Іванов Р. В., Денисова М. О.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Україна)

МЕНЕДЖМЕНТ ТА КІЛЬКІСНІ МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ

Менеджмент охоплює багато різних сфер управління організацією. Його структурно найдосконалішою частиною сьогодні є контролінг. Функції менеджменту досить широкі та включають контроль, аналіз звітності, визначення напрямків розвитку і підтримання фінансової стабільності [1]. При цьому, як і менеджмент в цілому, він дає переважно якісну характеристику можливих шляхів виходу із ситуації «вузьких місць», орієнтуючись на досвід та вміння керівника.

Проте сучасні інтегровані системи управління виробництвом мають і ряд істотних недоліків. Вони вимагають високої точності вихідних даних, тривалої підготовки персоналу та високої технологічної дисципліни. Їх здатність до адаптації невелика, що особливо ускладнює вирішення оперативних завдань. Недосконалість календарно-планових нормативів, які є основою систем оперативного планування, призводить до утворення з одного боку вузьких

місць, а з іншого – до збільшення обсягів незавершеного виробництва, уповільнення оборотності капіталу, зниження продуктивності праці. За наявними оцінками, виробничі потужності та трудовий потенціал можуть використовуватися не вище рівня у 70% [2].

Тому очевидна фундаментальна роль регулювання (диспетчеризації) виробництва як завершального етапу оперативного управління. Сьогодні рекомендації щодо регулювання, як такі, зводяться до використання компенсаторів – резервів строків та ресурсів, що закладаються в розрахунки тривалості циклів та випереджень, дострокове виконання робіт.

Методи розрахунку компенсації дуже приблизні і визначаються в основному досвідченим шляхом. Виникла нагальна потреба у застосуванні більш адекватних кількісних методів управління виробничими процесами, які неможливо забезпечити через специфіку менеджменту. Чималі резерви керованості закладені у повнішому обліку міжпродуктових зв'язків складного виробництва за допомогою матричної моделі, де під галуззю розуміється планово-облікова (номенклатурна) позиція, прийнята на даному підприємстві. Принцип контролю за відхиленням від траєкторії кінцевого виходу, яка також може змінюватися, дозволяє створювати моделі системної динаміки, які ефективно працюють за різних збуджуючих факторах, таких як:

1. Нечітке виконання планових норм.
2. Перерва в роботі, брак.
3. Недосконалість календарно-планових норм.
4. Похибки поточного обліку кінцевого випуску.
5. Похибки, пов'язані з орієнтовним характером розрахунків.
6. Зміна необхідної структури фінального випуску.

Резерви ресурсів, необхідних для регулювання, фіксуються на етапі планування. Модель системної динаміки може бути представлена неоднорідним матричним диференціальним рівнянням [3].

В дослідженні [4] запропоновано оптимізаційну модель виробничої діяльності підприємства з врахуванням логістики та ринкового попиту.

Поєднуючи балансовий підхід із кібернетичним принципом управління щодо відхилення регульованої величини, повертаємось до ідей економічної кібер-

нетики та дозволяємо використовувати методи теорії автоматичного управління для вирішення економічних завдань. Поняття «теорія менеджменту», застосоване до організаційних систем, перестає бути синонімом менеджменту і набуває власного змісту.

Є своєрідність в управлінні об'єктами різної природи. На відміну від технічних систем, де параметри рівнянь динаміки визначаються природними законами і відомі досить точно, в управлінні виробництвом величини, що визначають динаміку системи, можна спостерігати обмежено. У повністю спостережуваній системі достатньо планування, регулювання не потрібно. Обмеженість спостережень є об'єктивною закономірністю суспільного виробництва. Обмежена можливість спостережень створює неминучий ризик для економічної діяльності та дозволяє чітко розмежувати планування та регулювання. Якість плану безпосередньо залежить від якості нормування, точності дотримання стандартів. При наявності регулювання такого жорсткого зв'язку немає. Якість регулювання визначається інформаційними похибками, які можуть коливатися від нуля до практично достовірного максимуму. Оскільки точне значення похибок неможливо спостерігати, методи динамічної корекції, які використовуються при синтезі технічних систем, обмежені.

Випробування на явно неякісній інформації показали високу ефективність запропонованого методу. Його можна використовувати як у режимі реального часу, щоб допомогти в плануванні та диспетчеризації, так і для моделювання ймовірних ситуацій і вжиття превентивних заходів, навчання персоналу та навчання майбутніх професіоналів.

Список використаних джерел:

1. Ахновська, І.О., Панасюк, П.І. Антикризове управління підприємством в умовах економіки мінімального контакту. *Економічний простір*. 2021. № 166. С. 42-47.
2. Кудельський, В.Е. (2020). Фінансова діагностика у системі антикризового управління підприємством. *Економічний простір*. 2020. № 163. С. 81-84.
3. Пономаренко В.С., Тридід О.М., Кизим М.О. Стратегія розвитку підприємств в умовах кризи: монографія. Харків: ВД «ІНЖЕК», 2015. 328 с.
4. Ivanov, R., Sherstennikov, Y., Porokhnya, V., Grynko, T. Mathematical model for imitation of management of the enterprise's logistical system. *In SHS Web of Conferences*, 2021, Vol. 107, P. 10004.

Д-р екон. наук Іванов Р. В., Калинич Б. В.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Україна)

**ДОСЛІДЖЕННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ
МЕТОДАМИ МАТЕМАТИЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ**

Протягом багатьох років український агропромисловий комплекс був провідним світовим експортером. Повномасштабна війна стала справжнім випробуванням для аграріїв. Вторинення спричинило руйнування налагоджених роками процесів, логістичних ланцюгів. За оцінками аналітиків KSE Агроцентру і Мінагрополітики, прямі збитки і непрямі втрати у сільському господарстві сумарно перевищили \$40 млрд [2].

Найбільш ефективним шляхом модернізації та покращення рентабельності сільськогосподарського виробництва є раціональне використання виробничих ресурсів та розвиток галузі. Для вирішення таких завдань застосовують методи економіко-математичного моделювання, які дозволяють структурувати та формувати оптимальні галузеві підходи функціонування аграрного сектора економіки.

Сьогодні економіко-математичне моделювання є одним із найважливіших інструментів удосконалення господарського механізму, чому присвячені дослідження багатьох науковців [4; 5].

На сьогоднішній день одним з найбільш вивчених і водночас стратегічно важливих в агроекономічних дослідженнях є напрям, що охоплює розробку та застосування лінійно-динамічних та модельних конструкцій територіальних та продуктових підкомплексів, моделей програмно-цільового планування, що створюються для оптимального вибору переваг осіб, які приймають рішення.

У методологічному плані все більшою популярністю останні роки користуються новітні розробки: моделі нелінійних динамічних систем, графові, мережеві, стохастичні, імітаційні моделі, а також модельні програмні комплекси.

Алгоритмізуючі підходи до знаходження та визначення класичних сільськогосподарських підприємств проектують кілька ефективних варіантів для вдосконалення аграрних територій одного чи кількох регіонів та реалізують сукупність методів як кластерного, так і кореляційного аналізу [1].

Мірою інтегральної класифікації є частка виручки, яку одержують сільськогосподарські підприємства від реалізації. Основних типів аграрної продукції. Від виробничих факторів та ефективних показників результату за першим критерієм визначено мінімальний показник суми відхилень від їх середньогрупових відхилень:

$$R_i = \sum_j (\sigma_{ij}\beta_j)^2 + \sum_j (\sigma_{ij}^*\beta_j^*)^2,$$

де $\sum_j (\sigma_{ij}\beta_j)^2$ – сума квадратів відхилення індексів надійності факторів розробки сільськогосподарських підприємств; $\sum_j (\sigma_{ij}^*\beta_j^*)^2$ – сума квадратів відхилення ефективних показників надійності факторів розробки сільськогосподарських підприємств.

Для визначення показника R, вирішується кореляційне завдання визначення залежності виходу прибутку для кожної сільськогосподарської організації однорідних кластерів від кількісних характеристик, що є показниками забезпеченості засобами виробництва.

У разі фіксування будь-якої залежності, що впливає з наведеної нерівності, може бути сформульовано наступне завдання: потрібно знайти одиницю відхилення кількісних референцій іннервації сільськогосподарських підприємств такими факторами виробництва, як показник σ_{ij} обчислюваний від середньої величини монокласу детермінації β_j , який вважається як добуток наступних індексів $y_i r_j$, де y_i – показник стандартного рівняння регресії, а r_j – показник кореляції.

На останньому етапі сумуємо мінімальні показники $\sum_j (\sigma_{ij}\beta_j)^2$ та $\sum_j (\sigma_{ij}^*\beta_j^*)^2$. Ця дія дозволяє знайти та визначити сільгосп організацію для скомплектованих кластерів. При цьому обрані господарства характеризуються середніми для виділених кластерів розмірами, середнім рівнем забезпеченості та можуть мати у своїй агровиробничій групі галузі різного рівня спеціалізації та галузевого напрямку [3].

Можна зробити висновок, що реалізація модельних рішень дозволяє забезпечувати оптимальний розподіл виробничих ресурсів, в тому числі засобів виробництва, безпосередньо на аграрному підприємстві, а також суттєво підвищити ефективність виробництва та визначити збалансований варіант економічного розвитку підприємства на перспективу.

Список використаних джерел:

1. Захарчук О., Ткачик Д. Аналіз методів моделювання економічного середовища з застосуванням регресійного аналізу. *Матеріали конференцій МЦНД*, 78-79. 2020. URL: <https://doi.org/10.36074/10.07.2020.v1.07>.
2. Мовчанюк А.В., Дяченко М.І. Аграрний сектор України в умовах війни. *Ефективна економіка*. 2023. № 2. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.2.32>.
3. Пирогов Д.А. Порівняння методів моделювання регіональних економічних систем кластерного типу. *Наукові записки Національного університету «Києво-Могилянська академія»* 2016. Т. 1, Вип. 1. С. 138-144.
4. Ivanov, R., Sherstennikov, Y., Porokhnya, V., Grynko, T. Mathematical model for imitation of management of the enterprise's logistical system. *SHS Web of Conferences*, 2021, Vol. 107, P. 10004.
5. Porokhnya, V., Shertennikov, Y., Ivanov, R., Ostapenko, O. Optimization of economic and environmental factors of the logistic system of enterprise management. *E3S Web of Conferences*, 2020, Vol. 166, P. 13001. URL: <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202016613001>

Д-р екон. наук Іванов Р. В., Колодєєв Т. О.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Україна)

ВІРТУАЛЬНІ АКТИВИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ФІНАНСОВОЇ СВОБОДИ

Віртуальні активи – це електронні об'єкти, що не мають фізичної форми, але мають вартість і можуть бути куплені, продані та обмінювані. Це можуть бути криптовалюти, токени, віртуальні предмети в іграх, музика, фотографії та інші цифрові ресурси. Віртуальні активи зазвичай створюються на базі технології розподіленого реєстру, зокрема – технології блокчейн, що гарантує їх безпеку та недоступність для шахраїв [1].

Віртуальні активи стали дуже популярними останнім часом, особливо криптовалюти, які стали альтернативою традиційним валютам. Вивчення віртуальних активів та технологій їх створення є актуальним науково-практичним завданням [2].

Використання віртуальних активів для здійснення покупок стає все популярнішим. Це дозволяє користувачам здійснювати покупки без необхідності використовувати традиційні валюти та банківські картки. Тобто уникати обмежень, які пов'язані з традиційними фінансовими системами.

Криптовалюти забезпечують безпеку та анонімність завдяки використанню криптографії. Кожна транзакція зашифровується та підписується приватним ключем, що забезпечує надійність та неможливість підробки. Крім того, усі

транзакції зберігаються в розподіленій базі даних, яка називається блокчейн. Це забезпечує недоступність для шахраїв та можливість перевірки будь-якої транзакції. Анонімність забезпечується тим, що користувачі можуть використовувати псевдоніми, а не свої реальні імена. Також, вони не залежать від економічних та політичних факторів, що може забезпечити стабільність та незалежність від державних валют. Однак, це також може створювати проблеми з визначенням особи, яка здійснює незаконну дію [1].

Одним із способів забезпечення безпеки та захисту від незаконних дій є введення регуляторних механізмів для криптовалют та інших віртуальних активів. Це може включати в себе обов'язкову реєстрацію користувачів, проведення перевірок на дотримання правил та законів, а також встановлення обмежень на обсяги та типи транзакцій [3].

Такі механізми можуть допомогти запобігти використанню криптовалют для фінансування тероризму, кіберзлочинності та інших незаконних дій. Вони також можуть забезпечити більшу прозорість та відкритість у сфері віртуальних активів, що може позитивно вплинути на їх розвиток та прийняття в суспільстві.

Проте, важливо забезпечити баланс між захистом від незаконних дій та збереженням анонімності та приватності користувачів. Регуляторні механізми повинні бути розроблені з урахуванням цього балансу та забезпечувати захист прав та інтересів користувачів віртуальних активів. Крім того, важливим є встановлення прозорих правил та процедур для вирішення можливих спорів та конфліктів.

Найголовніше, віртуальні активи, такі як криптовалюти та блокчейн технології, можуть допомогти людству в отриманні фінансової свободи, забезпечуючи безпеку, ефективність та прозорість.

Список використаних джерел:

1. Кудь А.А. Феномен віртуальних активів: економіко-правовий аспект. *International Journal of Education and Science*, 2020, Vol. 3, No. 3., 30-42. <https://doi.org/10.26697/ijes.2020.3.3>
2. Ivanov, R., Busygin, V.: Some aspects of innovative blockchain technology application. In: Proceedings of the XII International Scientific and Practical Conference on Modern Modeling Problems of Socio-economic Systems, Kharkiv, Ukraine (April 2020)
3. Новицький В.Я., Фица В.М. Становлення та розвиток правового регулювання обігу віртуальних активів. *Інформація і право*, 2021, (4 (39)), 179-186.

Д-р екон. наук. Іванов Р. В., Комисарик Є. О.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Україна)

ОЦІНКА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННІ

На даний момент часу тема енергозбереження є дуже актуальною завдяки поновлюваним та альтернативним джерелам енергії, які в ній використовуються. Серед таких джерел провідне місце займають вітер, вода та сонце. Вони вже активно приймають участь в промисловості та в сільському господарстві [1].

Питання енергозбереження відрізняється складністю та багатоплановістю і постійно вимагає переоцінки з боку різних учасників реалізації програм з підвищення ефективності та використання енергетичних ресурсів [2].

Комплексний підхід до енергозбереження та поліпшення енергетичної ефективності дають змогу створити умови для підвищення якості життя населення, розвитку економіки та соціальних сфер міста. Більш того, це сприяє вирішенню проблем екологічної безпеки території, ефективному функціонуванню систем комунальної інфраструктури, а також поліпшенню показника благоустрою міських територій.

Інновації в енергозбереженні спрямовані на мінімізацію втрат енергії. Впровадження ефективних технологій є важливим питанням у вирішенні екологічних проблем. Вони забезпечують використання відходів, економію та раціональне споживання тепла, води, газу, палива.

Зараз впроваджують два істотно нових типи енергозбереження для оселі та автомобілістів. Перший тип – це так би мовити розумна освітлювальна система, яка вмикається тільки тоді, коли у приміщенні знаходиться людина. Вона працює за допомогою датчиків, як реагують на голос та рухи. Варто додати, що активується вона лише при настанні темряви.

І другий тип прогресивних технологій розробляється для автомобільної сфери. Інженери США намагаються створити перетворювач вихлопних газів на електроенергію. Цей прибор має кріпитись на вихлопну трубу та виробляти енергію для роботи кондиціонера, пічки чи музикальної апаратури в машині. Німецькі вчені ж працюють над створенням гібридного двигуна, який на трасах буде працювати на нафтопродуктах, а у місті – на електроенергії, яка так само

буде вироблятися з вихлопних газів [3]. У більш масштабних розмірах планується удосконалити теплоенергетику, атомну та водневу енергетику.

У сфері теплової енергетики важливим рішенням є удосконалення котельних установок шляхом заміни режиму роботи когенерацією, що передбачає одночасне вироблення тепла та електрики. У вугільній енергетиці основним напрямом модернізації є реконструкція устаткування. При використанні твердого палива економічно вигідна розробка парогазової установки із внутрішньою газифікацією кам'яного вугілля. Електротехнічні установки дозволяють одержувати із твердого палива штучну нафту, калорійний газ та тверді відходи. Такі розробки дозволяють використовувати первинну сировину без утворення відходів. В атомній енергетиці спостерігаються складнощі, пов'язані з новим будівництвом. Для забезпечення конкурентоспроможності цієї галузі потрібно добитися економії енергії на стадії перетворення тепла на електрику, вирішити екологічні проблеми, пов'язані із здійсненням паливно-ядерного циклу, утилізацією відходів.

Багато нових розробок проводиться у сфері використання нетрадиційних джерел, зокрема у водневій енергетиці. Цьому напрямку відведено допоміжну роль, яка може зрости при розробці нових технологій одержання водневого палива. Установки на паливних елементах є чистими та безпечними для людини, тому що кінцевим продуктом горіння є вода. Цей напрямок створення екологічно чистого джерела енергії знаходиться в стадії розробки, пошуку шляхів вирішення та практичного застосування.

Дослідженню та оцінці умов і особливостей реалізації інноваційної діяльності економічних суб'єктів в напрямку збереження природних ресурсів присвячена робота [4].

В статті [5] результативність діяльності підприємства оцінюється на основі моделі оптимізації соціально-економічної системи з врахуванням її логістичної структури та екологічної життєздатності.

Таким чином, можна зробити висновок, що зараз науковці детально досліджують тему енергозбереження та відновлювальних джерел енергії. Реалізація їх науково-практичного досвіду сприятиме формуванню ефективної політики в контексті сталого розвитку. Такий науковий прорив дуже позитивно відобразиться на екології та становищі планети загалом.

Список використаних джерел:

1. Паньків О.Р. Обґрунтування та типові ознаки моделей венчурного інвестування енергоорієнтованих стартапів. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2019. № 4. С. 74-78.
2. Папуга Т.Р. Зарубіжний досвід енергозбереження: перспективи його впровадження на промислових підприємствах України. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. 2021. № 2(13). С. 245-249.
3. Мних О.Б., Савченко О.К. Факторне середовище диверсифікації розвитку енергетичних підприємств у ринкових умовах. *Бізнес Інформ*. 2020. № 1. С. 149-155.
4. Ivanov R.V., Grynko T.V. Модельна оцінка результативності інноваційної діяльності економічного суб'єкту в контексті сталого розвитку (на прикладі домогосподарства). *European Journal of Management Issues*. 2021. Т. 29, № 4. С. 192-199. URL: <https://doi.org/10.15421/192118>.
5. Porokhnya, V., Shertennikov, Y., Ivanov, R., Ostapenko, O. Optimization of economic and environmental factors of the logistic system of enterprise management. *E3S Web of Conferences*. 2020. Vol. 166, P. 13001. URL: <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202016613001>

Д-р екон. наук Іванов Р. В., Лук'янченко Б. О.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Україна)

**ЕМПІРИЧНА ОЦІНКА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ
МІЖ ВИБОРОМ СТРАТЕГІЇ ТА ЗАМІЩЕННЯМ ЧАСУ**

Вибір стратегії та заміщення часу ринковими товарами є двома ключовими питаннями, які можуть визначити успіх чи невдачу бізнесу. Вибір правильної стратегії може забезпечити конкурентну перевагу, стабільність та рентабельність компанії. Заміщення часу ринковими товарами може забезпечити попит на продукцію компанії, але вимагає активного маркетингу та забезпечення якості продукції. Головним питанням дослідження є встановлення взаємозв'язку між вибором стратегії та заміщенням часу ринковими товарами, а також його вплив на успішність бізнесу.

Щоб знайти відповіді на головне питання дослідження, необхідно проаналізувати потреби споживачів, пропозиції конкурентів та тенденції розвитку ринку. Також необхідно оцінювати ефективність заміщення часу та вибір стратегії, щоб забезпечити успішний розвиток компанії. Компанії, які знаходять способи заміщення часу ринковими товарами та обирають правильну стратегію, мають більші шанси на успіх на ринку.

Теорія ігор є важливим інструментом для дослідження взаємодії між різними гравцями у ситуаціях, коли їхні рішення впливають один на одного. Досліджуються різні моделі вибору стратегій, розглядається їх застосування у контексті споживання ринкових продуктів [1].

У цей же час поведінкова економіка, зі свого боку, зосереджується на вивченні особливостей формування економічної поведінки, в тому числі мотивацій рішень, які приймаються у різних ситуаціях [2].

Використаємо підходи поведінкової економіки до аналізу вибору продуктів та ринкових стратегій, а також їхній вплив на користувачів та ринкові тенденції.

Компанія SAP, яка займається розробкою програмного забезпечення та відповідних послуг, розглядала можливість використання планшетних комп'ютерів та смарт годинників як інструментів для підвищення продуктивності праці своїх співробітників.

Ще у 2010 році компанія запровадила програму для використання планшетних комп'ютерів iPad для своїх співробітників. За допомогою цих пристроїв співробітники могли отримувати доступ до інформації про клієнтів та продуктах, що дозволяло їм працювати більш ефективно та швидко. За даними компанії SAP, використання планшетних комп'ютерів дозволило їм знизити час виконання завдань на 14,6%. Крім того, працівники стали більш мобільними та ефективнішими в роботі з клієнтами [3].

Смарт-годинники дозволяють співробітникам отримувати повідомлення та нагадування без необхідності перевіряти електронну пошту або інші джерела інформації на комп'ютері або мобільному телефоні. Вони також можуть відстежувати активність користувача, таку як кількість кроків, що він зробив протягом дня, та надавати інформацію про рівень фізичної активності. За даними компанії SAP, впровадження смарт-годинників у 2014 році забезпечило збільшення продуктивності роботи на 8% та зниження рівня стресу на роботі. Згідно з опитуваннями, більшість співробітників, які використовують смарт-годинники, вважають, що вони допомагають їм краще керувати часом та бути більш організованими. Наприклад, одна зі співробітниць SAP, яка використовує смарт-годинник, зауважила, що він допоміг їй витратити менше часу на перевірку

електронної пошти та зосереджуватися на важливих завданнях, що покращило її продуктивність на робочому місці [3].

Дослідження показали, що обрання певної стратегії покупки технологій може мати значний вплив на продуктивність часу. У 2010 році SAP стикнулася з вибором стратегії впровадження або не впровадження цифрових технологій, які вплинули на заміщення часу. І позитивний результат згодом вплинув на стратегії, які сформувались у 2014 році.

Отже, можна стверджувати, що взаємозв'язок між вибором стратегії та заміщенням часу існує та має значний вплив на розвиток та стабільну діяльність компанії.

Список використаних джерел:

1. Садиков Д.Ф., Гарматій Н.А. Теорія ігор та її застосування в економічному аналізі. VI Всеукраїнська студентська науково-технічна конференція «Природничі та гуманітарні науки. Актуальні питання». 2021. С. 94.
2. Повод, Т.М., Адвокатова, Н.О. Поведінкова економіка: сутність та концептуалізація поняття. *Таврійський науковий вісник. Серія: економіка*. 2020. № 2. С. 213-221.
3. Про SAP. Обмін професійним досвідом і знаннями. URL: <https://www.sap.com/ukraine/about.html>.

Канд. фіз.-мат. наук Катан В. О., Денисова М. О., Комисарик Є. О.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Україна)

СИСТЕМИ МАСОВОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ У ДОСЛІДЖЕННІ ОПЕРАЦІЙ

При вивченні операцій часто доводиться мати справу з роботою спеціальних систем, які ми називаємо системами масового обслуговування (СМО). Такими системами можуть бути, наприклад, колл-центри, ремонтні майстерні, каси, служби обслуговування клієнтів, магазини, перукарні тощо. Предмет теорії систем масового обслуговування: математичне моделювання і кількісний аналіз систем, в яких у випадковий момент часу надходять вимоги, які обслуговуються системою на деякому обладнанні, причому тривалість обслуговування випадкова.

Актуальність СМО: очікування того чи іншого виду обслуговування є частиною нашого повсякденного життя. Постулат СМО можна сформулювати

таким чином: очікування не можна виключити без надмірних витрат, його можна лише скоротити до декотрих терпимих меж [1; 6].

СМО складається із двох певних систем:

1. Обслуговувана – джерела вимог, тобто об'єкти, здатні надіслати у систему одночасно лише одну вимогу, вхідний потік вимог (заявок на виконання роботи).

2. Обслуговуюча – складається із накопичень (черги) і механізму обслуговування (сервісу) з одним чи декількома обслуговуючими одиницями каналами, кожний з яких здатен задовольнити лише одну вимогу.

Надходження заявок до системи відбувається не регулярно, воно характеризується інтервалом між послідовними надходженнями. Випадковість потоку додатків і часу обслуговування призводить до накопичення кількох додатків на вході СМО (або в черзі, або залишаючи СМО не обслуговуваним) протягом певних періодів. В інший час СМО працює під навантаженням або на повному простоюванні [2].

Структура систем масового обслуговування:

1. Джерело даних;
2. Вихідний потік з інтенсивністю, яку у задачах позначають через λ ;
3. Черга;
4. Черга поділяється на декілька каналів для прийому;
5. І у кінцевому результаті ми маємо вихідний потік з інтенсивністю, яку у задачах позначають через μ .

Під час аналізу СМО характеристиками, що цікавлять дослідників, є: завантаженість СМО, кількість заявок у системі, довжина черги, час перебування заявок у системі, час перебування в черзі тощо. Під час проектування СМО, коли її параметри обмежені, виникає питання про те, який потік заявок може обслуговувати система, або яку інтенсивність повинні мати канали обслуговування задля забезпечення належної якості обслуговування для даних потоків, та багато інших питань. Метою СМО-аналізу є визначення її характеристик і, при необхідності, оптимізація параметрів системи. Незважаючи на велику кількість наявних на даний момент засобів імітаційного моделювання, інтерес до математичного вирішення завдань аналізу СМО стабільно залишається на одному рівні, оскільки реалізуються глибокі знання про процеси функціонування систем різних класів, забезпечення отримання точного рішення [3-5].

Для класифікації СМО важлива дисципліна обслуговування, яка визначає відбір заявок із вхідних і порядок розподілу між вільними каналами. Виходячи з цього, процес обслуговування заявки може бути організований за принципом «перша прийшла – першу обслужено», «остання прийшла – першу обслужено», (такий порядок можна використовувати, наприклад, при вилученні товарів зі складу на технічне обслуговування, оскільки останні з них часто є більш доступними) або пріоритетне обслуговування (де найважливіші запити обслуговуються в першу чергу).

Пріоритет може бути абсолютним, коли більш важлива програма «виводить» звичайну програму (наприклад, у разі аварійної ситуації планова робота ремонтних бригад переривається до усунення аварії), або відносною, коли більш важливій заявці відводиться лише «найкраще» місце у черзі.

Список використаних джерел:

1. Імітаційне моделювання систем масового обслуговування: навчальний посібник / ред.: В. Толубко та ін. Київ: Державний університет телекомунікацій, 2018. 175 с.
2. Литвинов А. Теорія систем масового обслуговування: навч. посіб. Харків : ХНУМГ ім. О.М. Бекетова, 2018. 142 с.
3. Taha H.A. (2017). Operations research an introduction. Boston: Pearson.
4. Taha, H.A. (1991). Operations research analysis of a stock market problem. *Computers & Operations Research*, 18(7), 597-602. [https://doi.org/10.1016/0305-0548\(91\)90067-2](https://doi.org/10.1016/0305-0548(91)90067-2)
5. Ackermann, E.C., Daellenbach, H.G., George, J.A., & Taha, H.A. (1980). Introduction to Operations Research Techniques. *The American Mathematical Monthly*, 87(3), 229-231. <https://doi.org/10.2307/2321632>
6. Кожухівський А.Д., Сагун А.В., Кожухівська О.А. Імітаційне моделювання систем масового обслуговування: посібник; М-во освіти і науки України, Черкаський державний технологічний університет. Черкаси: ЧДТУ, 2009. 163 с.

Кушнір Д. О., канд. екон. наук Волкова В. В.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Україна)

МОЖЛИВОСТІ ОЦІНЮВАННЯ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА

Банкрутство та прогнозування банкрутства є дуже актуальною проблемою в усьому світі, враховуючи еволюцію економічних процесів на глобальному рівні. Дослідження вказаної проблеми присутні як в наукових працях так і на рівні практики. Сьогоднішні реалії України характеризуються наявністю значної частки неплатоспроможних підприємств та банкрутів.

Оцінка ризику банкрутства та його вивчення є важливим питанням для менеджерів при прийнятті рішень для покращення фінансових показників фірми, для інвесторів, які визначаються щодо альтернативних вкладень в реальні об'єкти або цінні папери, для кредиторів та інших учасників ринку.

Впродовж тривалого часу дослідники намагалися знайти різноманітні методи оцінки невдач бізнесу: патримоніальний метод на основі чистого оборотного капіталу та казначейства; метод фінансових коефіцієнтів, заснований на індивідуальному аналізі прибутковості, ліквідності, платоспроможності та фінансової автономності. Існує багато моделей для прогнозування ризику банкрутства на основі методу Z-оцінки. Але найбільш згадуваними та використовуваними прийнято вважати наступні п'ять моделей: Моделі Альтмана, Модель Ліса, Модель Спрінгейта, Модель Таффлера і Тішоу, Модель Змієвського [1].

Ці моделі прогнозування банкрутства використовують різні пояснювальні змінні та статистичні методи та можуть надавати цінну інформацію про фінансові показники компаній та їхні ризики. Але потрібно зазначити, що сила прогнозу цих моделей прогнозування банкрутства різна в залежності від країни, сектору діяльності, періоду часу, віку фірми або її розміру. Наприклад, для України більш прийнятними будуть моделі розроблені вітчизняними дослідниками Терещенка та Матвійчука [3].

Основна проблема різноманітних моделей прогнозування банкрутства полягає у тому, що ці моделі не завжди можна узагальнювати, оскільки вони були розроблені з використанням конкретного зразка з конкретного сектору, конкретного періоду часу та з певного регіону чи країни. Як свідчить загальна статистика, існує багато інших специфічних факторів, які збільшують кількість банкрутств у країні: зміни в економічному середовищі, законодавчі рамки та інше. Тому необхідно адаптувати ці моделі до специфіки галузі, країни чи періоду часу та аналізувати і використовувати комбіновані методи оцінки при розробці конкретних моделей.

Першим дослідником моделей прогнозування неплатоспроможності вважається Альтман, який успішно використав поетапний множинний дискримінаційний аналіз для розробки моделі прогнозування з високим ступенем точності, який склав 95%. Початкове дослідження включало вибірку з 66 промислових компаній, 33 банкрути та інші 33 не банкрути за період аналізу 20 років (1946–1965).

Найбільш використовуваною з його моделей є п'ятифакторна модель для компаній, акції яких не обертаються на фондовому ринку [2]. Вона має наступний вигляд:

$$Z=0.717*X_1+0.847*X_2+3.107*X_3+0.42*X_4+0.998*X_5 ,$$

де X_1 – оборотний капітал/сукупні активи;

X_2 – нерозподілений прибуток/сукупні активи;

X_3 – прибуток до оподаткування/сукупні активи;

X_4 – балансова вартість власного капіталу/позиковий капітал;

X_5 – виручка від реалізації/сукупні активи.

При $Z < 1,23$ підприємство визнається банкрутом. При $1,23 < Z < 2,89$ ситуація невизначена. При $Z > 2,9$ компанія стабільна та фінансово стійка.

Практичне застосування вказаної моделі потребує її адаптації до сучасних економічних реалій країни, урахування конкурентоспроможності компанії та її продукції на ринку. Отримані результати досліджень можуть бути використані для загальної оцінки перспектив банкрутства, розробки та удосконалення комплексу заходів щодо запобігання погіршення стану підприємства та визначення стратегії стабільного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Примостка Л. Аналіз банківської діяльності: сучасні концепції, методи та моделі: [монографія]. Київ: КНЕУ, 2002. 316 с.
2. Altman, E. I. (1968). Financial ratios, discriminant analysis and the prediction of corporate bankruptcy. *The Journal of Finance*, 23(4), 589-609.
3. Шапурова О.О. Моделі оцінки банкрутства та кризового стану підприємств. *Економіка та держава*. 2009. № 4. С. 59-64.

Литус Д. В.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Україна)

НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ РИЗИКОВАНOSTІ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ

Якщо аналізувати економіку України сьогодення та в цілому всіх країн в світі, можна дійти висновку стосовно того, що вона постійно знаходиться та розвивається в умовах ризику та невизначеності. Одним словом, не враховувати ризик на даний час неможливо.

Аналіз показав, що операційні ризики досліджують різні вчені-економісти [1-4]. В Європі ці дослідження почалися раніше, ніж в Україні – в 90-х роках минулого століття. Дослідженням виявлення та керування ризиків займалися такі вчені, як A. Carol, D. Hillson, K. Blacker, H. Panjer, R. Politowski, D. Smith, E. Davis, C. Einhaus, T. Kaiser, M. Koehne. Що стосується вітчизняних вчених, то між них небагато хто досліджує питання ризиків в економіці. В основному, дослідження відбуваються в межах конкретної компанії, і тому матеріали стосовно цих наукових досліджень дуже обмежені. З цих науковців можна виділити здобутки С.О. Силантьєва, Н.П. Кравченка, К. Примостки [4].

Метою роботи є дослідження понять «ризик» та «невизначеність». Всі рішення, які приймаються керівником, безпосередньо мають зв'язок з ризиком та невизначеністю. Будь-який бізнес в будь-якому випадку переплітається з факторами ризику та невизначеності роботи в цій сфері. Це має враховувати управлінець або менеджер підприємства, коли розраховує плани чи виносить рішення. Ризик та невизначеність – різні поняття. Ризиком є ситуація, коли кінцевий результат якоїсь дії невідомий, але можна передбачити його наслідки. Невизначеністю є ситуація, де неможливо прорахувати кінцеві результати. Якщо навести приклад, то ризиком може бути рішення керівника вкласти кошти підприємства на біржу, хоча він не впевнений, що саме цей актив зростає в ціні. Отже, кожний керівник повинен прийняти рішення в умовах ризику [1].

Невизначеністю, наприклад, може бути рішення формувати ціни на товари. Знаючи ціни на ринку на даний момент, керівник починає організацію виробництва, не дивлячись на те, що він не в змозі точно спрогнозувати ціни на наступний рік. Оскільки він орієнтується на виготовлення конкретних товарів, ціна на які його влаштовує на даний момент, він може піти в мінус при зниженні ціни на цей вид продукції у наступному році [2].

Фактори ризику та невизначеності описують стан, при якому управлінець має якісь дані про необхідний йому аспект і може дійти висновку про можливість якогось результату. Але в інших випадках він не має точних даних і не має змоги передбачити ймовірність настання певних подій. Тому, усі свої рішення керівник розподіляє на ті, що затверджують в умовах ризику, і ті, які схвалюють в умовах невизначеності.

Для вдалого розвитку бізнесу, його керівник має виявляти джерела ризиків, до них відносяться [3]:

1) ризик виробництва, до якого належать такі фактори, як терміни виконання робіт чи погодні умови. Якщо прийняти помилкове рішення стосовно виробництва, може виникнути загроза додаткових витрат на виробництво;

2) ризик ринку, який викликається нестабільними цінами на продукцію. В цьому випадку, на ризик впливає зміна попиту і пропозиції на ринках на різноманітні види товарів;

3) фінансовий ризик, що свідчить про нестабільність забезпечення фінансами виробництва. Таким ризиком може бути невиконання по сумах кредитів і несплата виставлених підприємству рахунків його партнерами по бізнесу. Якщо існує реальна загроза фінансового ризику, це може спричинити банкрутство;

4) ризик застаріння технологій, що свідчить про невідповідність методів виробництва, що існують на підприємстві до умов упровадження новітніх технологій. В цьому випадку з'являються непотрібні виробничі витрати, так як старими методами виробництва неможливо продуктивно впроваджувати нові технології;

5) ризик можливих збитків від нещасних випадків, а саме від крадіжок, пожеж, бурь, снігопадів тощо. Тут ризиком є можливе зниження суми страхування;

6) юридичний ризик – це відповідальність перед судом за нещасні випадки на виробництві, втрати від зміни норм законодавства, що регулюють трудові відносини на підприємстві та охорону навколишнього середовища;

7) людський чинник ризику – коли керівник не в змозі передбачити можливий стан здоров'я працівників на підприємстві, а також стан власного здоров'я.

Таким чином, приймаючи будь-яке рішення, управлінець обов'язково повинен урахувати міру ризику в кожному конкретному випадку. Без такого врахування ведення бізнесу є небезпечним. Процес прийняття рішення керівником можна порівняти з процесом керування авто. Водій з досвідом завжди здатен передбачити виникнення неочікуваної загрози на шляху та запобігти їй, що й підтверджує статистика дорожніх пригод. Водій без досвіду не бере до уваги фактор ризику, а тому існує набагато вища ймовірність ДТП.

Список використаних джерел:

1. Гришова І.Ю., Галицький О.М. Механізми страхового захисту підприємств. *Економіка АПК*. 2017. № 9. С.61-65.
2. Дмитренко О.М. Роль стратегічного планування в діяльності підприємств. *Економіка АПК*. 2019. № 1. С.44-48.
3. Клапків М.С. Страхування фінансових ризиків: [Монографія]. Тернопіль : Економічна думка, Карт-Бланш, 2022. 575 с.
4. Камінський А.Б. Економічний ризик та методи його вимірювання: Навч. посіб. Київ : Вид. дім «Козаки», 2022. 121 с.

Канд. фіз.-мат. наук Огліх В. В., Комисарик Є. О., Денисова М. О.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Україна)

РОБОТА ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Напад на суверену Україну військових формувань країни-агресора, масштабні руйнування промислового потенціалу, жилого фонду, інфраструктурних й енергетичних об'єктів на тлі тимчасового, захоплення територій та появи значної кількості внутрішньо-переміщених та евакуйованих осіб, актуалізував проблему глобальної трансформації економіки, суспільних відносин і діджиталізації. Поєднання гібридної та фізичної агресії зумовило зростання ентропії економічної системи, посилило загрози національній безпеці країни і водночас висвітлило зовсім нові важелі впливу у сфері ситуаційного керування та безпекової діяльності. Поєднання інноваційного, інформаційного та синергетичного підходів може стати не лише рятувальним колом, а й драйвером післявоєнного відродження.

Вже зараз мають бути визначені організаційно-управлінські аспекти, стратегічні завдання, економічні, соціально-психологічні та правові адаптивні інструменти керування, які мінімізують ризики для бізнесу та побудують фундамент його подальшого розвитку в поствоєнний період.

Як підтримувати економіку в умовах війни, і чи можна це взагалі зробити? Адже погіршення економічної ситуації зазвичай б'є по кишені не лише пересічних громадян, а й представників бізнесу, причому в багатьох випадках останні просто банкрутують.

Тільки виробники справді потрібних товарів можуть допомогти країні та населенню. У зв'язку з цим бізнесмени часто змінюють вид діяльності у важких економічних ситуаціях. Ті ж, хто залишається в сегменті незатребуваних товарів та

послуг, неминуче зазнають збитків. Основне правило – не зациклюватися на одержанні прибутку, а направити свої сили та час на те, щоб створити товари, яких дійсно потребують люди. У воєнний та післявоєнний період найбільшою потребою є продукти харчування та ліки [1].

Кризова ситуація вимагає від підприємців максимально швидкого реагування бізнесу та виробничих підрозділів на зміни. І хоча завдяки діджиталізації суспільства, можливість в оперативному режимі збирати значні обсяги різноманітної інформації з різних джерел майже не була втрачена, актуальною стала потреба у перебудові підходів до аналітичної обробки даних. Мали бути внесені зміни, які б враховували географічну міграцію населення, зміни у структурі споживчого попиту, порушення у роботі логістичної систем, постачальників та дистриб'юторів. Рішення цієї проблеми лежить у царині використання ВІ-інструментів і систем автоматизованого проектування, наприклад Power BI та Autodesk, як підґрунтя для оперативних рішень. Важливо, щоб застосування бізнес-дашбордів (виробництво, логістика тощо) було впроваджено в компанії на усіх рівнях. Працівники, завдяки на інтерактивній візуалізації та можливостям сучасної бізнес-аналітики, мають бути інтегровані у процес, а розуміти принципи роботи систем, а не просто лише фокусувалися на підсумкових показниках.

Криза – дуже гарний поштовх для малих підприємств, оскільки деякі великі підприємства почнуть закриватися, конкуренція ставатиме меншою, а люди хотітимуть нижчої ціни на товари чи послуги. Великі компанії мають великий штат співробітників та незаплановані витрати. Їм потрібно вкладатись у велике виробництво та збут свого товару, у той час як дрібний підприємець може просто закупити товар і сам його продавати, або ж самостійно надавати послуги [2].

Безпека людей має бути пріоритетом. Значною проблемою для підприємств є те, що робітники не мають можливості бути присутніми на роботі. А втім досвід роботи онлайн, отриманий під час пандемії, не дав підприємствам втратити керованість. Хоча у воєнний період додалася задача забезпечення безперебійної роботи обладнання та ІТ-систем, за умови віддаленої роботи співробітників.

У бізнесу додалася потреба у підтримці працівників, при необхідності надати можливість поспілкуватись з психологом, дотримуватись різних соціальних гарантій, виплачувати заробітну плату та авансові платежі.

У стані війни підприємцям та бізнесменам головне продовжувати працювати [3]. Хтось має підтримувати економіку держави, годувати населення та надавати послуги. Потрібно розуміти, що працювати можна у будь-якій ситуації, головне швидко пристосуватись до ситуації та знайти правильну нішу для ефективної та корисної роботи. Чим раніше прийняти факт, що так, як було, вже не буде ніколи, тим швидше можна збагнути, як діяти в нових умовах.

Список використаних джерел:

1. Гута С. Поняття «кризова ситуація, зумовлена воєнно-політичними чинниками», «воєнно-політична криза» в теорії державного управління. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 7. С. 116-120.
2. Kulyniak I., Zhygalo I., Horbenko T. Crisis situations at enterprises: essence, classification, threats and response measures. *Market Infrastructure*. 2021. № 51. <https://doi.org/10.32843/infrastructure51-27>.
3. Демократичний цивільний контроль та воєнна криза в Україні: законодавчі аспекти / ред.: Ф. Флурі, Б. Бадр. Київ: Центр дослідж. армії, конверсії та роззброєння, 2016. 184 с.

Канд. фіз.-мат. наук Огліх В. В., Шайдець К. О.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Україна)

ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ВПЛИВУ ЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ НА РІВЕНЬ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Повномасштабне вторгнення країни-агресора на територію України істотно змінило ситуацію в царині бідності. Дослідження проблеми підвищення рівня життя населення в Україні в таких умовах набуває виняткової актуальності. Маємо констатувати, що таке поняття, як «раптова бідність» стало стосуватися величезної кількості людей. Раптова бідність – це така бідність, яка настає в разі втрати всього майна та джерел для існування, тобто коли людина в одному моменті, маючи певний рівень достатку, його втрачає і стає бідною [1].

Концепція Програми розвитку ООН визначає, що всі держави світу в процесі свого економічного розвитку повинні створювати сприятливі умови для довгого, здорового та наповненого творчістю життя людей. І якщо раніше перед Україною стояло питання забезпечення високих рівня та якості життя населення, то зараз в період, такий складний політично та фінансово, на перші шпальта

виходить завдання стабілізації, підтримання та забезпечення підвищення рівня життя населення, а також забезпечення умов для ефективного функціонування трудового потенціалу країни.

Рівень життя у широкому розумінні визначає та оцінює реальні економічні джерела та соціально-правові гарантії забезпечення життєдіяльності населення. Тому система індикаторів для оцінки рівня життя населення включає як макроекономічні показники (валовий внутрішній продукт, національний дохід, рівень інфляції) та показники матеріальної забезпеченості населення (мінімальна та середня зарплата, прожитковий мінімум) [2].

Від сукупних доходів безпосередньо залежить рівень забезпеченості населення матеріальними та культурними благами, а також стан його здоров'я і відтворення робочої сили. Тобто, рівень життя населення істотно залежить саме від сукупних доходів. А втім, базовими складовими стандартів життя є прожитковий мінімум та мінімальна заробітна плата, а отже і середньомісячна заробітна плата.

Для розуміння напрямків удосконалення заходів соціально-економічної політики, з метою підвищення рівня життя населення, важливо знати від яких факторів залежить дохід населення. За допомогою кореляційно-регресійного аналізу можливо виявити фактори, які мають вплив на результативний показник. Залежність наявних доходів населення від соціально-економічних показників, які були виділені на стадії апріорного аналізу: середньомісячна заробітна плата, ВРП, кількість населення в областях, кількість зайнятого населення у віці від 15 до 70 років, оборот роздрібною торгівлі має вигляд:

$$y = -32375,43 + 0,016x_1 + 87,31x_2 + 2,61x_3 + 1085,86x_4 + 0,37x_5,$$

де, y – доходи населення (млн, грн); x_1 – кількість населення (осіб); x_2 – кількість зайнятого населення у віці від 15 до 70 років (осіб); x_3 – середньомісячна заробітна плата (грн); x_4 – оборот роздрібною торгівлі (млрд. грн), x_5 – валовий регіональний продукт (млн. грн).

Значення коефіцієнта детермінації $R^2=0,99$ даної моделі свідчить, що варіація доходу населення на 99% визначається варіацією кількості населення регіону, кількості зайнятого населення у віці від 15 до 70 років, середньомісячної заробітної плати, обороту роздрібною торгівлі, ВРП. Оскільки коефіцієнт кореляції $R=0,995$

наближається до одиниці, то це свідчить про те, що зв'язок між доходом населення та показниками значний.

Тому, з метою підвищення рівня життя населення, необхідно вживати заходів для підвищення середньої заробітної плати населення, займатися питанням збільшення кількості зайнятого населення, тобто збільшувати кількість робочих місць, а також збільшувати оборот роздрібної торгівлі регіонів та валовий регіональний продукт.

Список використаних джерел:

1. Богун М.М. Глобалізація та її вплив на розвиток соціально-економічних систем. *Стратегія економічного розвитку України*. 2021. Вип. 48. С. 5-12.
2. Раптова бідність: постановка проблеми, шляхи вирішення. URL: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/bidnist-2026a.pdf>
3. Моделі сталого розвитку: колективна монографія / за ред. О.М. Мартинюк. Тернопіль: підручники та посібники, 2022. 250 с.

Канд. екон. наук Олійник Т. І., Зайченко Р. А.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Україна)

МЕТОДИ ОЦІНКИ РИЗИКІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Невизначеність майбутнього, що має місце в різних сферах людської діяльності, з якими стикається будь-яке підприємство, надає недетермінованого характеру результатам його функціонування. Іншими словами, створює для підприємства та його власників ризики.

Прискорення науково-технічного прогресу призводить до швидкої зміни технологій у різних галузях, змушує компанії впроваджувати та розвивати виробництво нових, більш прогресивних продуктів та послуг, що посилює невизначеність майбутніх результатів. Науково технічний прогрес спостерігається і у фінансовій сфері. Виникають нові більш ефективні та прогресивні способи залучення фінансування нових інвестиційних проектів та поточної діяльності підприємств, які значною мірою піддаються впливу кон'юнктури на фінансових ринках, що створює для них додаткові ризики. Саме цими обставинами зумовлені

ті зусилля, які в останнє десятиліття роблять різні професійні асоціації та державні регулятори фінансових ринків з контролю та боротьби з ризиками [1].

Підприємницький ризик є специфічною діяльністю в ситуації неминучого вибору та в умовах невизначеності. Альтернативність як основна властивість підприємницького ризику пов'язана з необхідністю вибору з двох і більше можливих варіантів дій (відповідно де більше альтернативних варіантів, тим краще). Там, де вибір відсутній, немає ризикової ситуації і ризику. Багатогранність ризику підприємницької діяльності передбачає відповідний його аналіз та оцінку.

Аналіз ризиків є процедурою виявлення факторів ризиків та оцінки значимості даних ризиків. Аналіз ризиків передбачає оцінку ризиків та методи зниження ризиків або зменшення пов'язаних із ризиком негативних наслідків.

Під оцінкою ризику слід розуміти визначення кількісним чи якісним способом величини ризику. Розрізняють якісну та кількісну оцінку підприємницького ризику.

Якісна оцінка дає можливість визначити ймовірні види ризиків, а також фактори, що впливають на рівень ризику підприємства при виконанні певного виду діяльності.

При аналізі підприємницького ризику будь-якого з учасників проекту використовуються критерії [2]:

- збитки від підприємницького ризику не залежать один від одного;
- збитки по одному напрямку з «портфеля ризиків» не обов'язково збільшують ймовірність втрати за будь-яким іншим, тільки за винятком непередбачених обставин;
- максимальна можлива шкода не має права перевищувати фінансові можливості учасника.

Виділяють такі основні методи аналізу ризиків:

- статистичний метод;
- метод експертних оцінок;
- аналітичний метод;

- метод оцінки доцільності витрат;
- метод застосування аналогів;
- комбінований метод.

Статистичний метод передбачає вивчення статистичних витрат і прибутків, що мали місце у цій чи аналогічній організації, з метою визначення ймовірності події та встановлення величини ризику організації. Імовірність означає можливість отримання певного результату.

Величина ризику може вимірюватися двома показниками:

- 1) показник середнього очікуваного значення;
- 2) показник мінливості можливого результату.

Одним із видів цього методу є метод статистичних випробувань «Монте-Карло». До позитивних результатів даного методу належить можливість оцінювати та аналізувати різні «сценарії» здійснення проекту та враховувати різні фактори ризику у рамках одного підходу. Різні типи проектів мають різну вразливість із боку підприємницьких ризиків, що підтверджується під час моделювання. Мінус цього методу полягає в тому, що в ньому для оцінок та висновків застосовуються імовірнісні характеристики, що в свою чергу не дуже зручно для безпосереднього застосування на практиці. Однак, незважаючи на перераховані вище мінуси, даний метод дає можливість визначити підприємницький ризик, який пов'язаний з тими проектами, щодо яких прийняте рішення не зміниться.

Формування системи управління ризиками підприємства ґрунтується на виборі та встановленні прийняттого ризику. Тому захист від ризиків полягає не в тому, щоб зробити бізнес абсолютно безризиковим, а в тому, щоб знизити ризик до рівня, коли він перестає бути загрозливим.

Список використаних джерел:

1. Мельникова В., Дергачова Г. Методологічні основи оцінки проектних ризиків на підприємствах будівельної промисловості. *Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи*. 2020. С. 138-139.
2. Портоварас Т. Методологічні аспекти аналізу фінансових ризиків як інструменту управління ними. *Світ фінансів*. 2019. С. 128-140.

Канд. екон. наук Павлов Р. А.¹, д-р філос. наук Павлова Т. С.¹,
Хмарський В. Ю.²

¹Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Україна),

²University of Zurich, SFI (Switzerland)

ХАРАКТЕР ВПЛИВУ ЕТИЧНИХ ФАКТОРІВ НА СТРАТЕГІЧНУ РИНКОВУ ПОВЕДІНКУ ЕКОНОМІЧНИХ АГЕНТІВ

Окремим аспектам впливу соціально-етичних норм на прийняття фінансово-економічних рішень суб'єктами підприємництва присвячено багато наукових робіт у сфері філософії, психології, соціології, теорії ігор, економіки, зокрема: Дж. Акерлофа [1], К. Брекке [2], В. Ванберга [3], О. Вуда [4], Т. Гринько [5], К. Камерера [6], І. Колстада [7], Дж. Хайдта [8], Х. Холландера [9] та багатьох інших. Тим не менш, незважаючи на значний внесок вчених в обґрунтування поведінкових характеристик систем управління, недостатньо освітленою залишається роль соціальних норм, з якими змушені погоджуватися (або не погоджуватися) економічні агенти під час прийняття стратегічних рішень. Тому розгляд ставлення індивідів до існуючих суспільних норм з позицій економіко-математичних моделей відіграє велику роль у розумінні процесів, що призводять до прийняття доречної у соціально-економічному контексті поведінки.

Перша модель, яка нас зацікавила – це запропонована Дж. Акерлофом [1], у контексті бачення соціальної норми справедливої оплати праці (передусім йдеться про мінімальну заробітну плату), що дозволяє враховувати емоційні та репутаційні фактори, які представлені в межах трудових взаємин економічних агентів.

За допомогою розглянутої моделі зроблено спробу пояснити, чому продовжує існувати соціальна норма справедливої оплати праці, тоді як деякі суб'єкти можуть її не дотримуватися. Наприклад, деякі безробітні готові працювати за нижчу, несправедливу зарплату, ніж залишатися без роботи. Аналогічно, деякі роботодавці хочуть наймати безробітних з оплатою праці, яка нижча за справедливу заробітну плату.

Припущення Дж. Акерлофа [1] полягає в тому, що підтримка тієї або іншої соціальної норми залежить від кількості індивідів, які готові її дотримуватися. Запропонована вченим модель включає психологічні витрати, пов'язані з

порушенням тієї або іншої діючої соціальної норми, які залежать від числа осіб, що її дотримуються. Крім цього, у функціональній формі, що використовується, також представлені фактори, пов'язані з репутацією економічних агентів.

У позначеннях, використовуваних Дж. Акерлофом [1], x являє собою частку індивідів, які дотримуються норми, а μ – частку тих агентів, які вважають зазначену норму справедливою. В даному випадку цікаво відзначити, що x може відрізнитися від μ , а це означає, що можна:

- а) дотримуватись норми, але при цьому не вважати її справедливою;
- б) не дотримуватись норми, але при цьому вважати її справедливою.

Також, Дж. Акерлоф [1] визначає функцію корисності економічних агентів таким чином:

$$U = V + cR - d^R d^C \bar{C},$$

де V – матеріальна вигода (завжди більше 0);

R – функція, що пов'язана з репутацією економічного агента;

d^R – думму-змінна (дорівнює 0, якщо економічний агент дотримується прийнятої соціальної норми і дорівнює 1 у протилежному випадку);

d^C – думму-змінна (дорівнює 1, якщо економічний агент вважає прийняту соціальну норму справедливою і дорівнює 0 у протилежному випадку);

\bar{C} – рівень «емоційної» сили, що застосовується до індивідів, які не дотримуються прийнятої соціальної норми (значення більше 0 і варіюється в залежності від ступеня вкорінення в культурі індивідів).

Останній член функції корисності Дж. Акерлофа [1] \bar{C} співставний із психологічними витратами, пов'язаними із моральними емоціями сорому або провини за недотримання прийнятої соціальної норми. Економічний агент страждає від такої «вини» лише в тому випадку, якщо не дотримується прийнятої соціальної норми ($d^R = 1$), вважаючи її при цьому справедливою і доречною ($d^C = 1$). В інших випадках (індивід дотримується прийнятої соціальної норми або не дотримується, вважаючи її недоречною і несправедливою) не буде жодних втрат, пов'язаних з даним членом функції корисності економічних агентів.

В цілому, формулювання Дж. Акерлофа [1] чітко враховує аспект впливу соціальних норм, який полягає в тому, що індивідів можна спонукати дотримуватися прийнятих у суспільстві норм внутрішньою та інструментальною мотиваціями.

Список використаних джерел:

1. Akerlof, G.A. (1980). A theory of social custom, of which unemployment may be one consequence. *Quarterly Journal of Economics*, 94(4), 749-775. <https://doi.org/10.2307/1885667>
2. Brekke, K, Kverndokk, S., & Nyborg, K. (2003). An economic model of moral motivation. *Journal of public economics*, 87(9-10), 1967-1983.
3. Vanberg, V. (2008). Why do people keep their promises? An experimental test of two explanations. *Econometrica*, 76(6), 1467-1480.
4. Wood, A, Joseph, S., & Maltby, J. (2011). Gratitude uniquely predicts satisfaction with life: incremental validity about the domains and facets of the five factor model. *Personality and Individual Differences*, 45(1), 49-54.
5. Grynko, T., Krupskiy, O., Koshevyi, M., & Maximchuk, O. (2017). Modern concepts of financial and non-financial motivation of Service Industries Staff. *Journal Of Advanced Research In Law And Economics*, 8(4(26)), 1100-1112. doi: 10.14505//jarle.v8.4(26).08
6. Camerer, C., & Ho, T-H. (2015). Behavioral game theory, experiments and modeling. In H.P Young & S. Zamir, (Eds.), *Handbook of game theory* (pp. 517-573). Amsterdam: Elsevier. doi:10.1016/B978-0-444-53766-9.00010-0
7. Kolstad, I. (2007). The evolution of social norms: with managerial implications. *The Journal of Socio-Economics*, 36(1), 58-72.
8. Haidt, J. (2003). The moral emotions. In R.J. Davidson, K.R. Scherer, & H.H. Goldsmith (Eds.), *Handbook of affective sciences* (pp. 852-870). New York: Oxford University Press.
9. Hollander, H. (1990). A social exchange approach to voluntary cooperation. *The American Economic Review*, 80(5), 1157-1167.

Різак Д. В., д-р екон. наук Іванов Р. В.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Україна)

**ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОВЕДІНКИ
ДОМОГОСПОДАРСТВ**

У сучасних умовах економічна поведінка населення поступово стає важливою темою наукових досліджень, хоча дослідники різних напрямків почали активно займатися цією проблемою ще наприкінці минулого століття. Економісти, які досліджують економічну поведінку населення, головним чином зосереджуються на аналізі доходів і витрат та їх впливу на економічне становище сім'ї на різних етапах життєвого циклу; демографи зосереджуються на різних демографічних подіях (одруження, розлучення, народження тощо) та їхньому впливі на економічну поведінку населення; соціологи розглядають економічну поведінку в контексті усталених соціальних норм і поведінки соціальних груп; психологи проаналізували особливу роль знань і установок як детермінант економічної поведінки людини. Активно вивчали цю тему Дж. Бьюкенен, Г. Беккер, Л. Вальрас, М. Вебер,

М. Зібер, Дж. М. Кейнс, Т. Мальтус, А. Маршалл, Ф. Модільяні, Д. Норт, А. Ослунд, П. Самуельсон, Дж. Сакс, А. Сміт. Дж. Ходжсон, І. Фішер, М. Фрідман та інші дослідники.

Економічну поведінку населення дослідники визначають насамперед як «форму діяльності окремих осіб та окремих соціальних груп на фінансових ринках, що передбачає перерозподіл грошових коштів, валюти, особливо з їх інвестиціями» або як систему (соціальних) дій, дії індивідів і соціальних груп на фінансових ринках, які за допомогою доступних засобів мають досягти максимального прибутку [1].

Перш за все, слід зазначити, що вибір (свідомий і несвідомий) кількох моделей економічної поведінки залежить як від загальної економічної ситуації в країні, так і від конкретного рівня економічної культури її частин – домогосподарств. Необхідною умовою, основним «законом» економічного життя є оптимальне співвідношення між фінансовими ресурсами, які є в розпорядженні домогосподарства, і завданнями, які домогосподарство має вирішувати з їх допомогою. Таким чином, різний ступінь вираженості певних уподобань, потреб та інтересів домогосподарств формує низку специфічних моделей їхньої економічної поведінки.

Т.О. Кізіма наголошує на необхідності розгляду таких складових в економічній поведінці населення з урахуванням сучасних умов життя на основі класифікації, запропонованої В. Леоновим [2]: дохідна поведінка (створення та оптимізація дохідної частини бюджету домогосподарства); фіскальна (сплата та мінімізація податкових зборів); споживча (витрати споживчого характеру); заощаджувальну (вилучення певної частини доходу з особистого використання для задоволення майбутніх потреб); інвестиційна (інвестування частини невикористаного доходу у фінансовий актив для отримання майбутніх вигод); кредитна (тимчасове залучення вільного капіталу в інших суб'єктів на основі засад кредитування); благодійна (видача безкоштовних коштів окремим особам або організаціям для підтримки їх діяльності) [3].

Серед наукових праць, які вважаються фундаментальними в галузі самоорганізованих досліджень у різних складних системах, особливо в економіці, виділяють різні підходи до дослідження цього явища. В роботі [4] відзначається нелінійний характер синергетичних процесів.

Загальну форму моделі динамічної системи можна представити у вигляді:

$$\dot{x}_i = F_i(x_1, x_2 \dots x_i), (i = \overline{1; n}) \quad (1)$$

де x_i – деяка кількісна характеристика соціально-економічного фактора (або його елемента), що бере участь у цьому процесі.

Під дохідною поведінкою домогосподарства загалом розуміють діяльність, спрямовану на формування та оптимізацію всіх можливих джерел доходу домогосподарства.

Автор статті [5] показує, що якщо N – загальний дохід домогосподарства та динаміка зростання сукупного доходу може бути представлена рівнянням:

$$\frac{dN}{dt} = kN \quad (2)$$

де k – характерний коефіцієнт темпу зростання доходу. Розв'язком цього рівняння є функція:

$$N(t) = N_0 * \exp(kt) \quad (3)$$

де N_0 – сума доходу на початку дослідження. Ця функція при $k > 0$ з часом зростає.

Можна стверджувати, що при необхідних умовах доходи можуть збільшуватися нескінченно. Однак важливо пам'ятати, що на можливість зростання доходів впливають такі фактори, як рівень освіти, статеві особливості, здібності, час, витрачений на розвиток, зовнішнє середовище, вік тощо. Крім того, на дохідну поведінку домогосподарства, як соціально-економічного суб'єкту впливає мотивація, яка може зменшуватись при досягненні доходу певного (достатнього, задовільного) рівняння. Цей ефект може бути врахований представленням моделі дохідної поведінки у формі логістичного рівняння.

Список використаних джерел:

1. Єфременко Т. Фінансова поведінка населення України. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2002, № 2, 165-175.
2. Леонов В.В. Мотиваційні чинники фінансової поведінки населення України: емпіричний аналіз. *Український соціум*. 2007, № 3, 63-76.
3. Кізима Т.О. Фінансова поведінка домогосподарств: сутність, класифікація, чинники впливу. *Світ фінансів*. 2011, № 4, С. 19-26.
4. Коломієць С.В Категорії синергетики в економічних дослідженнях: нелінійність соціально-економічних систем. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2020, №3, 191-196. <https://doi.org/10.32838/2523-4803/70-3-66>
5. Іванов Р.В. Моделювання раціональної дохідної поведінки домогосподарства. *Економічний простір*. 2014, № 81, 64-73.

Шванська В. А., канд. фіз.-мат. наук Огліх В. В.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Україна)

**КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО АНАЛІЗУ НЕРІВНОМІРНОСТІ
РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ**

Розвиток регіонів це динамічний процес, тому важливою характеристикою стану регіональних систем та їх елементів є нерівномірність. Процес взаємодії елементів регіональних систем формує непостійну кусочно-неперервну величину швидкості руху або розвитку регіональних систем. Тому маємо констатувати дискретний характер динаміки зростання регіональних показників.

Нерівномірний розвиток регіонів проявляється в різних сферах, зокрема звернемо увагу на соціальний та економічний розвиток. Водночас, це призводить, до появи ефектів економічного домінування деяких регіонів над іншими, що впливає на функціонування держави, структуру й ефективність економіки, стратегію і тактику інституційних перетворень і соціально-економічну політику [1].

Зазначимо, що сьогодні ситуація з нерівномірного розвитку регіонів в Україні істотно погіршилася з початком військового вторгнення країни-агресора. Маємо констатувати, що бойові дії в окремих регіонах, бомбардування територій, переміщення населення та евакуація, окупація істотно поглибили і продовжують це робити міжрегіональні контрасти в соціально-економічному розвитку регіонів., Це призводить до розширення ареалів депресивності й бідності, ослаблення механізмів міжрегіональної економічної взаємодії і наростання міжрегіональних суперечностей [1]. Тому розробка стратегічних напрямів подолання проблем нерівномірності регіонального та внутрішньорегіонального розвитку є важливою задачею для розбудови країни після війни, забезпечення сталого розвитку країни.

Нерівномірність розвитку регіонів стала для України глобальною проблемою, параметри якої постійно змінюються тому попередні оцінки надто швидко стають неактуальними. Потрібен інструментарій, який дозволить оперативно реагувати на зміну ситуації, тому це завдання вимагає уваги і дослідження наукової спільноти. Необхідно створити методичний підхід до кількісної оцінки нерівномірності розвитку регіонів, який допоможе вирішити цю проблему (рис. 1).

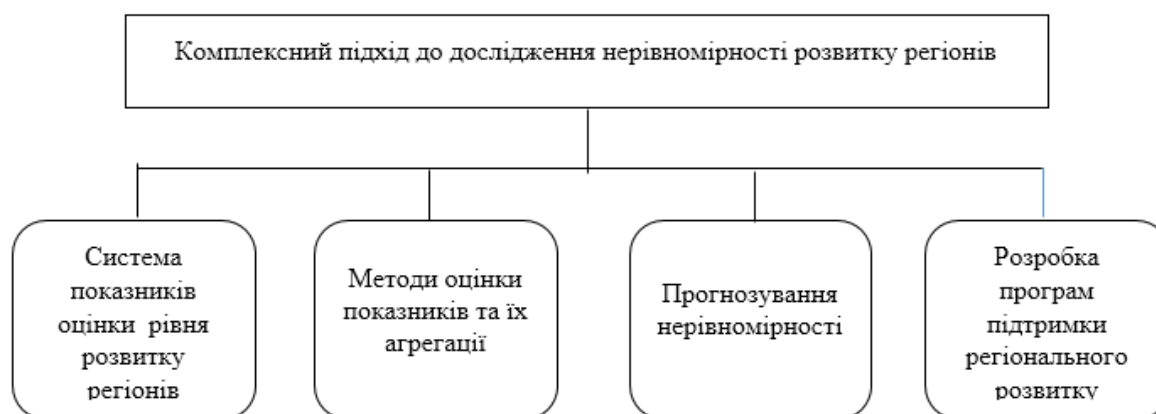

Рис. 1. Комплексний підхід дослідження нерівномірності розвитку регіонів

Автори наголошують, що на першому етапі, слід розробити систему показників, яка дозволить оцінити рівень розвитку регіонів. Ці показники повинні бути об'єктивними та доступними для порівняння. До таких показників слід відноситися економічні, соціальні, екологічні та інші показники, які відображають стан розвитку регіонів і враховують кризовий стан українських реалій. Система показників має включати як кількісні так і якісні оцінки, об'єктивні характеристики та суб'єктивні думки експертів.

Другий крок передбачає застосування методів оцінки показників та їх агрегації. Методи мають бути об'єктивними та доступними для використання, перехід від якісних до кількісних показників, відхід від невизначеності та суб'єктивності. Наприклад, до методів оцінки можна віднести ранжування за рівнем показників, побудову індексу розвитку регіонів, аналіз головних компонентів та кластеризацію, методи експертних оцінок, нечітку логіку тощо.

Також не менш важливим є прогнозування нерівномірного розвитку регіонів для розробки стратегій розвитку країни і подолання нерівності між ними. Для прогнозування нерівномірного розвитку регіонів можна використовувати різні методики, зокрема економіко-математичні моделі, статистичні аналізи, аналіз трендів, сценарний аналіз тощо. Важливо враховувати різні фактори, які впливають на розвиток регіонів, такі як наявність природних ресурсів, техніко-економічних зв'язків, інфраструктури, населення та інші.

Заключним кроком має стати розробка гнучких програм підтримки регіонального розвитку та впровадження. Ці програми мають бути спрямовані на покращення соціально-економічного стану кризових, депресивних та менш

розвинених регіонів, враховувати реалії повоєнного та післявоєнного стану, зміну демографічних реалій та психологічного стану населення. Зокрема, мова йде про створення нових робочих місць, підвищення якості життя мешканців, розвиток інфраструктури, підтримку малого та середнього бізнесу та інше.

Подолання нерівномірності регіонального розвитку потребує комплексного підходу та системної роботи на всіх рівнях – від розробки методів оцінки та аналізу показників до впровадження програм підтримки та забезпечення прозорості процесу.

Список використаних джерел:

1. Артеменко В. Основи вимірювання регіонального розвитку з використанням концепції якості життя. *Регіональна економіка*. 2003. № 2. С. 134-138.
2. Реутов В.С. Закономірності і парадигми регіонального розвитку. *Ефективна економіка*. 2010. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=319>.
3. Огліх В.В., Єфанова Т.І. Регіональна різноманітність: оцінка соціальної складової розвитку регіонів. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки*. 2014. Вип. 8(2). С. 148-153
4. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку: монографія / за ред. З.С. Варналія. Київ: Знання України, 2005. 498 с.

ФАКТОРИ ВПЛИВУ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ НА МІЖНАРОДНИЙ БІЗНЕС

PhD in Economics Krasnikova N., Demchenko A.

Oles Honchar Dnipro National University (Ukraine)

DIMENSIONS OF SUSTAINABILITY OF MODERN INTERNATIONAL TOURISM

The COVID-19 pandemic has had a profound impact on the global tourism industry, affecting millions of people and causing economic and social disruption around the world. The spread of the virus and the subsequent travel restrictions, lockdowns, and border closures have resulted in a sharp decline in the number of international tourists.

According to the World Tourism Organization (UNWTO), international tourist arrivals fell by 73% in 2020 compared to the previous year. This represented the largest drop in tourism in modern history, with a loss of over 1 billion international tourist arrivals and a decline in tourism receipts of over \$1 trillion [1].

Despite the challenges posed by the pandemic, some scientists and experts believe that the tourism industry will eventually recover, albeit in a different form. For example, some predict that the pandemic will lead to a shift towards more sustainable and responsible tourism practices, with more focus on local communities and environmental protection [2].

The direct contribution of travel and tourism to a country's Gross Domestic Product (GDP) is a key measure of the economic impact of this industry. This contribution includes the spending by tourists, as well as the expenditure of businesses and organizations involved in the travel and tourism sector. The direct contribution of travel and tourism to GDP is an important indicator of the economic importance of this industry and provides valuable insights into the economic impact of tourism on a country's economy.

According to the World Travel & Tourism Council (WTTC), the travel and tourism industry is one of the largest industries in the world, accounting for 10% of global GDP and supporting one in 10 jobs globally. In many countries, travel and tourism is a major contributor to the national economy, providing significant economic benefits in terms of job creation, tax revenue, and foreign exchange earnings [3].

However, it is important to note that the direct contribution of travel and tourism to GDP does not provide a complete picture of the economic impact of this industry. There are also indirect and induced effects of travel and tourism, such as the multiplier effect of tourist spending on the wider economy, which are not captured by the direct contribution to GDP.

There are several indicators and ratings of tourism sustainability that are used around the world to measure and assess the sustainability of the tourism industry. These indicators and ratings serve as tools for policymakers, industry stakeholders, and consumers to evaluate the impact of tourism on the environment, society, and economy, and to promote sustainable tourism practices.

Sustainable Tourism Destination Index (STDI) – The STDI is a comprehensive tool for measuring the sustainability of tourism destinations. It covers a wide range of sustainability indicators, including environmental, social, and economic dimensions [4].

Global Sustainable Tourism Review (GSTR) – The GSTR is a comprehensive tool for evaluating the sustainability of tourism destinations. It covers a wide range of sustainability indicators, including economic, environmental, and social dimensions, and provides a comprehensive review of the sustainability of tourism destinations [5].

Green Globe Certification – Green Globe is a leading global sustainability certification program for the travel and tourism industry. The certification evaluates a range of sustainability indicators, including environmental management, energy and water conservation, waste management, and community engagement [6].

Rainforest Alliance Verified – The Rainforest Alliance Verified program evaluates the sustainability of tourism businesses and destinations. It covers a range of sustainability indicators, including environmental management, community engagement, and social responsibility [7].

TripAdvisor GreenLeaders – TripAdvisor GreenLeaders is a rating program that recognizes hotels and accommodations for their sustainability efforts. It covers a

range of sustainability indicators, including energy and water conservation, waste management, and community engagement.

Blue Flag – The Blue Flag is a leading international eco-label for beaches and marinas. It covers a range of sustainability indicators, including water quality, environmental management, and sustainable development.

Eco-Tourism International Label (ETI) – The ETI is a leading international eco-label for the tourism industry. It evaluates the sustainability of tourism businesses and destinations based on a range of sustainability indicators, including environmental management, community engagement, and social responsibility.

In conclusion, there are several indicators and ratings of tourism sustainability used around the world to measure and assess the sustainability of the tourism industry. These tools provide valuable information for policymakers, industry stakeholders, and consumers to promote sustainable tourism practices and to minimize the negative impacts of tourism on the environment, society, and economy.

References:

1. World Tourism Barometer (2020). UNWTO. Volume 18. Issue 7. 36p. URL: <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/wtobarometereng.2020.18.1.7> (дата звернення: 25.02.2023).
2. Krupskiy O. P., Krasnikova N. A., Redko V. Y. (2019). Rural Tourism as an Element of Sustainable Diversification of Economic Opportunities of the Region. Determinants of Innovation and Investment Development of Multi-Branch Entrepreneurship, Tourism and Hospitality Industry: Collective monograph. / V. Yatsenko, S. Pasieka, O. Yatsenko and others: [Ed. by Doctor of Economic Sciences, Prof. Yatsenko V.M.]. Nuremberg: Verlag SWG imex GmbH, Germany. 431 p. URL: <https://philpapers.org/archive/KRURTA.pdf> (дата звернення: 27.02.2023).
3. Economic Impact Reports. (2022). WTTC. URL: <https://wttc.org/research/economic-impact> (дата звернення: 28.02.2023)
4. Tourism Sustainable Destination Index. (2023). URL: <https://www.tourism-sdi.org/about-us/> (дата звернення: 28.02.2023)
5. About the Global Sustainable Tourism Council (GSTC). (2023). Global Sustainable Tourism Review. URL: <https://www.gstccouncil.org/about/> (дата звернення: 25.02.2023)
6. Green Globe. Certification. (2023). URL: <https://www.greenglobe.com/criteria-indicators> (дата звернення: 27.02.2023)
7. Rainforest Alliance. 2023. URL: <https://www.rainforest-alliance.org/> (дата звернення: 28.02.2023)

PhD in Economics Mykhailenko O., Krasnikov P.

Oles Honchar Dnipro National University (Ukraine)

CURRENT PROBLEMS OF INVESTING IN RENEWABLE ENERGY

Renewable energy has become increasingly recognized as a critical component in addressing the environmental problems facing mankind, particularly with regards to climate change. The continued reliance on fossil fuels and other non-renewable sources of energy is one of the primary contributors to greenhouse gas emissions and the degradation of our planet's environment. Renewable energy offers a solution to these problems by providing a clean and sustainable source of energy that can reduce greenhouse gas emissions and help mitigate the impacts of climate change [1].

The burning of fossil fuels for energy production is a major source of air pollution, causing health problems and environmental damage. Renewable energy sources produce no air pollution and thus can play a critical role in reducing air pollution and improving air quality.

The production of energy from traditional sources, such as coal and natural gas, often requires significant amounts of water, exacerbating water scarcity issues in many regions of the world. Renewable energy sources such as wind, solar, and geothermal, on the other hand, require minimal amounts of water and thus can help address water scarcity issues.

The extraction and transportation of fossil fuels and other non-renewable sources of energy can lead to the degradation of ecosystems, including the loss of biodiversity. Renewable energy sources, such as wind and solar power, can be deployed in a decentralized manner, reducing the impact on ecosystems and promoting biodiversity conservation.

Renewable energy sources have the potential to provide access to energy in remote and rural areas, where access to traditional sources of energy is limited. This can have significant social and economic benefits, as access to energy is critical for economic development and improving the standard of living.

Investing in renewable energy has become a crucial and pressing issue in recent years, given the growing concerns about the impacts of climate change and the need for a transition to more sustainable and environmentally friendly sources of energy. However, despite the significant potential of renewable energy sources, investing in

these technologies remains a complex and challenging task, facing numerous obstacles and problems.

Renewable energy technologies, such as wind and solar power, are still in their early stages of development and often require substantial technical improvements to become more efficient and cost-competitive with traditional sources of energy [2]. This includes the need for advancements in energy storage and grid integration, as well as the development of new technologies to maximize energy yields from renewable sources.

Investing in renewable energy projects involves a significant degree of financial risk, given the uncertainty surrounding the regulatory environment, market conditions, and technological developments. This can make it difficult for investors to secure the financing they need to undertake renewable energy projects, particularly in developing countries where investment conditions are often less favorable.

The renewable energy market is subject to a high degree of uncertainty, with fluctuations in energy prices, changes in government policies, and regulatory frameworks that can significantly impact investment decisions. For example, government subsidies and incentives play a key role in encouraging investment in renewable energy, but their levels and duration can be unpredictable and subject to change.

Despite the rapid growth of renewable energy in recent years, fossil fuels still dominate the global energy mix and are often cheaper and more readily available than renewables. This makes it difficult for renewable energy sources to compete on cost and reliability, particularly in developing countries where access to energy is limited.

Many renewable energy technologies require significant investments in new infrastructure, such as grid upgrades, transmission lines, and energy storage systems, to effectively integrate with existing energy systems and meet the growing demand for clean energy. The lack of infrastructure, particularly in developing countries, can significantly limit the potential for renewable energy growth and investment [3].

In conclusion, investing in renewable energy is a complex and challenging task, facing numerous obstacles and problems that can impact the growth and development of this industry. Overcoming these challenges will require a coordinated effort from governments, industry stakeholders, and investors to promote the development of

new technologies, improve regulatory conditions, and create a favorable investment climate for renewable energy.

References:

1. Krasnikova N., Redko V., Dzyad O., Mykhailenko O., Volkova N., Golovko L., & Makedon V. The world is on the verge of change: monograph. Publisher Bila K.O. 2021. 275p. URL: <https://philpapers.org/rec/KRATWI> (дата звернення: 26.02.2023).
2. Краснікова Н.О., Красніков П.Д. Драйвери четвертого енергетичного переходу в контексті вирішення світових екологічних проблем. *Ефективна економіка*. 2021. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8972> (дата звернення: 28.02.2023).
3. Джусов, О.А., Краснікова, Н.О., & Бененсон, О.О. (2021). Дослідження інвестиційного потенціалу акцій компаній циркулярного бізнесу. *Економічний простір*, (172), 29-34. <https://doi.org/10.32782/2224-6282/172-5> (дата звернення: 25.02.2023)

Батир О. О., канд. екон. наук Скрипник Н. Є.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Україна)

ФАКТОРИ ТА ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ

СВІТОВОГО АРТ-РИНКУ

Сучасний арт-ринок є доволі складним феноменом, який ще не досить детально досліджувався культурологами та іншими науковцями. Арт-ринок – це соціально-економічний та культурно-історичний механізм, що являє собою систему товарного обігу творів мистецтва [1]. Зараз дослідники заявляють про те, що ринок образотворчого мистецтва є невід’ємною частиною світової торгівлі.

Формування художнього ринку почалось у середині XIX ст., коли митці перейшли від системи замовлень до вільного акту купівлі-продажу. Переломний момент стався у 1997 році, коли на торгах Sotheby’s витвір П. Пікассо «Мрія» продали за 49 млн. дол. США. Вирішальну роль на ринку тоді відігравали великі промисловці та інші заможні люди, які ставали колекціонерами картин.

У XXI ст. розпочалася цифрова трансформація арт-ринку, що супроводжувалася впровадженням сучасних технологій в усіх сферах арт-ринку. Таким чином найбільшими колекціонерами стали ІТ-мільйонери, які розглядали мистецтво в першу чергу як хороший інвестиційний капітал [2].

Світовий арт-ринок – це складна та багатоаспектна система, яка залежить від багатьох факторів та передумов. Основні фактори та передумови розвитку

світового арт-ринку можна умовно поділити на наступні категорії: економічні, культурні, політичні, соціальні.

Стан економіки світу впливає на фінансові можливості потенційних покупців та інвесторів, що в свою чергу впливає на ціни на арт-об'єкти. Розвиток арт-ринку безпосередньо пов'язаний зі станом економіки в країнах, де він розвивається. Зростання доходів населення, збільшення інвестицій, підвищення рівня життя – все це позитивно впливає на стан арт-ринку.

За даними «The Art Market» – щорічного аналізу міжнародного ринку мистецтва від Art Basel та UBS Global, у період з 2016 по 2019 рік продажі творів мистецтва непинно зростали. У 2020 році спостерігався значний спад, у зв'язку з кризою пандемії COVID-19, проте обсяг продажів відновився вже у 2021 році, збільшившись на 17% і склавши, за оцінками, 36,7 млн. транзакцій. Серед країн, лідерами у продажі мистецтва стали США, Китай та Великобританія. У 2021 році сукупна частка цих країн становила 80% від загального обсягу продажів [3].

Культурні фактори, такі як мистецькі традиції та культурні звичаї різних народів, можуть впливати на те, яке мистецтво стає популярним у світі. Крім того, культурні відмінності можуть також впливати на стиль та формат мистецтва, що стає популярним в різних регіонах світу. У сучасному суспільстві, що пронизане глобалізаційними тенденціями, культурологічна концепція арт-ринку може набути нового пізнавального характеру, адже дає змогу вивчити широке коло культурологічних питань, серед яких стиль життя, культурне споживання, художнє виробництво, оцінка та ін. Крім того, культурні передумови сприяють актуалізації вивчення смислових аспектів творчості художника та глядачів, які взаємодіють з мистецькими творами в різноманітних світоглядно-ціннісних контекстах, які часто лежать за межею комерційних інтересів і оснований на культурі участі, співтворчості й орієнтації на глядачів [4].

Політичні передумови, такі як політичні режими, співпраця, або конфлікти між країнами, можуть впливати на те, яке мистецтво стає популярним в різних регіонах світу. Наприклад, ембарго на імпорт або експорт мистецтва може значно обмежити торгівлю арт-об'єктами між країнами. Також варто

зауважити, що податкові ставки на мистецтво можуть впливати на попит та ціни на арт-об'єкти. Важлива також і державна підтримка мистецтва та культурних проєктів – вона може сприяти збільшенню популярності на різноманітні мистецькі вироби. Крім того, культурна політика може впливати на відношення до різних форм мистецтва в певній країні.

Зміна соціальних цінностей також може сильно впливати на зміну попиту на різні види мистецтва та стилі. Наприклад, зростаюча свідомість про екологію може призвести до збільшення попиту на мистецтво, що створене з природних матеріалів.

Таким чином, можемо зробити висновок, що розвиток світового арт-ринку залежить від багатьох факторів та передумов. Технологічний прогрес, масова глобалізація, міжнародні економічні відносини стимулюють розвиток мистецтва та арт-ринку. Крім того, культурні та соціальні фактори також впливають на розвиток арт-ринку. Зростаюча популярність арт-інвестицій, тобто інвестицій у мистецтво, також стимулює розвиток художнього ринку. Багаті інвестори та колекціонери купують твори мистецтва як інвестиційний інструмент, зберігаючи їх на протязі десятиліть та отримуючи прибуток від продажу на аукціонах. Загалом, розвиток світового арт-ринку є комплексним процесом, що потребує уважного аналізу та дослідження і є дуже актуальною темою сьогодення.

Список використаних джерел:

1. Бурнашов І. Сучасне образотворче мистецтво та арт-ринок в Україні. *ДЗК*. 2013. № 5/3. URL: https://nlu.org.ua/storage/files/Infocentr/Tematich_ogliadi/2013/Art13.1.Pdf (дата звернення: 20.03.2023)
2. Melnyk Y. V. Transformation of the global art market in the conditions of the fourth industrial revolution. *Economy and Society*. 2018. № 18. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-18-8> (дата звернення: 20.03.2023).
3. McAndrew C. *The Art Market 2022*. 279 p.
4. Rusakov S. The Phenomenon of Art Market as a Problem of Modern Cultural Studies. *The Culturology Ideas*. 2019. No. 16 (2'2019). P. 175-183. <https://doi.org/10.37627/2311-9489-16-2019-2.175-183> (дата звернення: 20.03.2023).

Витоптова Т. І., канд. екон. наук Скрипник Н. Є.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Україна)

ЗОВНІШНЯ ЗАБОРГОВАНІСТЬ КРАЇН ТА ВПЛИВ БОРГОВОГО ТЯГАРЯ НА ЇХНЮ ЕКОНОМІКУ

В сучасних умовах міжнародний фінансовий капітал є необхідною складовою світової економіки, а країни, що знаходяться на шляху політичного та економічного реформування, мають особливу потребу у зовнішньому фінансуванні. Управління та обслуговування боргу є одним з найважливіших елементів фінансової політики країни та відіграє важливу роль у забезпеченні стабільності її фінансової системи. Ефективне управління боргом допомагає уникнути кризових ситуацій, сприяє стабілізації соціально-економічної ситуації та розвитку економіки країни.

Один з ключових показників, який характеризує рівень економічного розвитку країни – це її зовнішній державний борг. Зовнішній борг – це фінансові зобов'язання країни перед іноземними кредиторами, зокрема зовнішні позики та відсотки за ними, які підлягають поверненню у встановлений термін [1]. Головними причинами виникнення зовнішньої заборгованості є дефіцит бюджету, дефіцит поточного платіжного балансу та нестача власних заощаджень для інвестицій та соціально-економічного розвитку держави.

Виникнення зовнішнього боргу країни є результатом дисбалансу між її торговим та поточним платіжним балансами. Якщо витрати на економічні сектори перевищують їхні доходи або економічні заощадження, це призводить до дефіциту поточного платіжного балансу. Це, в свою чергу, змушує країну залучати іноземні позики та кредити для фінансування свого розвитку.

Ефективне керівництво державним боргом здійснюється у контексті загальної економічної політики уряду. Приймаючи рішення про управління державним боргом, беруться до уваги різні фактори, такі як економічна та політична ситуація в країні, рівень інфляції, ділова активність, інвестиційний клімат, фінансово-економічна стабільність країни з огляду на зовнішню кон'юнктуру ринків, ступінь розвитку інноваційного середовища та інші чинники.

Одним з головних завдань управління державним боргом є забезпечення ефективного запозичення коштів з мінімізацією витрат на їх розміщення та

обслуговування. Крім того, важливим є запобігання недоцільного та неефективного використання позичених коштів, своєчасна і повна сплата основного боргу та відсотків, визначення оптимального співвідношення між зовнішніми та внутрішніми запозиченнями з урахуванням фінансової стійкості країни та забезпечення стабільності валютного курсу та фондового ринку країни.

Утворення національного державного боргу є ключовим елементом фінансової системи будь-якої країни, що реалізується шляхом залучення ресурсів на внутрішньому та світовому фінансовому ринку. Більшість впливових держав світу активно користуються засобами зовнішнього фінансування, однак ефективно керують своїми зовнішніми зобов'язаннями. Це досягається завдяки впровадженню ефективних механізмів контролю та управління, а також ретельно обґрунтованих фінансових рішень, спрямованих на підтримку стабільності та розвитку економіки.

У світовому рейтингу країн за розміром зовнішнього боргу лідерами є США, Японія, Греція, Італія, Іспанія та Франція. Здійснення ефективного управління зовнішнім боргом дозволяє цим країнам досягати стійкого економічного зростання.

Державне запозичення є однією з найбільш цивілізованих форм залучення вільних фінансових ресурсів для виконання функцій державної влади та інвестування у випадку нестачі власних фінансових ресурсів. Проте, його вплив на економіку країни неоднозначний. Некомпетентне використання державних позик може перетворити їх на борговий та податковий тягар для господарюючих суб'єктів та населення як зараз, так і в майбутньому. Крім того, державна фінансова заборгованість може суттєво обмежити економічне зростання та збільшити соціальну напруженість, оскільки зменшується обсяг коштів, які направляються на інвестування та розвиток соціальної сфери [2].

Наявність значного боргового тягарю може мати кілька наслідків для економіки країни:

1. Високий рівень боргу може підвищити ризик девальвації національної валюти, що призводить до зниження покупної спроможності населення та збільшення інфляції.

2. Заборгованість може призвести до скорочення інвестицій та погіршення інвестиційного клімату.

3. Великий борг може привести до скорочення соціальних витрат та збільшення розміру дефіциту бюджету.

У світовій практиці зовнішній борг вважається нормальним явищем, і від'ємний зовнішній баланс може підтримуватися на постійній основі. Проте у довгостроковій перспективі зовнішні зобов'язання обмежують інвестиційні можливості країни та гальмують її економічний розвиток. Обслуговування зовнішнього боргу обмежує можливості проведення власної економічної політики національними інтересами, що поглиблює залежність країн одна від одної.

Ефективне управління державним боргом є критично важливою задачею, яка може відіграти визначальну роль у економічному розвитку країни. Однією з найважливіших проблем є розробка стратегії управління, яка передбачає гармонійну співпрацю всіх відомств та установ, що відповідають за процес управління на всіх етапах. Для досягнення фінансової стабільності та сприяння економічному розвитку в цілому, уряд повинен розробити ефективну систему управління державним боргом.

У цілому, можна стверджувати, що зовнішня заборгованість країн має як позитивні, так і негативні наслідки для економіки. Рівень та структура боргу, а також економічна ситуація в країні та на світовому ринку є важливими факторами, які впливають на наслідки зовнішньої заборгованості. Важливо знайти баланс між залученням зовнішнього капіталу та управлінням ризиками, що пов'язані зі зростанням заборгованості. Таким чином, країни повинні розглядати зовнішню заборгованість як інструмент для стимулювання розвитку економіки, але при цьому уникати ризиків, пов'язаних зі зростанням боргу та неплатоспроможності.

Список використаних джерел:

1. Іващенко Ю. М., Герман А. А. Зовнішня заборгованість України та її вплив на економіку. Київ: Видавництво КНЕУ, 2020.
2. Бакуменко І.В., Коваленко Т. В. Зовнішній борг країн світу: проблеми та перспективи. Київ : Видавництво «Знання». 2020.

Годлевський Л. О.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Україна)

**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
РЕСТОРАННОГО І ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ**

Дослідження виявило тенденції розвитку ресторанного господарства за останнє десятиліття. У туристичному секторі спостерігалось зменшення кількості підприємств, тоді як ресторанне господарство стрімко розширювало мережу закладів і послуг, що надаються. Задоволеність населення закладами громадського харчування має сильний кореляційний зв'язок з популярними туристичними напрямками в Україні.

Серед основних питань визначено потребу в інноваціях, оновленні технологій та цифровізації, а також створення державної підтримки для розвитку ресторанного господарства.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. У передвоєнні роки ресторанна індустрія як в Україні, так і в усьому світі швидко розвивалася. Зросла не тільки кількість закладів ресторанного господарства, але й покращилися якісні показники галузі, такі як якість їжі та обслуговування споживачів. З'явилися нові формати закладів і послуг, а меню багатьох ресторанів значно розширилося і змінилося. Динамічний розвиток кількісних і якісних показників функціонування ресторанного господарства відобразив зміни споживчих уподобань, поліпшення якості життя населення, підвищення ролі та місця індустрії розваг у житті сучасної країни. споживач.

Важливу роль у забезпеченні дозвілля, відпочинку, відновлення сил і здоров'я відіграє індустрія туризму, де ресторанне господарство посідає провідне місце в системі задоволення потреб і бажань споживачів. Поширення COVID та війна в Україні змінили умови функціонування як ресторанного бізнесу, так і туристичної галузі. Багато дослідників досліджували різні аспекти ресторанної та туристичної індустрії, але досі бракує концептуальних досліджень та дієвих рекомендацій щодо реалізації стратегії розвитку ресторанної індустрії в нових умовах поширення COVID та війни в Україні.

Сучасний етап розвитку ресторанного бізнесу визначається потребою людей у комплексному обслуговуванні харчування, яке в умовах споживання в ресторанах, кафе, барах потребує поєднання матеріальних і духовних благ. Задоволення таких потреб є як економічною, так і соціальною функцією, і воно впливає на здоров'я, продуктивність, настрій і якість життя людей.

Ресторанне господарство органічно вписалося в комплекс індустрії туризму, оскільки заклади громадського харчування відіграють важливу роль у забезпеченні однієї з основних потреб людини – якісного харчування – туристів. У туристичних центрах підприємства громадського харчування сприяють залученню грошових потоків до місцевих бюджетів від жителів інших регіонів нашої країни та іноземних туристів, що призводить до руху грошей між регіонами та країнами. Крім того, потреба в постійному задоволенні харчових потреб під час тимчасового проживання призводить до певних трансформацій у структурі витрат населення. Перенаправлення витрат із купівлі продуктів на послуги мобілізує заощадження населення. Виживання в складних умовах вимагає від ресторанного та туристичного бізнесу адаптації до нових реалій господарської діяльності, визначення нових способів ведення своєї діяльності, впровадження інноваційних механізмів взаємодії зі споживачами, все більшого застосування нових технологій.

Все більше ресторанів відмовляються від використання паперових меню з міркувань безпеки. Меню QR-коду зручно використовувати, оскільки не вимагає додаткового обладнання. QR-код може містити різну інформацію, наприклад меню, умови доставки, історію ресторану або дані особистої картки постійного клієнта. Код також можна використовувати для створення календарного нагадування про акцію чи подію в закладі або для перенаправлення відвідувачів на сторінку відгуків.

Крафтова їжа та напої стають популярним трендом, адже це не лише модно, але й креативний підхід до економії. В Україні з'явилася велика кількість нових крафтових пивоварень, а також крафтових брендів віскі, джину та наливок.

Автоматизація в ресторанах також стає все більш поширеною. Ono Food Company планує запуснути в Лос-Анджелесі перший у світі повністю автоматизований ресторан на колесах з роботами та технологією приготування та замовлення їжі. Хоча впровадження технологій в Україні відбувається не так швидко, як у США, багато закладів в Україні вже працюють з бухгалтерськими

системами, офіціанти використовують смартфони чи планшети, а екрани на кухні показують замовлення.

Останнім часом в Україні з'явилися так звані вільні або креативні простори, які часто називають «коворкінгами», «некафе» чи «розумними кафе». Вони можуть бути розташовані в центрі міста або офісних центрах. Основна концепція таких закладів – все безкоштовно, крім часу. Ці заклади працюють за системою «все включено» (відвідувач платить не за їжу та напої, а за час) і є новим типом нерухомості, спеціально адаптованим для фрілансерів, стартаперів, ІТ-підприємців та маркетологів. Коворкінг – це модель роботи, коли співробітники залишаються вільними та незалежними, використовуючи вільний простір для своєї діяльності. Отже, у зв'язку з активним розвитком ресторанної індустрії, посиленням конкуренції та зростаючим інтересом до нових тенденцій, необхідно звернути увагу на особливості розвитку ресторанної індустрії, її темпи та динаміку зростання, споживчий попит у контекст їхніх уподобань.

З точки зору індустрії туризму, для максимізації ефективності туристичного потенціалу країни необхідні інновації як на рівні учасників туристичного ринку, так і на суміжних галузях. У глобальному масштабі доходи від туризму можуть стати основним джерелом наповнення бюджету, а на рівні дестинації це може збільшити рівень зайнятості та збільшити дохід. Інновації в туристичному бізнесі обумовлені трансформаційними процесами у світовій економіці, прагненням конкретних підприємницьких структур задовольнити потреби ринку, а також впливом «реакцій зворотного зв'язку», які відображають результати попередньої діяльності. На впровадження інновацій у туризмі впливають як місцеві чинники, зокрема купівельна спроможність населення країни, яка є індикатором економічного становища та соціального статусу населення, так і національне законодавство, а також міжнародні фактори – міжурядові та міжнародні договори про співпрацю. Отже, можна зробити висновок, що інноваційна діяльність у туризмі є комплексним процесом, який передбачає залучення споживачів туристичних послуг, постачальників послуг, органів місцевого самоврядування та інших учасників ринку. Мотиви та причини інновацій у туристичному бізнесі відрізняються від країни до країни.

Список використаних джерел:

1. Дуляба Н.І., Ільчишин С.М. Проблеми та перспективи розвитку ресторанного господарства в індустрії туризму. *Ефективна економіка*. 2021. № 11. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=9580>
2. Васильєва О.О. Готельно-ресторанний та туристичний бізнес: реалії і перспективи: тези доповідей VII Всеукр. студ. наук. конф. (Київ, 18 березня 2021 р.) / відп. ред. А.А. Мазаракі. Київ: Київ. нац. торг.-екон. у-т, 2021. 538 с. <http://doi.org/10.31617/k.knute.2021-03-18>.

Грищенко Д. В., канд. екон. наук Скрипник Н. Є.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Україна)

**ГЕНЕЗИС КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ПІДХОДІВ
У ВИВЧЕННІ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ ЛЮДСЬКИХ РЕСУРСІВ
У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ**

Міжнародна міграція – це процеси переміщення людських ресурсів через кордони держав на підставі різних причин. У світовій науці розрізняють легальну та нелегальну міграцію за правовою ознакою; сезонну, постійну, тимчасову та маятникову у розрізі трудової міграції, і, звісно, вимушену, у контексті міграції, що була спричинена переслідуваннями мігранта або членів його сім'ї, а також військовими конфліктами або стихійними лихами [1].

Незважаючи на те, що міжнародна міграція існує ще з часів зародження перших держав, вивченню проблематики міжнародної міграції людських ресурсів у контексті глобалізаційних перетворень економісти почали приділяти час лише наприкінці XIX століття. До видатних вчених, що досліджували зміни у ринках праці, міжнародних міграційних потоках та темпах розвитку сфери міжнародної міграції, відносять Е. Равенштейна, С. Стауффера, Еверета Лі та Пола Кругмана. Першим науковцем, що сформував загальний підхід з визначення міграції як процесу глобальної структури міжнародної економіки, став Е. Равенштейн. Вчений створив 11 міграційних законів на основі прикладу міграції між Північною Америкою та Великобританією. До основних законів-закономірностей Е. Равенштейн відніс переважання міграції населення на короткі відстані, направленість міграції на великі відстані здебільшого у крупні промислові центри та торгові агломерації, а також той факт, що зростання великих міст відбувається більшою мірою за рахунок новоприбулих мігрантів.

Такий підхід дав змогу наступникам Е. Равенштейна продовжити дослідження у сфері міжкордонного переміщення населення та проаналізувати у широкому спектрі міграцію біженців та процеси урбанізації [2].

Теорію інтервенційних можливостей висунув видатний соціолог Самуель Стауффер. Даною моделлю науковець довів, що на сам вибір людини переселитися у нове місто чи ні впливають можливості оселитися у новому населеному пункті, а не відстань між містами, як це описував його попередник Е. Равенштейн. Дана гіпотеза у подальшому підштовхнула до утворення нового наукового пласту досліджень у контексті міжнародної міграції трудових ресурсів [3].

Теоретик Еверет Лі у 1966 році висунув нову всебічну теорію міграції. Модель будувалася на 4 основоположних принципах:

1. Фактори, що пов'язані із місцем походження – причини, що впливають на можливість виїхати із країни-донора.
2. Фактори, що пов'язані із місцем прибуття мігранта – причини, що впливають на можливість оселитися у країні-реципієнті.
3. Фактор інтервенційних перешкод – зовнішні причини.
4. Особисті фактори.

За Еверетом Лі, кожне місто має ряд позитивних та негативних факторів у контексті можливостей працювати та жити в ньому. Довге перебування людини у певній країні може змусити її переоцінювати позитивні фактори та недооцінювати негативні. Саме набір негативних та позитивних факторів формують рішення індивіда щодо міграції [4].

Сучасним дослідником процесів урбанізації, внутрішньої та зовнішньої міграції вважають Нобелівського лауреата Пола Кругмана. Дослідивши наслідки глобалізації та тогочасного рівня урбанізації, вчений прийшов до висновків. Оскільки попит у розвинених країнах є вищим, то і пропозиція товарів та послуг у цих країнах повинна бути більшою. Важливим уточненням є те, що малозабезпечені держави залишаються на периферії як торгових, так і міграційних потоків. Також Кругман довів, що компанії схильні до концентрації свого виробництва саме у густонаселених регіонах високорозвинених країн. Заклавши фундамент сучасного розуміння глобалізації у контексті міграції населення, вчений розглянув і процес урбанізації, та виокремив, що економічно відкриті країни менше відчувають негативні наслідки перенаселення міст, ніж закриті, адже містом збуту відкритих

розвинених країн є увесь світ, а не обмежений національний або регіональний ринки [5].

Отже, можна стверджувати, що моделей дослідження міжнародної міграції людських ресурсів є достатньо, щоб всебічно проаналізувати сучасний стан розвитку міграції населення у контексті розвитку глобалізації. У доповіді були зазначені найвагоміші праці щодо проблематики розвитку об'єкту дослідження. Також можна зробити висновок, що сучасні глобалізаційні перетворення суттєво впливають на трансформацію міграційних процесів.

Список використаних джерел:

1. Migration. UN. URL: <https://www.un.org/en/global-issues/migration>
2. Ernest Ravenstein. The laws of Migration, 1885. URL: <https://escholarship.org/uc/item/3018p230>
3. Samuel Stouffer and Relative Deprivation. URL: https://www.researchgate.net/publication/272374796_Samuel_Stouffer_and_Relative_Deprivation
4. A Theory of Migration. URL: <https://www.jstor.org/stable/2060063>
5. Мічені Нобелем: вільний торговець Пол Кругман. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2010/04/23/233665/>

Канд. екон. наук Дзяд О. В., Горпиняк Є. А.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Україна)

ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ КОМПАНІЙ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНИ-АГРЕСОРИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Воєнно-політичний конфлікт між країною-агресором та Україною у 2014 році, який переріс у повномасштабну війну на початку 2022 року, суттєво вплинув на роботу міжнародних компаній (МНК). Воєнно-політична напруга привела до запровадження економічних санкцій відповідно до рішення ООН щодо країни-агресора: були встановлені обмеження на зовнішню торгівлю певними товарами, заблоковані перекази у системі СВІФТ та робота з певними банками, заборонено вільне пересування окремих політичних діячів, бізнесменів та членів їх сімей та інші. Осуд агресії проти України з боку світової спільноти та бізнесу, несприятливе ділове та інвестиційне середовище вплинули на діяльність та прибутки МНК, які працювали в країнах-учасницях воєнного конфлікту. У зв'язку з цим актуальним є питання пристосування «великих гравців» економіки та міжнародного бізнесу до умов сьогодення [1].

Вплив війни на МНК може бути різним залежно від інтенсивності, тривалості та місця конфлікту, а також галузі, в якій працює компанія. Серед основних факторів впливу війни на діяльність компаній можна зазначити наступні: погіршення середовища ведення бізнесу; порушення створення доданої вартості; втрата активів МНК (будівель, обладнання та інвентарю), які можуть бути знищені або конфісковані; зниження споживчого попиту; зростання репутаційних, валютних ризиків та трансакційних витрат; погіршення макроекономічної ситуації та зростання інфляції; збільшення витрат на заходи безпеки, «перевезення» виробничих потужностей, персоналу та інші. Поряд з тим, у деяких випадках війна може створити нові бізнес-можливості для МНК, наприклад, започаткування нових напрямів та проектів на території інших країн у сфері оборони, логістики, безпеки та інших [2].

Міжнародна статистика свідчить, що імпорт високих технологій в країну-агресор (щорічно на суму 19 мільярдів доларів) в основному надходив з ЄС (45%), США (21%) і Китаю (11%). Заборона ввозу високотехнологічних товарів та товарів подвійного призначення, які можуть використовуватися у ВПК, змусила країну-агресор «шукати» обхідні шляхи імпорту через треті країни та нових постачальників (у т.ч. Китай). Загострення відносин між КНР та США, ймовірна втрата американського ринку для китайських виробників, видача Гаазьким Судом ордера на арешт Путіна – аргументи, які пояснюють стримано зважену позицію Китаю у відносинах з країною-агресором. Це означає, що Китай не буде постачати високотехнологічні товари, товари подвійного призначення, мікročіпи, комплектуючі для виробництва воєнної техніки. На початку війни масово покидали ринок МНК у сфері громадського харчування та ретейлера. Чутливим було питання функціонування МНК, які здійснювали прямі іноземні інвестиції в енергетичній сфері та машинобудуванні, переробній промисловості. Зазнали суттєвих збитків такі МНК, як Volvo, Daimler Benz, Volkswagen, Renault, Nissan, Volkswagen, а також Carlsberg і Danone. Важливо, що уряд країни-агресора погрожував націоналізацією активів західним компаніям, які покинули ринок [2].

За оцінками Єльської школи менеджменту понад тисяча компаній вийшли або призупинили свою діяльність у країні-агресорі. Засновник Єльського інституту лідерства Дж. Зонненфельд вважає, що це найбільший відтік бізнесу

у світовій історії. На його думку надзвичайно масова втеча інвесторів з ринку країни-агресора ставить у новому ракурсі питання про роль бізнесу у суспільстві. Дослідження показало, що близько 420 міжнародних компаній або «виграють час», або продовжують свою бізнес-діяльність у звичайному режимі в країні-агресорі [4]. Багато іноземних інвесторів, які продали свої активи, включили в угоду положення про зворотній викуп, що дозволяє їм повернутися у разі, якщо країна переосмислить та обере демократичний шлях розвитку.

Таким чином, воєнно-політична нестабільність ускладнила прийняття довгострокових інвестиційних рішень багатонаціональним компаніям в країнах-учасниках конфлікту. На відміну від України, де МНК частково припинили працювати та/або перенесли свої активи закордон, у країні-агресорі відбулася масштабна втеча інвесторів, причому їх повернення на локальний ринок буде залежати від результатів та термінів закінчення війни, майбутнього політичного курсу та макроекономічного середовища країни. Міжнародні компанії, які й досі не покинули ринок країни-агресора, поступово втрачають прибутки, імідж, репутацію. Неприятливе бізнес-середовище уповільнює інвестиційний процес МНК та негативно впливає на соціально-економічний розвиток обох країн. Воєнна вторгнення країни-агресора проти України призвела до затримок поставок та зростання логістичних витрат, зруйнувала виробничо-збутові ланцюги створення доданої вартості за участю компаній цих країн. Потреба у поставках до України техніки, озброєння, запасних частин, комплектуючих, товарів військового призначення відкриває нові можливості для західних й американських компаній ВПК та залучення до виробничої співпраці з ними українських компаній.

Список використаних джерел:

1. Транснаціональні компанії: правове регулювання і колективні договори. 2023. URL: <http://www.psv.org.ua/arts/suspilstvo/view-492.html> (дата звернення 20.03.2023)
2. Markus S. Long-term business implications of Russia's war in Ukraine. *Asian Business & Management*. 2022, Vol. 21, 483-487. URL: <https://link.springer.com/article/10.1057/s41291-022-00181-7> (дата звернення 20.03.2023)
3. KPMG. Економічні наслідки російсько-української війни. 2023. URL: <https://kpmg.com/de/en/home/insights/2022/05/the-economic-impact-of-the-russia-ukraine-war.html> (дата звернення 20.03.2023)
4. fDI Intelligence. Рік української війни в п'яти чартах. 2023. URL: <https://www.fdiintelligence.com/content/data-trends/a-year-of-the-ukraine-war-in-five-charts-82122> (дата звернення 20.03.2023)

Кушнір Д. О., канд. фіз.-мат. наук Катан В. О.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Україна)

РОЗВИТОК ЦИФРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

Одним з пріоритетів політики є підтримка стійкого цифрового розвитку, що було виділено Європейською Комісією. Цифрова економіка та ІТ-сектор в Україні переживали швидке зростання в роки, що передували війні, залучаючи висококваліфікованих українців та інвестиції транснаціональних компаній. Цифрова трансформація є дуже актуальною для України в наш час. З одного боку, це створює нові можливості для розвитку економіки, покращення якості життя громадян та забезпечення більш ефективного управління державою. З іншого боку, цифрові технології допомагають вирішувати багато викликів, з якими стикається Україна, таких як корупція, низький рівень економічного розвитку, нестабільність у сфері безпеки тощо.

Завдяки цифровій трансформації Україна зможе поліпшити ефективність та прозорість державного управління, підвищити рівень економічного зростання, створити нові робочі місця та залучити інвестиції. Крім того, цифрові технології можуть значно покращити якість надання публічних послуг, забезпечити більшу доступність медичних та освітніх послуг, поліпшити безпеку дорожнього руху та боротися зі злочинністю.

Актуальність цифрової трансформації підтверджується тим, що це стало одним із головних пріоритетів Уряду України. За останні роки було запроваджено багато програм та ініціатив з метою підтримки цифрової трансформації, зокрема, програма «Дія» та «Дія.City», що дозволяє мешканцям міст отримувати послуги онлайн. Також уряд активно співпрацює з приватним сектором та міжнародними організаціями з метою підтримки цифрової трансформації [3].

Цифрова трансформація України за останні п'ять років може бути охарактеризована як поступовий, але значний розвиток в галузі технологій та цифрових ініціатив. Декілька важливих показників та ініціатив, які допомогли забезпечити цей розвиток, описано нижче.

1. Зростання інтернет-приєднаності: Україна відзначається значним зростанням кількості людей, які користуються Інтернетом. За даними Української асоціації телекомунікаційних операторів, станом на кінець 2020 року в Україні нараховувалось понад 24 мільйонів інтернет-користувачів.

2. Електронні послуги: В останні роки Україна зробила великий крок у напрямку електронної держави. Портал Дія став платформою для багатьох різних електронних послуг, які дозволяють громадянам та бізнесу взаємодіяти з державними органами та отримувати послуги в онлайн-режимі. У листопаді 2020 року Портал Дія мав більше 6 мільйонів зареєстрованих користувачів [2].

3. Розвиток ІТ-індустрії: ІТ-індустрія в Україні також зросла протягом останніх п'яти років. Україна стала однією з провідних країн в галузі програмного забезпечення та ІТ-розробки. За даними Української Асоціації ІТ-індустрії, у 2020 році в ІТ-секторі працювало більше 200 тисяч людей, а обсяг експорту ІТ-послуг зріс до 4,5 мільярдів доларів.

4. Впровадження 5G: Україна нещодавно розпочала процес впровадження технології 5G в країні. У листопаді 2020 року Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах зв'язку та інформатизації, виділила додатковий радіочастотний діапазон для тестування 5G [2].

5. Програми підтримки ІТ-стартапів: Уряд України також запровадив кілька ініціатив, які сприяють розвитку ІТ-стартапів та інноваційних підприємств. Наприклад, програма «Дія стартап» допомагає підприємцям отримати фінансову та іншу підтримку для запуску та розвитку своїх проєктів [1].

6. Кібербезпека: Уряд України приділяє значну увагу кібербезпеці та захисту інформації від кібератак. З метою покращення кібербезпеки. Україна здійснює співпрацю з іншими країнами, а також розробляє власну національну стратегію кібербезпеки.

Загалом, за останні п'ять років Україна зробила значний прогрес у галузі цифрової трансформації. Ініціативи уряду та приватного сектору допомогли покращити доступ до Інтернету та електронних послуг, розвинути ІТ-індустрію, запровадити технологію 5G та підтримати ІТ-стартапи. Проте, відсутність належного рівня кібербезпеки та досить високий рівень корупції залишаються дуже серйозними викликами для цифрової трансформації в Україні.

Список використаних джерел:

1. Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. Постанова Кабінету міністрів України від 18 вересня 2019 р. No 856 «Питання Міністерства цифрової трансформації» URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pitannya-ministerstva-cifrovoyi-t180919>.

2. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. Пропозиції Президента до Закону «Про електронні комунікації». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68059.
3. Дія: Державні послуги онлайн. URL: <https://diia.gov.ua/>.

Д-р екон. наук Македон В. В., Лошак В. О.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Україна)

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЛІТИКИ ЗАХИСТУ РИНКІВ НА ОСНОВІ ІНСТРУМЕНТІВ МІЖНАРОДНОГО МАРКЕТИНГУ

Усі країни мають політику, яка впливає на міжнародний маркетинг. Ці політики можуть бути публічно проголошеними або зберігатися в таємниці, вони можуть бути роз'єднаними або скоординованими, впливати на міжнародних маркетологів прямо чи опосередковано, і вони можуть застосовуватися свідомо або визначатись принципом «laissez faire». Щоразу, коли уряди регулюють, стимулюють, направляють, захищають або нехтують діяльністю, яка впливає на потік торгівлі та інвестицій через національні кордони, це впливає на міжнародний маркетинг [2, с. 56].

Ми можемо стверджувати, що зі зменшенням ролі уряду в економіці роль і значення державної політики та її втручання в міжнародний ринок зменшуються. Однак такий аргумент ігнорує кілька ключових аспектів взаємодії між політикою та міжнародним маркетингом. По-перше, навіть зменшення участі уряду прискорює міжнародні маркетингові наслідки. Наприклад, менші дискреційні повноваження національних урядів завдяки більш прозорим і узгодженим правилам СОТ можуть змусити міжнародну фірму розробляти та проводити нові маркетингові стратегії. По-друге, незважаючи на те, що уряди зменшили свою участь у внутрішніх економіках, глобальні проблеми в міжнародному фінансовому секторі та триваючі дискусії щодо «третього шляху» економічної політики можуть змінити цю тенденцію. По-третє, наслідки глобалізації змушують багато урядів активно шукати нові шляхи здійснення суверенітету над міжнародною торгівлею та інвестиціями. По-четверте, уряди на всіх рівнях стають більш активними щодо конкретних аспектів міжнародної торгівлі, які вони вважають важливими з економічних, конкурентних чи етичних причин [4].

Ринковий вплив середовища та його інституцій явно входить до сфери маркетингу. Тому міжнародні маркетологи мають формувати дослідницькі плани, які включатимуть вимір державної політики. Аналіз політичних дій і сценаріїв дозволяє досліднику оцінити розвиток подій і наслідки на ранній стадії, задовго до того, як корпоративна практика почне відображати зміни політики. Тому, замість того, щоб бути лише описовим, як це часто буває в бізнес-дослідженнях, робота міжнародної маркетингової політики може бути прогнозною та директивною. Такий результат не тільки підвищить цінність окремого дослідження, але також може зробити значний внесок у подальше становлення та визнання міжнародної галузі маркетингових досліджень [1].

Розробка політики в міжнародному маркетингу може мати два різних підходи. Один – реагування на політичні рішення, коли міжнародний маркетолог визначає нові способи реагування на вже прийняті політичні рішення. Друга увага може бути зосереджена на способах, за допомогою яких міжнародний маркетолог може впливати на політичні рішення і, можливо, навіть допомагати формувати політичну основу. На додаток до компаній і споживачів, політики відіграють важливу роль у формуванні міжнародної маркетингової діяльності [3].

З управлінської сторони керівники міжнародного маркетингу відчують зростаючий вплив, якщо не конфлікт з політикою. Компанії продовжують шукати доступ до більшої кількості ринків, щоб залишатися конкурентоспроможними. При цьому корпоративні стратегічні процеси все частіше плануються за межами національних і географічних кордонів. Така глобальна корпоративна експансія означає додавання більшої кількості державних гравців, кожен з яких може здійснювати індивідуальний суверенітет. У той самий час, коли менеджери інтегрують ринки через кордони, вони піддаються сильному політичному тиску, спрямованому на фрагментацію. Фахівці в сфері міжнародного маркетингу повинні будуть включити ці політичні тиски як основний компонент у свої стратегічні плани [2].

Зниження тарифів. Минулі переговори та продовження виконання торгових угод суттєво знизили рівень тарифів у всьому світі. Теорії щодо прямих іноземних інвестицій (ПІІ) стверджують, що обхід тарифних бар'єрів є одним із ключових мотиваторів для ПІІ [1].

Розвиток правил демпінгу. Правила Світової організації торгівлі (СОТ) збільшили використання антидемпінгових правил. У 1980-х роках лише кілька

промислово розвинутих країн проводили основну частину антидемпінгових розслідувань, але сьогодні цей інструмент використовується швидко зростаючою кількістю країн, багато з них належать до категорії менш індустріалізованих. Побоювання щодо антидемпінгових дій можуть уповільнити глобальне розгортання продуктів, оскільки фірми, можливо, забажають уникнути публічних обговорень різниці в цінах у різних регіонах і віддадуть перевагу використанню скидання цін на ринках високого класу.

Отже, одним із ключових підходів до посилення орієнтації на політику в міжнародній маркетинговій практиці буде полягати у тому, щоб питання політики були спеціальною відповідальністю, яка підтримує обізнаність про політичні ініціативи, а також бере участь у самому процесі політики. Не має значення те, чи це робиться через урядовий офіс чи через консультантів, доки адвокація політики представлена всередині компанії на етапі корпоративного планування.

Список використаних джерел:

1. Hollensen S. *Global Marketing*. Harlow: Pearson Education Limited. 2017, 454 p.
2. Kotler P., Keller K. *Marketing Management*, 15th global edition. Pearson education limited, 2016. 924 p.
3. Shajrawi A. & Khan N. *International Marketing in the Modern Era*. *International Research Journal on Advanced Science Hub*. 2020. №2. 10.47392/irjash.2020. 227.
4. Zhelev C. *International Marketing in the Digital Era*. *Collaboration of Sustainable and Contemporary Knowledge*. *European Journal of Marketing and Economics*. 2020. №3. <https://doi.org/10.26417/236sii35d>.

Канд. екон. наук Михайленко О. Г., Горпиняк Є. А.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ФРАНЧАЙЗИНГОВОЇ МОДЕЛІ В МІЖНАРОДНОМУ БІЗНЕСІ

Сьогодні франчайзинг є одним із найпопулярніших методів розширення бізнесу, де відіграє важливу роль, надаючи компаніям бізнес-моделі для розширення своєї діяльності на зовнішніх ринках. Коли франчайзер за деяку плату, яку ще називають паушальним внеском, передає право на певний вид підприємства, використовуючи одну із розроблених бізнес-моделей його

ведення другій стороні (франчайзі), то відбувається так звана «оренда» торгової марки і використання бізнес-моделі [1].

Для швидкого розвитку міжнародного підприємства власнику бізнесу необхідні вагомі інвестиції – така особливість використання моделі франчайзингу. Але міжнародний франчайзинг у той самий час дозволяє мінімізувати можливі грошові втрати, завдяки правилам, згідно яким франчайзі виплачує франчайзеру вступний внесок за право використовувати бренд і бізнес-систему, а також бере активну участь в локалізації бізнес-моделі, інвестує у відкриття перших франчайзингових об'єктів, і, оплачує щомісяця роялті та інші збори [2].

Говорячи про великий бізнес, що прагне функціонувати за межами своєї країни чи регіону, оптимально підходить бізнес-модель під назвою «золота франшиза» або «майстер-франшиза». Майстер-франшиза – популярна модель у міжнародному бізнесі, яка передбачає передачу прав на франчайзинг місцевій компанії або фізичній особі. Основний франчайзі несе відповідальність за створення та управління франчайзинговою системою в певній країні чи регіоні, тоді як франчайзер забезпечує підтримку та керівництво для забезпечення узгодженості та дотримання стандартів бренду, крім того – якщо умови договору порушуються, франчайзер повертає собі право на цю територію. Однак модель майстер-франшизи також має деякі недоліки. Одним із завдань є пошук відповідного головного франчайзі, який має необхідні ресурси, навички та досвід для успішного запуску та управління системою франчайзингу на новому ринку. Франчайзер також повинен переконатися, що головний франчайзі точно розуміє цінності, місію та цілі компанії, а також зобов'язується підтримувати високі стандарти якості та обслуговування клієнтів [4].

Одним із завдань майстер-франшизи є підтримання узгодженості та стандартів бренду на різних ринках. Франчайзер повинен встановити чіткі вказівки та процедури, щоб гарантувати, що головний франчайзі дотримується фірмових, маркетингових і операційних стандартів компанії. Це вимагає регулярного підтримання зв'язку та співпраці між франчайзером і головним франчайзі, а також постійного навчання та підтримки.

Майстер-франшиза відрізняється від інших моделей франчайзингу, таких як прямий франчайзинг і розвиток території. При прямому франчайзингу франчайзер

укладає прямі контракти з окремими франчайзі, які відповідають за роботу та управління власним франчайзинговим підрозділом. При розвитку території франчайзер надає право розвивати та керувати певною кількістю франшиз у межах певної географічної області. Майстер-франшиза поєднує в собі елементи обох моделей, оскільки головний франчайзі відповідає як за розробку, так і за функціонування кількох франшиз на конкретному ринку [3].

Так, Nike, всесвітньо відомий виробник спортивного одягу, десятиліттями використовує модель головної франшизи у своїй діяльності. Успіх і домінування компанії в спортивній індустрії значною мірою пояснюється ефективним використанням усіма перевагами «золотої франшизи». Одним із способів використання Nike моделі майстер-франшизи є надання ексклюзивних ліцензійних прав місцевій компанії або приватній особі на виробництво та розповсюдження своєї продукції в певному регіоні. Це означає, що місцевий ліцензіат відповідає за виробництво та розповсюдження продукції у цьому регіоні, тоді як компанія зберігає права на бренд і дизайн продукту. Nike надає необхідне навчання та рекомендації, щоб забезпечити відповідність продукції стандартам якості компанії та іміджу бренду. І, як доказ успіху впровадження такої франчайзингової моделі є досить непогана статистика: Nike має потужну глобальну присутність і працює в більш ніж 190 країнах світу. Станом на 2022 рік у компанії було понад 1100 роздрібних магазинів по всьому світу [5].

Як висновок, можна зазначити, що франчайзинг використовується як стратегія виходу на ринок для компаній, які прагнуть розширити свою діяльність на зовнішніх ринках, адже його моделі дозволяють компаніям виходити на нові ринки з меншим рівнем інвестицій, водночас використовуючи знання та досвід місцевих франчайзі, які краще розуміють ринок, культуру та нормативне середовище. Франчайзинг також дозволяє компаніям залучити клієнтів, що вже знайомі з брендом. Крім того, цей підхід дозволяє компаніям адаптувати свій бізнес до місцевих умов та культурних особливостей.

Список використаних джерел:

1. Дія Бізнес. Основні терміни франчайзингу. 2023. URL: <https://business.diaa.gov.ua/en/handbook/franchising/osnovni-termini-franchizingu> (дата звернення 04.03.23)
2. Franchise Capital. Міжнародний франчайзинг – плюси та мінуси. 2020. URL: <https://franchise-capital.com/blog/mizhnarodnij-franchajzing-plyusi-ta-minusi/> (дата звернення 05.03.23)

3. Адвокатське об'єднання «Бачинський та партнери». Франшизи: розробка та виведення на ринок. 2022. URL: <https://legalaid.ua/ua/franshyzy-rozrobka-ta-vyvedennya-na-rynok/> (дата звернення 03.03.23)
4. Franchise Capital. Майстер-франшиза (англ. Master Franchise). Інструкція до застосування. 2020. URL: <https://franchise-capital.com/blog/mayster-franshyza-instruktsiya-do-zastosuvannya/> (дата звернення 03.03.23)
5. Офіційний сайт компанії Nike. 2023. URL: <https://www.nike.com/> (дата звернення 04.03.23)

Канд. екон. наук Михайленко О. Г., Кокора А. С.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Україна)

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ «ЗЕЛЕНОГО» ІНВЕСТУВАННЯ У ГЛОБАЛЬНОМУ ВИМІРІ

За останні роки спостерігається значний розвиток «зеленого» інвестування як у світі та і в Україні. «Зелене» інвестування – це інвестиції в проекти, які сприяють збереженню довкілля та покращенню екологічної ситуації в світі. Такі інвестиції охоплюють широкий спектр проектів, від відновлюваної енергетики до енергоефективності та утилізації відходів [7]. Зелені інвестиції є важливим інструментом для зменшення викидів парникових газів та зменшення залежності від негативних природних ресурсів. Вони також сприяють розвитку нових технологій та збільшенню зайнятості в екологічній галузі.

Взагалі, зелені інвестиції можуть сприяти збереженню навколишнього середовища та зменшенню впливу на природні ресурси. Вони є важливим інструментом для досягнення сталого розвитку та зменшення впливу людства на довкілля. Тому вони є важливими для розвитку не тільки екологічної, а й соціальної та економічної сталості. Зелені інвестиції включають інвестиції в різні галузі, що сприяють збереженню довкілля та підтримці сталого розвитку:

1. Енергетика: Зелені інвестиції в енергетичну галузь можуть включати інвестування у відновлені джерела енергії, такі як сонячні, вітрові та гідро-електричні електростанції. Таким чином, згідно зі звітом Міжнародної енергетичної агенції, за рік 2020 сонячні та вітрові електростанції зросли на 45% у порівнянні з попереднім роком [9]. Інші зелені інвестиції в цій галузі можуть включати підтримку енергоефективності, зокрема, інвестування в будівництво енергоефективних будівель.

2. Транспорт: Зелені інвестиції в транспорт можуть бути включати інвестування в технології електричних та гібридних автомобілів, а також у підтримку розвитку міського транспорту, що працює на альтернативних джерелах енергії. Наприклад, Європейський союз заявив про те, що намір забезпечити понад 30 млрд. євро на підтримку інфраструктури для електромобілів, а також більше 10 млрд. євро на дослідження та розвиток у галузі провідних технологій [10].

3. Сільське господарство: Зелені інвестиції в сільське господарство можуть включати інвестування в екологічно чисті методи вирощування продуктів харчування, зокрема, органічне землеробство. Зелені інвестиції можуть включити підтримку більш ефективного використання води та зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферу та ґрунт.

4. Будівництво: Зелені інвестиції в будівництво можуть включати інвестування в будівництво енергоефективних будівель та використання матеріалів з мінімальним негативним впливом на довкілля. Наприклад, можна використовувати матеріали зі знизеним вмістом вуглецю, які зменшують викиди парникових газів.

Щоб детальніше охарактеризувати розвиток «зеленого» інвестування у світі, можна звернутися до конкретних прикладів та цифрових показників. Зокрема, на 2021 рік відзначається динамічний ріст «зелених» інвестицій у світі.

Згідно з даними «Global Sustainable Investment Alliance», загальний обсяг «зелених» інвестицій у світі на початку 2020 року становив 35,3 трлн. дол. США, що на 15% більше, ніж у 2018 році [8]. До 2025 року очікується подвійний ріст цього ринку. Зокрема, в Європі обсяг «зелених» інвестицій досяг 14 трлн. дол. США на початку 2020 року, а в США – 17,1 трлн. дол. США [8]. Крім того, в Європейському Союзі в 2018 році було прийнято план дій зі сталого фінансування, який передбачає залучення не менше 1 трлн. євро до 2030 року на інвестиції у сталість, інновації та інфраструктуру.

На фоні росту «зелених» інвестицій у світі, в Україні також спостерігається зростання інтересу до цього напрямку. В Україні діє «Зелений фонд для енергоефективності», який було створено з метою підтримки реалізації проектів у галузі енергоефективності та відновлюваної енергетики. Україна, як країна з великим потенціалом зеленої енергетики, звертає все більше уваги на зелені інвестиції. За даними Міністерства енергетики та захисту довкілля України, за

2021 рік зелені інвестиції в Україні зросли в 3,3 рази відповідно до 2020 року та становлять понад 1 млрд. євро [3]. Це відомо про те, що інвестори вірять у потенціал зеленої енергетики України та готові вкладати гроші в цей сектор. Зелені інвестиції в Україні спрямовані на будівництво вітро- та сонячних електростанцій, модернізацію та енергоефективне обладнання, виробництво біопалива та інші проекти, які сприяють зменшенню викидів шкідливих речовин у навколишньому середовищі та збільшенню використання відновлювальних джерел енергії [5].

Також Україна активно співпрацює з міжнародними фінансовими установами, такими як Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) та Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР), для залучення фінансування зелених проектів в Україні, також ЄБРР та МБРР надають фінансову підтримку для будівництва вітро- та сонячних електростанцій, реконструкції енергетичної інфраструктури, виробництва біопалива та інших проектів [1; 2].

Усі ці заходи сприяють розвитку зелених інвестицій в Україні та сприяють зменшенню викидів парникових газів та забруднення навколишнього середовища. Продовження цієї тенденції допоможе змінити енергетичну систему України на більшу сталу та допоможе зменшити залежність від імпорту енергії.

Для залучення зелених інвестицій в Україну запроваджено ряд заходів, таких як створення сприятливих умов для інвестування відновлюваної енергетики, зниження податкових та митних бар'єрів для імпорту технологій зеленого будівництва та енергоефективності, та розробка національної стратегії зеленої енергетики до 2035 року [6].

Зелене інвестування – це не тільки популярна тенденція, але й необхідність у зміні нашого світу на краще. Світові тенденції демонструють, що інвестори вкладають все більше коштів в зелені проекти, а також збільшують свої зусилля з моніторингу соціальної та екологічної відповідальності підприємств.

Розвиток «зеленого» інвестування в світі та Україні є важливим елементом боротьби зі зміною клімату та покращення екологічної ситуації. У світі за останні роки спостерігається значний розвиток «зеленого» інвестування, зокрема у сфері «зелених» облігацій та інвестиційних фондів. Україна також здійснює кроки для розвитку «зеленого» інвестування, але зустрічає деякі труднощі.

Необхідно вирішувати проблеми щодо розвитку ринку «зелених» інвестицій та правового поля в Україні, а також покращувати інформаційну прозорість та стандартизацію «зелених» інвестицій.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Світового банку. «Група Світового банку в Україні». URL: <https://www.worldbank.org/en/country/ukraine> (дата звернення: 23.02.2023)
2. Офіційний сайт Міністерство фінансів України. Європейський банк реконструкції та розвитку. URL: <https://mof.gov.ua/uk/ebrr> (дата звернення: 24.02.2023)
3. 2021 Investment Climate Statements: Ukraine. An official website of the United States Government. URL: <https://www.state.gov/reports/2021-investment-climate-statements/ukraine/> (дата звернення: 24.02.2023)

Канд. екон. наук Михайленко О. Г., Тіщенко О. А.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Україна)

ПОЗИЦІЇ ALIBABA GROUP НА СВІТОВОМУ РИНКУ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Глобалізація впливає на компанії різноманітними способами, насамперед загостренням конкуренції: компанії, які конкурують на глобальному ринку, природно стикаються з конкуренцією з іншими компаніями з усього світу. Споживачі вимагають дедалі дешевшої та якіснішої продукції, і коли у них є великий вибір серед компаній, процвітатимуть лише ті, які можуть задовольнити потреби споживачів. Ця все більш жорстка конкуренція означає, що компанії повинні йти в ногу з останніми розробками та залишатися впевненими на світовому ринку, щоб продовжити своє існування.

Однією з найбільших груп компаній, що займаються бізнесом в Інтернет є Alibaba Group. Бізнес-модель Alibaba досить проста, компанія діє як посередник між покупцями та продавцями в Інтернеті та сприяє продажу товарів між двома сторонами через свою розгалужену мережу веб-сайтів. В основному бізнес-модель Alibaba поділяється на дві частини: локальну та глобальну. Alibaba управляє своїм бізнесом у семи основних сегментах, бізнес компанії включає електронну комерцію, послуги хмарних обчислень, цифрові медіа та розваги,

платіжні та фінансові послуги, а також інноваційні інновації. В компанії прагнуть об'єднати цифрові платежі, електронну комерцію, доставку їжі та інші частини бізнесу в одну велику екосистему. Детальне зображення екосистеми компанії наведено на рис. 1.

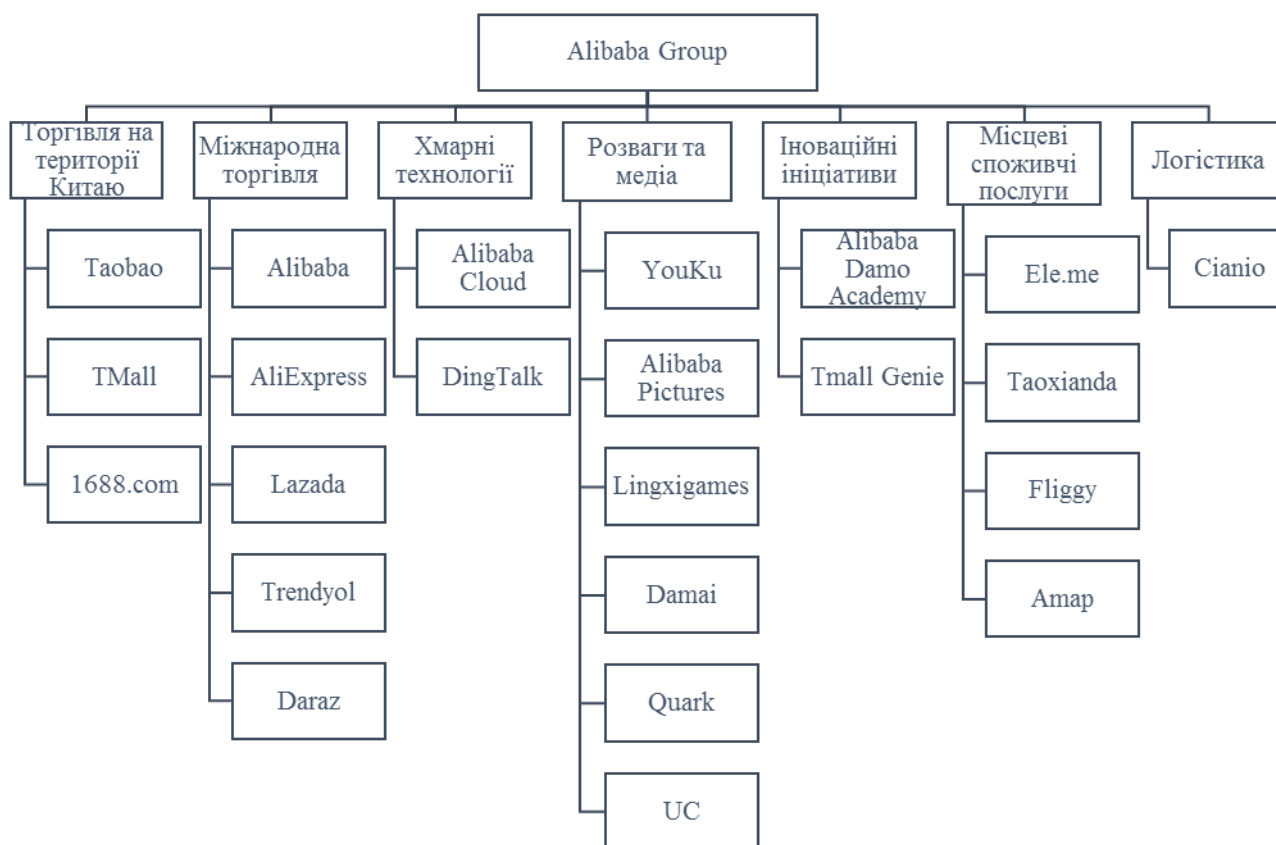

Рис. 1. Елементи екосистеми Alibaba [1]

Компанія обслуговує мільйони покупців і постачальників у всьому світі за допомогою 40 різних основних категорій і надає послуги майже в 190 країнах світу. Головними серед конкурентів Alibaba є відомі китайські компанії, які спеціалізуються на електронній комерції, такі як Tencent Holdings та JD.com, а також глобальні та регіональні компанії з електронної комерції, такі як Amazon, Ebay [4; 3].

Згідно зі списком Forbes Global-2000 за 2021 рік Alibaba є 33-ю за величиною публічною компанією в світі з оцінкою в 237,78 млрд. дол. США [2]. Alibaba посідає 2 місце за рівнем капіталізації серед компаній з усього світу, що займаються електронною комерцією з показником у 304,1 млрд. дол. США (рис. 2).

Незважаючи на невизначеність і складність глобального макросередовища, Alibaba залишається твердо відданими своїй стратегії глобалізації. Компанія

повністю користується широкими можливостями світового ринку для обслуговування клієнтів у Китаї та за його межами. Стратегія глобалізації складається з двох компонентів: глобалізація споживання та глобалізація хмарних технологій.

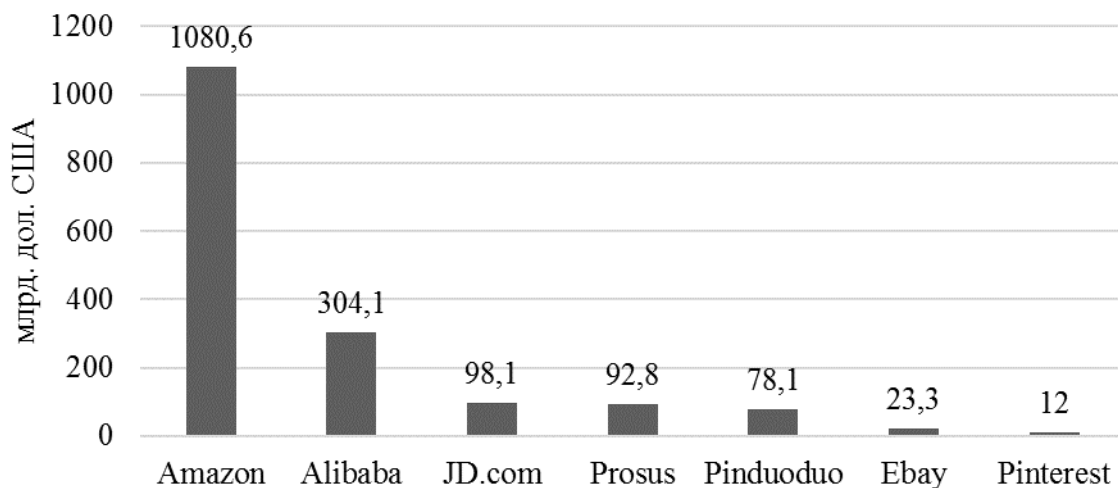

Рис. 2. Ринкова капіталізація провідних компаній, які спеціалізуються на електронній комерції, 2022 р.

Джерело: побудовано авторами за даними [3]

Сегмент електронної комерції є найбільшим джерелом прибутку Alibaba. Річна кількість активних споживачів на китайських ринках роздрібної торгівлі компанії становить понад 1 мільярд. У фінансовому році, який закінчився 31 березня 2022 р., Alibaba зафіксувала дохід у розмірі близько 592,71 млрд юанів від онлайн-продажів у Китаї та 61,07 млрд юанів у світі (рис. 3). За 10 років в Alibaba відбулося зростання доходу на 577,06 млрд юанів від онлайн-продажів у Китаї та 57,31 млрд юанів у світі. Не зважаючи на це, протягом останнього кварталу 2022 р. загальна кількість замовлень на сайтах для міжнародної торгівлі Lazada, AliExpress, Trendyol і Daraz скоротилася на 4% порівняно з аналогічним періодом минулого року, головним чином через зниження замовлень на AliExpress, які викликані змінами правил ПДВ в Європейському Союзі, зниженням курсу євро по відношенню до долара США, а також тривалими перебоями в ланцюгах поставок і логістиці через війну в Україні [5]. У 2022 р. у Південно-Східній Азії Lazada продемонструвала незначне зростання замовлень, лише на 10% порівняно з аналогічним періодом минулого року. Зростання замовлень уповільнилося через те, що торгова діяльність повернулася до офлайн каналів через припиненням

пандемії COVID-19 в регіоні. Протягом останнього кварталу 2022 р. загальні замовлення Trendyol зросли на 46% порівняно з минулим роком. Щоб краще обслуговувати свою базу споживачів, Trendyol продовжував інвестувати у місцевий бізнес побутових послуг. Станом на 30 червня 2022 р. Trendyol обслуговував понад 225 тисяч продавців на своїй платформі Marketplace.

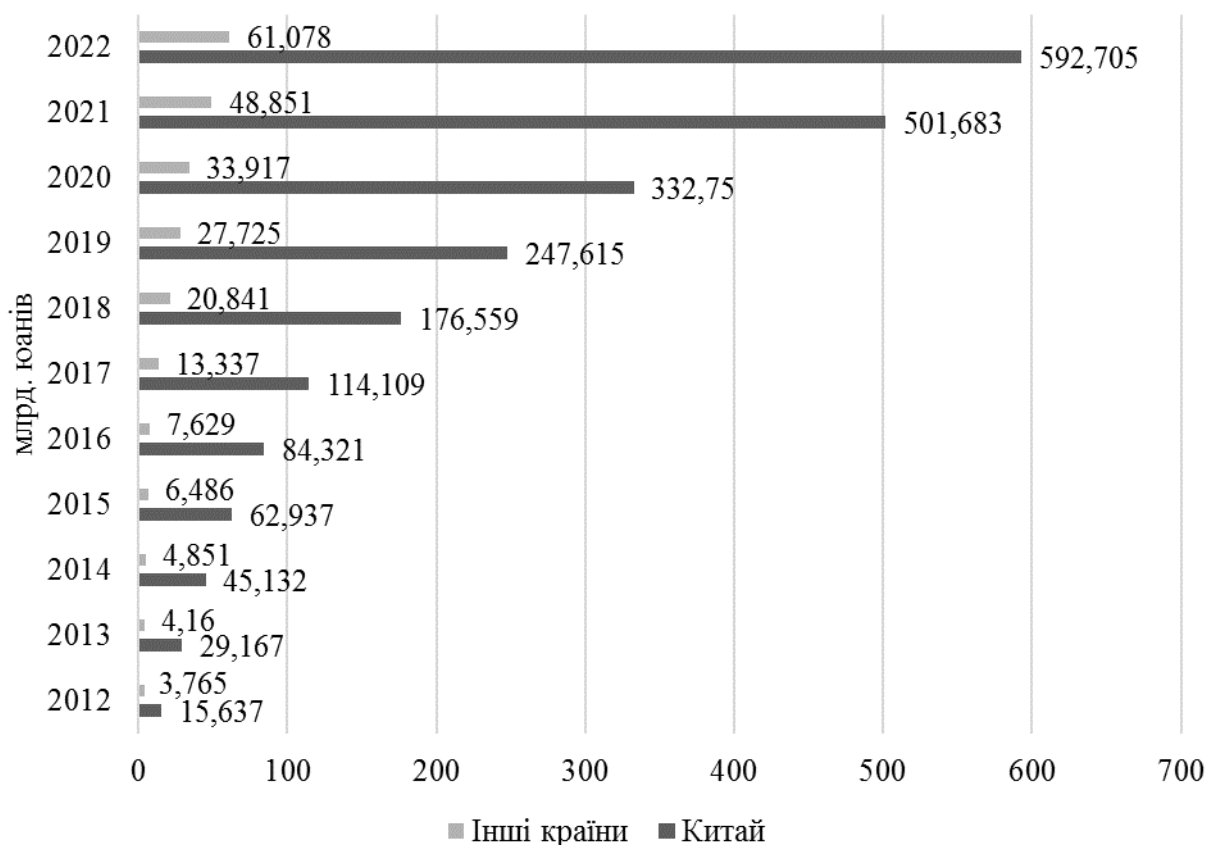

Рис. 3. Річний дохід Alibaba від локальної та глобальної електронної комерції за 2012-2022 рр.

Джерело: побудовано авторами за даними [6]

Alibaba відома своєю розгалуженою імперією електронної комерції, але саме хмарний сервіс став великим рушієм її доходів в останні роки. Хмарні технології стали одним із найбільш швидкозростаючих видів бізнесу та другим за величиною джерелом доходу для Alibaba. Alibaba Cloud надає компаніям послуги з хмарних обчислень, включаючи зберігання даних, мережі доставки контенту (CDN), а також реляційні бази даних або захист від DDoS атак. У 2022 фінансовому році Alibaba Cloud отримала дохід у 11,76 млн дол. США, за останні 5 років річний дохід Alibaba Cloud зріс на 9,62 млн. дол. США (рис. 4).

**« ЕКОНОМІКА І МЕНЕДЖМЕНТ 2023:
ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРАЦІЇ ТА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ »**

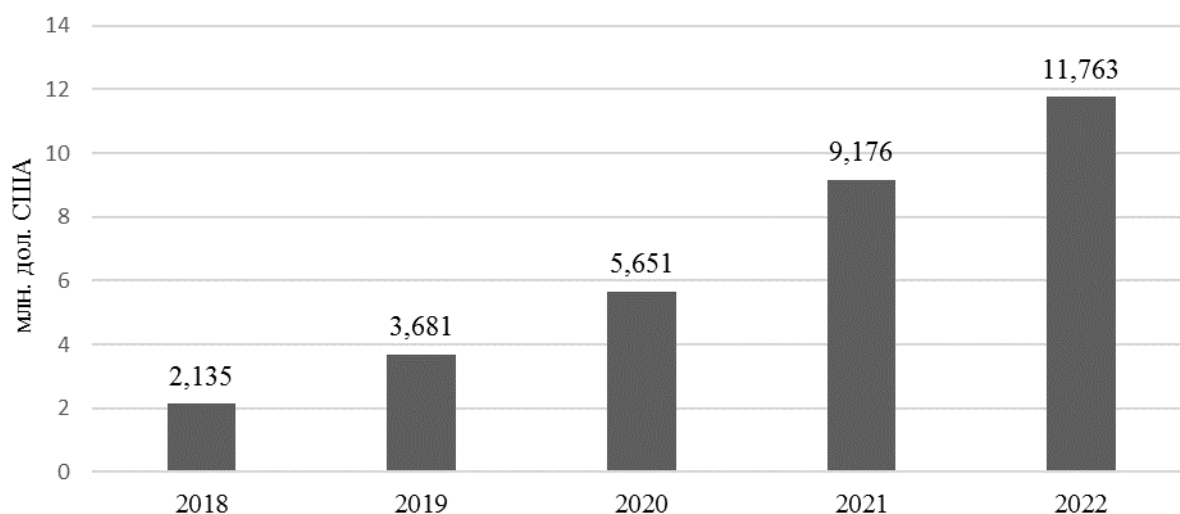

Рис. 4. Річний дохід Alibaba Cloud за 2018-2022 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [7]

Зараз Alibaba Cloud є третім за величиною постачальником публічних хмарних технологій у світі. У 2021 р. Alibaba Cloud займала 9,5% ринку, поступаючи Microsoft (21%) і Amazon (39%), а дохід компанії становив 9,1 млрд дол. США (рис. 5). Наразі Alibaba Cloud має близько 11 000 партнерів по всьому світу [8]. Alibaba також готові стати провідним регіональним постачальником в Індонезії, Малайзії та інших хмарних ринках, що розвиваються, враховуючи їх розуміння місцевого ринку та здатність служити провідником до цифрової комерції.

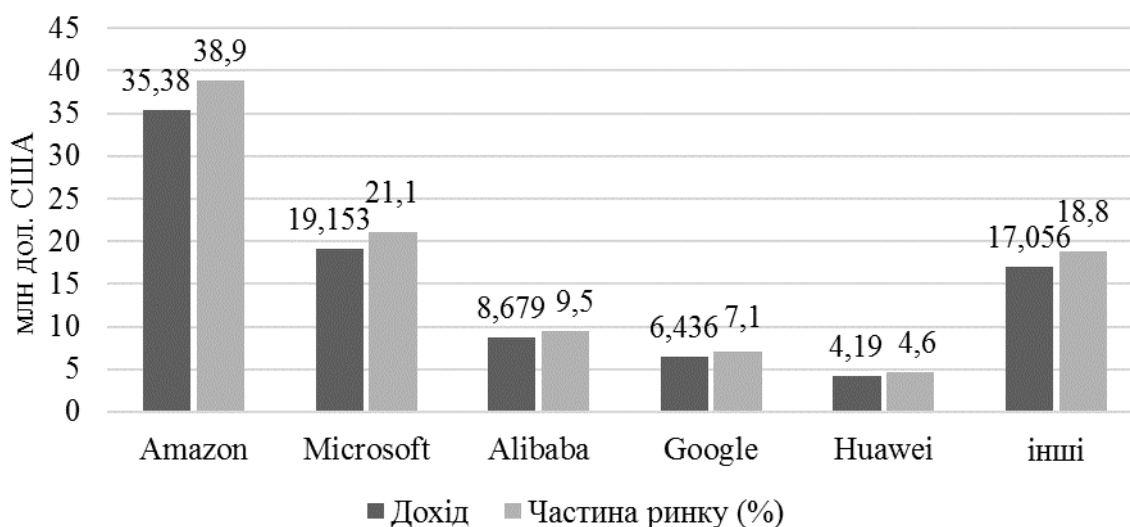

Рис. 5. Частка світового ринку публічних хмарних послуг за компаніями, 2020-2021 рр.

Джерело: побудовано авторами за даними [8]

Alibaba Cloud подвоїли своє охоплення за кордоном і у 2022 р. оголосили про інвестиції в розмірі 1 млрд дол. США в «оновлення екосистеми міжнародних партнерів» [9]. Ця ініціатива призначена для підтримки технологічних інновацій партнерів і розширення їхнього ринку за допомогою Alibaba Cloud протягом наступних трьох фінансових років. Гроші надходитимуть у вигляді фінансових і нефінансових стимулів, включаючи фінансування, знижки та ініціативи виходу на ринок. Компанія постійно набирає місцевих партнерів, щоб взяти на себе такі обов'язки, як продажі, технічна підтримка та обслуговування клієнтів.

Хмарний сервіс із базою в Ханчжоу та поширенням у всьому світі став основним хмарним рішенням для багатьох китайських компаній, які виходять за кордон. Але зростаюча напруженість у сфері національної безпеки між Китаєм і Заходом відштовхнула деяких клієнтів від її хмарної платформи.

Незважаючи на жорстку конкуренцію в індустрії хмарних послуг, хмарні технології Alibaba можуть зайняти лідируючі позиції в індустрії хмарних обчислень у Китаї та конкурувати з міжнародними постачальниками хмарних послуг за майбутнє лідерство. Крім того, у найближчі кілька років зростання бізнесу Cainiao Network допоможе Alibaba стабілізувати свою частку внутрішнього ринку та отримати більше прибутку. З точки зору майбутнього потенціалу, бізнес електронної комерції Alibaba все ще є одним із основних джерел доходу Alibaba Group.

Основною проблемою компанії є надмірна залежність від китайського ринку. Частка доходу від електронної комерції на внутрішньому ринку становить 90% від усіх доходів компанії, тому бізнес електронної комерції Alibaba зосереджений переважно в Китаї, а закордонна електронна комерція становить відносно невелику частку [6]. Хоча Alibaba, включаючи Taobao, Tmall і Juhuasuan, все ще займає велику частку ринку Китаю, Alibaba більше не є найбільшою платформою електронної комерції для вітчизняних користувачів.

Ще однією важливою проблемою компанії є обмежені потоки доходів. Alibaba заробляє більшу частину свого доходу через свої послуги електронної комерції, незважаючи на наявність інших видів бізнесу в своєму портфелі. Останніми роками компанія активно розвиває сектор хмарних технологій, проте поки що основна частина доходу з цього сектору іде саме з Китаю та деяких країн Азії.

Інші сектори компанії не мають попиту серед іноземних споживачів, так як створені спеціально для потреб мешканців Китаю.

Основні помилки Alibaba під час виходу на ринки розвинутих країн – це недооцінення загрози від місцевих конкурентів: для хмарних послуг ринок США є найбільшим у світі, але на ринку вже є три великих гравця, і кожен з них уже створив власну клієнтську базу (веб-сервіси Amazon, хмарні сервіси Google і Microsoft Azure) [8]. Усі вони мають центри обробки даних у Північній Америці, але Alibaba – ні, що робить її послуги менш привабливими для клієнтів із США. Що стосується електронної комерції то Amazon і eBay є набагато сильнішими гравцями на ринку США, і їхній статус лідерів на ринку занадто усталений, щоб Alibaba могли з ними конкурувати. Ще одна проблема – це відсутність чутливості до політичного середовища.

Майже всі проблеми з якими стикається компанія на міжнародній арені, пов'язані саме з відсутністю розуміння місцевої культури. Проблемою Alibaba є те, що вони при виході на нові ринки не підлаштовуються під нових споживачів та їх культурні особливості. Наприклад Ant Financial намагався придбати MoneyGram, оскільки здавалося, що вийти на платіжний ринок було легше, створивши все з нуля. Але ця пропозиція була відхилена урядом США. Зараз платіжна система США в основному складається з платежів кредитними картками та чеками, які забезпечуються місцевими банками. Уряд США прагне захистити цю екосистему від сторонніх систем.

Важливою проблемою компанії у 2022 р. стало запровадження органами охорони здоров'я Китаю карантинних заходів в багатьох містах країни, намагаючись викоринити інфекцію COVID-19. Найбільше компанія постраждала через перебої в логістиці. Проблеми з ланцюгом поставок ґрунтуються на безпрецедентних зупинках виробничих потужностей на початку пандемії COVID-19, і хвилі ефектів відчуваються в усьому світі донині.

Керівництво компанії визначає три перспективні напрямки для розвитку екосистеми Alibaba: споживання в Китаї, глобалізація та технології [1]. Споживання в Китаї переважно визначається сегментом китайської торгівлі та певною мірою сегментами місцевих побутових послуг і Cainiao. Глобалізація відбувається завдяки сегменту міжнародної торгівлі Alibaba, тоді як технології

представлені сегментом хмарних обчислень. В обговоренні майбутнього компанії не згадуються цифрові медіа та розваги чи інноваційні ініціативи та інші сегменти через відносно невеликі доходи та майже відсутній попит на ці сегменти Alibaba порівняно з іншими сегментами.

З уповільненням зростання та насиченням китайського ринку електронної комерції Alibaba треба шукати можливості для подальшого зростання на транскордонних та міжнародних ринках. Alibaba має ресурси та інфраструктуру, щоб реалізувати свої плани щодо глобальної експансії. На Близькому Сході, у Південно-Східній Азії, Африці та Південній Америці споживчі звички жителів ще не культивовані, тому компанії треба звернути увагу на ці регіони.

Список використаних джерел:

1. Fiscal Year 2022 Annual Report. Alibaba Group Holding Limited. 2022. URL: <https://data.alibabagroup.com/ecms-files/886023430/c330302f-bfdd-4c79-a5ac-614446292e68.pdf> (дата звернення: 05.02.2023)
2. Official website Forbes Media LLC. The Global 2000. 2022. URL: <https://www.forbes.com/consent/?toURL=https://www.forbes.com/lists/global2000/>
3. Official website Statista. Market cap of leading large cap e-commerce companies worldwide as of June 2022. 2022. URL: <https://www.statista.com/statistics/245340/leading-large-cap-e-commerce-companies-market-cap/> (дата звернення: 04.02.2023)
4. Official website Koala Guide LLC. 5 Biggest E-Commerce Companies in China. 2021. URL: <https://www.insidermonkey.com/blog/5-biggest-e-commerce-companies-in-china-944692/>
5. Alibaba Group Announces June Quarter 2022 Results. Alibaba Group. 2022. URL: <https://data.alibabagroup.com/ecms-files/1532295521/fceda7a9-57ee-423d-a357-147f796a95e8.pdf> (дата звернення: 01.02.2023)
6. Official website Statista. Annual e-commerce revenue of Alibaba from financial year 2012 to 2022, by region. 2022. URL: <https://www.statista.com/statistics/226793/e-commerce-revenue-of-alibabacom/> (дата звернення: 07.02.2023)
7. Official website Statista. Annual revenue of Alibaba Cloud from 2018 to 2022. 2022. URL: <https://www.statista.com/statistics/1238741/alibaba-cloud-annual-revenue/> (дата звернення: 05.02.2022)
8. Official website Gartner. Gartner Says Worldwide IaaS Public Cloud Services Market Grew 41.4% in 2021. 2022. URL: <https://www.gartner.com/en/newsroom/press-releases/2022-06-02-gartner-says-worldwide-iaas-public-cloud-services-market-grew-41-percent-in-2021> (дата звернення: 05.02.2023)
9. Official website Cision US. Alibaba Cloud Unveils Strategic Roadmap for International Business. 2022. URL: <https://www.prnewswire.com/news-releases/alibaba-cloud-unveils-strategic-roadmap-for-international-business-301630528.html> (дата звернення: 06.02.2023)

Канд. екон. наук Михайленко О. Г., Тройникова Н. Д.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Україна)

ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНИХ ТНК В СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Високотехнологічні транснаціональні корпорації (ТНК) відіграють вирішальну роль у світовій економіці та мають значний вплив на її розвиток. Однією з головних особливостей стратегії розвитку високотехнологічних ТНК є їх орієнтація на розвиток технологій, здатних ефективно вирішувати виклики, що постають перед світовою економікою.

Перш за все, високотехнологічні ТНК зосереджують свої зусилля на розробці технологій, які можуть знизити витрати виробництва, підвищити продуктивність або пом'якшити вплив на навколишнє середовище. Такі технології мають вирішальне значення для забезпечення конкурентоспроможності на міжнародному ринку. Кількість міжнародних корпорацій та їх підрозділів збільшується щороку. Точна кількість їх не встановлена, проте за даними ЮНКТАД, загалом у світі існує близько 82 000 міжнародних корпорацій з 810 000 підрозділів [2].

Згідно з оцінками аналітиків, експорт зарубіжних підрозділів міжнародних корпорацій становить близько третини загального світового експорту товарів та послуг, окремі корпорації мають ринкову капіталізацію понад 500 млрд дол. США, а щорічний обіг продажів складається з 150-200 млрд дол. США [2].

По-друге, стратегії розвитку високотехнологічних ТНК орієнтовані на міжнародний ринок. Більшість із цих компаній мають дочірні компанії та представництва в різних країнах світу, що дозволяє їм займати лідируючі позиції на міжнародному ринку Крім того, високотехнологічні ТНК також генерують значні доходи та прибутки. Згідно зі списком Forbes Global 2000 за 2021 рік, до Топ-10 високотехнологічних ТНК за доходами входять Apple, Samsung Electronics, Alphabet (Google), Microsoft, Huawei, Cisco Systems, Intel, IBM [1].

По-третє, високотехнологічні ТНК активно використовують інновації та наукові дослідження. Вони вкладають значні кошти в розробку нових технологій і продуктів, що дозволяє їм конкурувати з конкурентами і займати лідируючі позиції на ринку.

За даними Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), високотехнологічні ТНК відповідають за значну частку світових витрат на дослідження та

розробки (НДДКР). В останні роки 2500 провідних компаній світу інвестували понад 700 млрд. дол. США у дослідження та розробки, причому значна частка цих інвестицій припадає на високотехнологічні ТНК [3].

Однак, незважаючи на ці переваги, розвиток високотехнологічних ТНК пов'язаний з певними ризиками. Одним із найбільших ризиків є висока вартість досліджень і розробок, яка може чинити значний тиск на фінанси компанії. Крім того, високотехнологічні ТНК стикаються з жорсткою конкуренцією на світовому ринку, що може ускладнити збереження конкурентної переваги.

Іншим ризиком, пов'язаним із розвитком високотехнологічних ТНК, є потенціал геополітичної напруженості, яка може порушити їх діяльність. Наприклад, торговельна напруженість між країнами може призвести до тарифів та інших бар'єрів, які можуть вплинути на прибутковість цих компаній. Крім того, геополітична напруженість може створити проблеми для компаній, які покладаються на глобальні ланцюги поставок, оскільки збої в цих ланцюгах можуть спричинити значні затримки та втрати. Згідно зі звітом Всесвітнього економічного форуму зазначається, що напруженість між США та Китаєм призвела до підвищення тарифів, експортних обмежень та інвестиційних бар'єрів, що може негативно вплинути на діяльність і прибутковість високотехнологічних ТНК, які працюють у цих країнах [5].

Незважаючи на ці ризики, вигоди від розвитку високотехнологічних ТНК є значними. Ці компанії мають потенціал для стимулювання економічного зростання та створення робочих місць, а також сприяють науково-технічному прогресу. Вони також здатні створювати інноваційні рішення для вирішення глобальних проблем, таких як зміна клімату та дефіцит ресурсів.

Підсумовуючи, стратегії розвитку високотехнологічних ТНК зосереджені на розробці технологій, здатних вирішити проблеми, що постають перед світовою економікою. Вони орієнтовані на міжнародний ринок і активно використовують інновації та наукові дослідження для підтримки своєї конкурентоспроможності. Незважаючи на ризики, пов'язані з розвитком високотехнологічних ТНК, потенційні переваги є значними та можуть сприяти подальшому зростанню та розвитку світової економіки. Міжнародний валютний фонд (МВФ) також зазначає, що внесок ТНК у світову економіку був значним: у 2016 році цифрова економіка оцінювалася в 11,5 трлн. дол. США. Очікується, що до 2025 року ця вартість зросте до 23 трлн. дол. США [4].

Загалом, успішний розвиток високотехнологічних ТНК вимагає поєднання комплексних знань та досвіду зі створення інноваційних технологій та бізнес-стратегій. Оскільки конкуренція в цій галузі постійно зростає, високотехнологічні ТНК повинні бути готовими до швидких змін, розуміти вимоги ринку та інвесторів і постійно підвищувати якість своїх продуктів і послуг. В цьому контексті, успішні високотехнологічні ТНК, що працюють над розвитком нових технологій та їх впровадженням, матимуть широкі перспективи для розвитку в майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Куницький О. Forbes оновив рейтинг найбільших публічних компаній світу. Лідерство утримує Промисловий і комерційний банк Китаю. *Журнал Форбс*. 2021. URL: <https://forbes.ua/news/forbes-onoviv-reyting-naybilshikh-publichnikh-kompaniy-svitu-liderstvo-utrimue-promisloviy-i-komertsiyniy-bank-kitayu-13052021-1598>
2. Значення та роль ТНК в сучасних міжнародних економічних відносинах. 2023. URL: https://elib.lntu.edu.ua/sites/default/files/elib_upload/Савош/page7.html
3. Міжнародна господарська діяльність: транснаціональні корпорації. URL: https://osvita.ua/vnz/reports/gov_reg/18566/ (дата звернення 26.02.23)
4. Венгер В.В. Особливості формування та розвитку транснаціональних корпорацій в умовах глобалізації?. 2019. URL: <https://journal.eae.com.ua/index.php/journal> (дата звернення 26.02.23)
5. Стратегія розвитку високотехнологічних галузей до 2025 року. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=07a5487c-4c8a-42f8-9d76-051080b211f0>

Канд. екон. наук. Олійник Т. І., Сотула В. В.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Україна)

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОСУВАННІ ТУРИСТИЧНОГО ПРОДУКТУ

Аналізуючи застосування новітніх інформаційних технологій в просуванні туристичного продукту можна відмітити, що роль інформаційних технологій, як одного з найважливіших інструментів у підвищенні ефективності управління підприємствами в умовах глобалізації значно зросла та розвивається й надалі [3]. Через певну специфічність створення та реалізації туристичних послуг зумовлюють потребу в збільшенні рівня забезпечення системи управління сучасними інформаційними технологіями (ІТ).

Туристичний ринок являється одним з найдинамічніших ринків, оскільки характеризується значним переліком учасників, великою відстанню та швидкою зміною інформації. Навіть при таких характеристиках туристична сфера все більше збільшується та процвітає. При порівнянні період від 1994 року та по 2020 рік спостерігається стрімкий розвиток сфери послуг, який почав відображатись у другому десятилітті XXI століття [1]. Не зважаючи на всесвітню пандемію COVID – 19 темпи розвитку та росту туризму не зазнали занепаду, а лише укріпили свої позиції у туристичному бізнесі, але це не можна сказати про всіх господарюючих суб'єктів сфери туризму. До пандемії, а саме 2019 року, одними за найбільш популярних туристичних місць являлися Азіатсько-Тихоокеанський регіон, а також території Близького Сходу (рис. 1) [2]. При таких тенденціях вітчизняні місця відпочинку зазнають відчутне зменшення прибутку. Головною причиною недосконалості вітчизняного туристичного продукту у порівнянні з міжнародним продуктом є недосконалість механізму інформаційного обміну між суб'єктами туристичної діяльності.

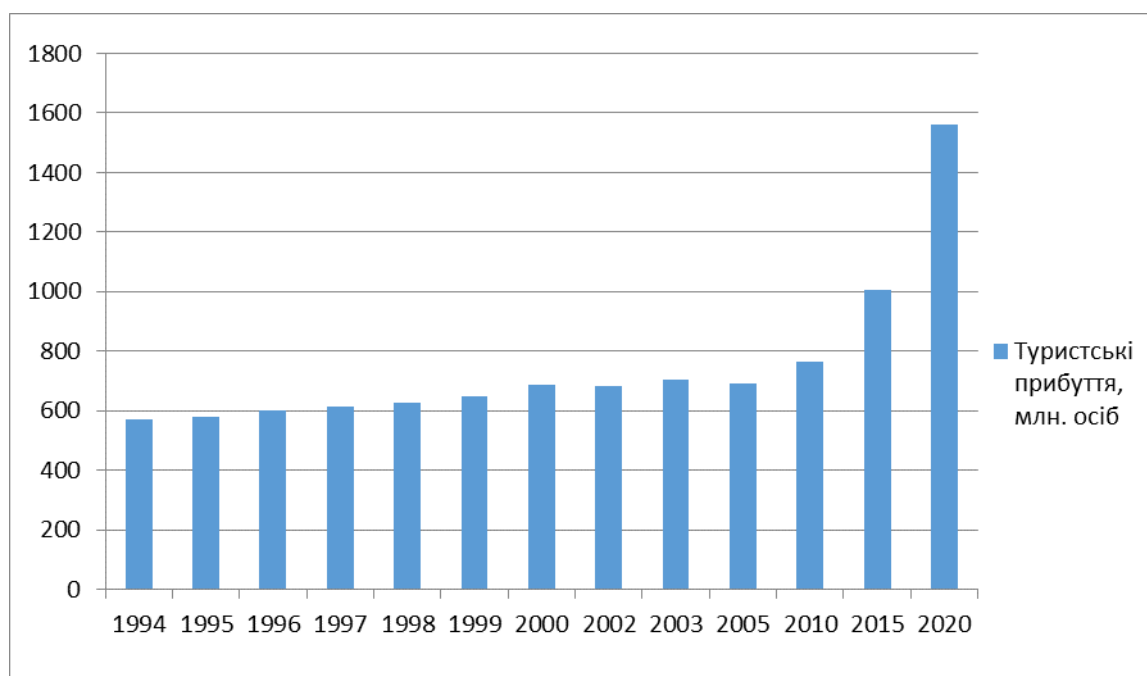

Рис. 1. Тенденції розвитку світового туризму [1]

При спостереженні та співставленні історично-економічних фактів можна одразу виявити, що сфера туризму є доволі насиченою інформаційно, це зумовлено тим, що спеціалізується за динамічними діловими зв'язками з партнерами,

різноманітністю бізнес-процесів, унікальністю туристичних послуг, підвищенням та зміцненням конкуренції. Через це розвиток туристичних суб'єктів господарювання не може бути впровадженим без сучасних інформаційних технологій, котрі нададуть інтеграцію та зв'язок, поліпшення якості послуг, збільшення швидкості обслуговування та багато іншого.

Список використаних джерел:

1. Тенденції світового туризму URL: <http://top.tourua.com/2017/14/03>.
2. Розвиток інформаційних технологій та їх запровадження у діяльність підприємств туристичної сфери. Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics. 2021. С. 31-35.
3. Grynko, T. et al. Modern Concepts of Financial and Non-Financial Motivation of Service Industries Staff. *Journal of Advanced Research in Law and Economics*, Vol. VIII, Summer. 4(26) 2017. P 1100-1112.

Пархуць Є. Д.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Україна)

РОЗВИТОК МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ПЕРЕХОДУ ДО ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Цифрова економіка – це термін, який фіксує вплив цифрових технологій на моделі виробництва та споживання. Можна стверджувати, що цифрова економіка характеризує діяльність та взаємодію економічних суб'єктів, що забезпечуються інформаційно-комунікаційними технологіями (ІКТ) [1].

Відповідно до розпорядженням від 3 березня 2021 року № 167-р Кабінетом Міністрів України було схвалено концепцію розвитку цифрових компетентностей. Одним із основних завдань цієї Концепції є формування та розвиток цифрових навичок та цифрових компетентностей в суспільстві, що сприятимуть розвитку цифрової економіки та суспільства, а також розвитку електронної демократії і людського капіталу [2].

Вплив цифрової економіки важко переоцінити, оскільки вона впливає на загальноприйняті уявлення про структуру бізнесу, на взаємодію між організаціями, на те як споживачі отримують послуги, інформацію й товари. Цифрові мережі та комунікаційні інфраструктури забезпечують глобальну платформу, на якій

люди й організації розробляють стратегії, взаємодіють, спілкуються, співпрацюють та відшуковують певну інформацію [1].

Наразі цифрова трансформація є трендом, оскільки цифрові технології застосовуються в сучасному виробництві на всіх стадіях та напрямках виробничого процесу. На сьогоднішній день усі процеси, починаючи від управління до цифрового документообігу, протікають із застосуванням цифровізації.

Вищенаведені тенденції також стосуються сфери менеджменту та управління. Одним із найважливіших завдань менеджера є постійне вдосконалення системи управління організацією. Відтак, удосконалення менеджменту організації неможливе без певних змін її класичних функцій, а саме: розширення переліку компетенцій та навичок менеджера, виникнення нових завдань та проблем, які необхідно вирішувати, поява нових професій та нових форм організації праці.

В даний час підприємства цифрового сектору економіки розглядаються як інноваційні точки зростання, що забезпечують галузі суспільного відтворення цифровими ресурсами. У ХХІ столітті представники сектора цифрової економіки входять до групи найбільших компаній світу, тоді як у минулому столітті основу світової економіки складали великі машинобудівні, нафтові, гірничодобувні та нафтопереробні підприємства.

На підприємствах, які активно споживають технології та послуги сектору цифрової економіки, відбувається суттєва трансформація звичної моделі бізнесу та менеджменту, спостерігається формування нових параметрів виробничо-господарської, соціальної та управлінської діяльності. Завдяки цьому підприємства успішно адаптуються до вимог цифрової економіки, утримують та підвищують довгострокові інноваційні конкурентні переваги, постійно продовжуючи свій життєвий цикл та створюючи стратегічне бачення свого бізнесу.

Базова компонента менеджменту сучасної організації заснована на роботі з даними та застосування інформаційно-комунікаційних технологій у процесі управління. Цифрові трансакції суттєво впливають на характер поточних та майбутніх соціально-економічних відносин на підприємстві. Використання цифрових технологій у трудовій, виробничо-господарській та управлінській діяльності призводить до зміни правил поведінки на виробництві, зміни мотивів поведінки персоналу, трансформації системи цінностей бізнесу.

Зі зростанням потоку управлінських даних з'являється можливість по-новому організувати процес менеджменту на підприємствах та переходу на новий рівень управління економічними процесами. Сучасні системи пошуку даних дозволяють автоматизувати процес прийняття управлінських рішень та проводити більш оперативний та деталізований аналіз операційної та управлінської діяльності. Це підвищує швидкість та якість розробки управлінських рішень [1].

Цифрові технології (інтернет речей (IoT), великі дані (big data), використання мобільних пристроїв та девайсів) створюють додаткові варіанти соціальної взаємодії між працівниками підприємства, удосконалюють економічні відносини між підприємством та його діловими партнерами. З'являються нові, ефективніші методи кооперації та координації господарських контрагентів для спільного вирішення певних бізнес-завдань (sharing economy).

Цифровізація сердовища бізнесу зазвичай підвищує рівень його конкурентоспроможності, є перспективним напрямком розвитком всіх його учасників, а рівень цифрової трансформації економіки країни є її візитівкою при оцінюванні загального інвестиційного потенціалу.

Однак для ефективного використання цифровізації суб'єкти повинні постійно впроваджувати нові технології, тестувати їх і використовувати отримані результати, щоб краще адаптуватися і бути готовими до завдань майбутнього. Незважаючи на те, що впровадження нових технологій – це більш ризикований підхід, ніж використання вже звичних систем та пристроїв, потенційні можливості та віддача будуть більшими [1].

Список використаних джерел:

1. Козлов В. В., Томашевська Т. В. До питання сучасних поглядів на цифрову економіку в Україні. *Нові джерела та методи поширення даних у статистиці*: мат. XVII Міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди Дня працівників статистики, м. Київ, 6 грудня 2019 р. Київ: ДП «Інформ.-аналіт. Агентство», 2019. С. 161-165.
2. Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 167-р. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#n13>

Канд. екон. наук Пащенко О. В.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Україна)

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТАРТАПІВ У СВІТОВІЙ ЕНЕРГЕТИЦІ

На сучасному етапі розвитку світова енергетика стикається з багатьма новими можливостями та викликами. Виснаження ресурсів і зміна клімату спонукають енергетичний ринок впроваджувати інновації. Криза Covid-19 також показала необхідність змін у багатьох секторах (від виробництва до додатків для розумних міст). Тим часом нові можливості для інновацій з'являються в таких сферах, як енергоефективність, розумні мережі та чиста енергія (сонячні батареї, вітрові турбіни тощо). Стартапи відіграють вирішальну роль у розробці рішень для вирішення проблем, пов'язаних з енергетикою, оскільки вони приносять новий погляд на застарілі ініціативи. Деякі стартапи прагнуть підвищити енергоефективність будівель або навіть електромобілів, інші – зосереджуються на відновлюваних джерелах енергії, зберіганні та розподілі енергії, а також вирішують питання відстеження енергії та сертифікації.

Напрямами реалізації стартапів у світовій енергетиці є декарбонізація економіки (енергоефективність та енергозбереження, відновлювані джерела енергії, поводження з відходами, інноваційне сільське та лісове господарство, диджиталізація), декарбонізація енергетики (видобуток та постачання енергоресурсів, електроенергетика, теплозабезпечення, цінова доступність енергетичних послуг), декарбонізація житлових та нежитлових приміщень, низьковуглецева та ресурсоефективна промисловість, екологічно чистий транспорт [1].

Аналіз динаміки розвитку стартапів у світовій енергетиці показав, що протягом 2018–2021 рр. спостерігається помітний спад їх кількості. Кількість енергетичних стартапів у 2018 р. становила 2596 (найбільша кількість з 2000 р.), порівняно із 2091 компанією у 2021 р. Найбільша кількість енергетичних стартапів у 2021 р. спостерігалась у США – 638 компаній (24% від загальної кількості), однак найбільша частка у загальній кількості нових підприємств – в Канаді та Швейцарії. 19% енергетичних стартапів провалюються після запуску, а 31% – мають швидке зростання. Найбільша кількість стартапів за секторами у 2021 р. припадала на енергоефективні рішення – 21,6% та електромобілі – 19,8% [2].

Кількість стартапів у секторі чистої енергетики у 2021 р. склала 1089 компаній, порівняно із 1114 компаніями у 2020 р. Частка стартапів у сфері відновлюваних джерел енергії є найбільшою в Європі та в Північній Америці. Високі частки стартапів у секторі сонячної енергетики мають Бразилія та Індія, у сфері енергоефективності та енергоменеджменту – Бразилія, Ізраїль, Південна Корея, Німеччина, Італія та Франція, сфері електромобілів – Китай, Індія, Сінгапур, Італія, Південна Корея тощо. Високу частку цифрових енергетичних стартапів мають країни Європи та Північної Америки, а також Ізраїль, Південна Корея, Німеччина, Сінгапур та Швейцарія [2; 3].

Обсяги глобальних інвестицій у стартапи з енергетичних технологій у 2021 р. збільшились на 124%, порівняно із 2019 р. та досягли 22,2 млрд дол. Основними компаніями-одержувачами інвестицій у секторі енергетики були Northvolt (Швеція), Commonwealth Fusion Systems (США), SVolt (Китай) та Otopus Energy (Великобританії), які у 2021 р. залучили 37% світових інвестицій у енергетичні технології. На венчурні фірми припадала найбільша частка інвестицій в енергетичні технологічні компанії у 2021 р. – 44%, на корпоративні інвестиції – 28,7%. При цьому, корпоративні інвестори в останні п'ять років почали відігравати більш важливу роль як спонсори у стартапи з енергетичних технологій, зокрема, такі фірми, як Tencent, CBRE, Tokyo Gas і Volkswagen. Провідними країнами за обсягами інвестицій у стартапи з енергетичних технологій протягом 2017–2021 рр. можна виділити наступні: США (10,1 млрд дол. у 2021 р.), Китай (3,2 млрд дол. у 2021 р.), Швеція (2,9 млрд дол. у 2021 р.), Великобританія (1,5 млрд дол. у 2021 р.), Індія (0,65 млрд дол. у 2021 р.), Німеччина (0,47 млрд дол. у 2021 р.), Франція (0,39 млрд дол. у 2021 р.), Нідерланди (0,27 млрд дол. у 2021 р.) [4].

У всьому світі існує 7 190 швидкозростаючих компаній з енергетичних технологій загальною вартістю 1,9 трлн доларів. Найбільш привабливими для інвестування є компанії, які були засновані у 2000–2004 рр., включаючи низку компаній, які розробляють нові технології зберігання енергії та електродвигуни. Компанії, які були засновані протягом останніх двох років, зацікавлені у розробці технологій альтернативної енергетики або наданні рішення для моніторингу чи даних для вирішення проблем енергоефективності та чистої енергії [4].

Щодо прогнозів, то інвестиції в нафту та газ залишаться стабільними в абсолютних значеннях, однак, за прогнозами, їхня частка у світовій структурі

енергетичних інвестицій зменшиться з 54% у 2021 р. до 36% у 2035 р. Сектори електроенергії, синтетичного палива та водню становитимуть третину світового енергетичного балансу до 2035 р. і половину до 2050 р. Відновлювані джерела енергії будуть лідирувати в структурі виробництва електроенергії [5]. Фінансування інновацій до 2050 р. збільшиться, зокрема понад 50 млрд дол. будуть направлені на великі демонстраційні проекти із низьковуглецевих енергетичних технологій [6].

Факторами розвитку енергетичних стартапів можна віділити наступні: правова та фінансова підтримка урядів, інвестиційна активність венчурних капіталістів, зростання інтересу до технологій чистої енергії нового покоління, занепокоєння зміною клімату та підтримка екологічних, соціальних та управлінських міркувань, розвиток інфраструктури передачі енергії та екосистеми ланцюга поставок, формування нових бізнес-моделей у секторі енергетики, перехід до циркулярної економіки.

Таким чином, обсяги споживання енергії у світі зростають, при цьому джерела енергії закінчуються, тому перспективним стає використання відновлюваних джерел енергії. Саме в цьому напрямку розвивається найбільше стартапів. Однак, енергетичні стартапи потребують значних витрат на дослідження та розробки, тому необхідною умовою їх успіху в майбутньому є підтримка уряду та збільшення фінансування приватними інвесторами.

Список використаних джерел:

1. Концепція «зеленого» енергетичного переходу України до 2050 року. Науково-технічна спілка енергетиків та електротехніків України. 2020. URL: <https://www.ntseu.net.ua/stories/547-concept-2050> (дата звернення: 28.03.2023).
2. Energy Start-up Data Explorer. IEA. 2022. URL: <https://www.iea.org/data-and-statistics/data-tools/energy-start-up-data-explorer> (дата звернення: 28.03.2023).
3. Innovative Energy Start-Ups. A key vehicle for realising clean energy transitions. IEA. 2021. URL: <https://www.iea.org/articles/innovative-energy-start-ups> (дата звернення: 28.03.2023).
4. Emerging Energy Tech report 2022. Exploring the evolution of the energy tech ecosystem. Tech Nation. URL: <https://technation.io/emerging-energy-tech-report-2022/#key-statistics>.
5. Global Energy Perspective 2022. Executive Summary. McKinsey's. April 2022. URL: <https://www.mckinsey.com/industries/oil-and-gas/our-insights/global-energy-perspective-2022> (дата звернення: 29.03.2023).
6. World Energy Investment 2021. IEA. 2021. URL: <https://www.iea.org/reports/world-energy-investment-2021/executive-summary> (дата звернення: 29.03.2023).

Канд. екон. наук Скрипник Н. Є., Маковецька А. О.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Україна)

СУЧАСНІ ТРЕНДИ ТОРГІВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН КРАЇН У КОНТЕКСТІ СВІТОВИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Міжнародне регулювання торговельно-економічних відносин між країнами – це важлива тема, яка набирає все більшої актуальності у світлі глобалізації економіки, та інтеграційних процесах, що прискорюється. Незважаючи на те, що існують різні міжнародні організації, такі як СОТ та ОЕСР, які займаються регулюванням міжнародної торгівлі та економічних відносин між країнами, деякі проблеми все ще залишаються невирішеними. Якщо є пункт, з яким згодні більшість економістів, то це те, що торгівля між країнами робить світ багатшим. Тим не менш, міжнародна торгівля може бути одним із найспірніших політичних питань як усередині країни, так і між урядами [1].

Вартість світової торгівлі зросла протягом першого кварталу 2022 року, хоча її зростання продовжувало сповільнюватися. Загалом вартість світової торгівлі досягла рекордного рівня в 7,7 трильйона доларів США в першому кварталі 2022 року, збільшившись приблизно на 1 трильйон доларів США порівняно з першим кварталом 2021 року та приблизно на 250 мільйонів доларів США порівняно з четвертим кварталом 2021 року.

Більша частина зростання торгівлі товарами протягом останнього року була номінальною. У першому кварталі 2022 року вартість торгівлі була приблизно на 30 відсотків вищою, ніж допандемічний рівень 2019 року. Навпаки, обсяги торгівлі зросли значно меншою мірою (приблизно на 6 відсотків). Розбіжність між значеннями та обсягами зумовлена зростанням цін на товари, особливо на енергоносії, та загальною інфляцією [1].

Волатильність цін на сировинні товари та геополітичні фактори також продовжуватимуть робити розвиток торгівлі невизначеним. Загалом на розвиток світової торгівлі до кінця 2022 року, ймовірно, вплинуть такі фактори:

Прогнози економічного зростання на 2022 рік переглядаються в бік зниження через зростання процентних ставок, інфляційний тиск у багатьох економіках і негативні глобальні економічні наслідки конфлікту в Україні. Цілком ймовірно,

що світова торгівля відобразатиме ці макроекономічні тенденції зі зниженням зростання торгівлі.

Конфлікт в Україні чинить подальший висхідний тиск на міжнародні ціни на енергоносії та сировинні товари. У короткостроковій перспективі через нееластичний глобальний попит на продукти харчування та енергоносії зростають ціни на продукти харчування та енергію ймовірно призведе до вищих обсягів торгівлі та дещо менших обсягів торгівлі. Очікується, що структура торгівлі відобразатиме зростаючий світовий попит на екологічно стійкі продукти. Хоча є наслідки, що вплинуть на торгівлю в середньостроковій та довгостроковій перспективах, деякі з них можуть матеріалізуватися вже протягом 2022 року.

Це значною мірою залежатиме від реалізації державної політики, що регулює торгівлю продуктами з інтенсивним вмістом вуглецю. Постійно високі ціни на енергоносії також можуть призвести до загального зростання попиту та торгівлі продуктами, необхідними для підтримки більш екологічних альтернатив енергії.

Більшість економічних секторів зафіксували суттєве зростання вартості торгівлі в першому кварталі 2022 року порівняно з минулим роком. Високі ціни на паливо зумовлені значним зростанням вартості торгівлі в енергетичному секторі. Зростання торгівлі також було вище середнього для металів і хімікатів. Навпаки, торгівля в транспортному секторі продовжує обтяжуватися приглушеними замовленнями на літаки. Торгівля комунікаційним обладнанням також залишилася нижче рівня 2021 і 2019 років. Нарешті, глобальний дефіцит напівпровідників і збої в логістиці продовжують негативно впливати на торгівлю дорожніми транспортними засобами та точними приладами [2].

У глобальній політичній грі в шахи тарифи та санкції стали улюбленим способом багатьох країн виразити несхвалення політики та поведінки іншої країни без ризику військової участі. Таким чином, канали глобальної торгівлі перетворилися на приголомшливе набір правил і обмежень, що постійно змінюються, перетворюючи відповідність – у багатьох місцях – на юридичне та логістичне мінне поле.

Наприклад, триваючі торговельні суперечки між США та Китаєм впливають на компанії практично в усіх галузях промисловості, а ширші тарифи США на сталь та алюміній спонукали такі країни, як Канада, Мексика, Індія та Туреччина, ввести у відповідь власні тарифи на різноманітні американські товари. Отже, не

дивно, що країною з найбільшою кількістю компаній, які постраждали від відповідних тарифів, є США (69%). Водночас у ЄС та Великобританії 39% компаній вважають відповідні мита одним із головних факторів, що впливають на їхній бізнес, у той час як лише 36% компаній у країнах Азіатсько-Тихоокеанського регіону так вважають, і ще менше компаній (30%) у Латинській Америці бачать тарифи як головне занепокоєння.

Подібна динаміка спостерігається, якщо врахувати величезну кількість санкцій, накладених на країну-агресор за її військове вторгнення в Україну. Половина компаній у США, ЄС і Великій Британії назвали регуляторні зміни, пов'язані з санкціями до країни-агресора, основними чинниками, які зараз впливають на їхній бізнес і митні системи. Проте в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні лише 26% компаній заявили, що санкції проти країни-агресора впливають на їхні митні системи, а в Латинській Америці лише 20% компаній назвали ці санкції проблемою системи [3].

Однією з головних змін у міжнародній торгівлі останніми роками стало збільшення внутрішнього споживання у країнах. Країни, такі як Китай, Індія та Бразилія стали важливими експортерами товарів і послуг, а також споживачами на світових ринках. Це дозволяє їм покращувати свої економіки та підвищувати рівень життя своїх громадян.

Однак, незважаючи на позитивні тенденції у міжнародній торгівлі, вона все ще стикається з викликами та перешкодами. Деякі країни продовжують застосовувати торгові бар'єри, такі як мита та квоти, що обмежує доступ до їх ринків. Також важливо відзначити, що нерівність у світовій торгівлі залишається проблемою.

Глобальна торгова система відчуває все більший тиск, оскільки вона переживає збої, пов'язані з триваючою пандемією, торговими спорами та вторгненням країни-агресора в Україну. Підхід США до торгівлі також піддається деяким політикам і зацікавленим групам, які вважають міжнародну торгівлю шкідливою для американських працівників.

Список використаних джерел:

1. International trade: commerce among nations. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/Series/Back-to-Basics/Trade>. (Дата звернення : 15.03.2023).

2. Inflation and rising commodity prices drive global trade. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/ditcinf2022d2_en.pdf. (Дата звернення : 15.03.2023).
3. Global Trade Report 2022. URL: <https://www.thomsonreuters.com/en/reports/global-trade-report-2022.html>. (Дата звернення: 15.03.2023)

Стародуб Д. С., канд. екон. наук Скрипник Н. Є.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Україна)

ЦИФРОВІЗАЦІЯ СВІТОВОЇ ТОРГІВЛІ:

ПЕРЕВАГИ ТА РИЗИКИ

Зв'язок між технологічним прогресом та міжнародною торгівлею стає все важливішим у наш час. Цифрова трансформація змінює спосіб, яким ми торгуємо, і створює нові можливості для підприємств. З одного боку, цифрові технології дозволяють підприємствам знизити витрати, покращити ефективність і прискорити процеси торгівлі. З іншого боку, вони створюють нові ризики, пов'язані з кібербезпекою, конфіденційністю та зменшенням кількості робочих місць.

Однак цифрова трансформація – це не тільки справа приватного сектору. Уряди також грають важливу роль у регулюванні та захисті від ризиків, пов'язаних з цифровою трансформацією міжнародної торгівлі. Розглянемо переваги та ризики цифрової трансформації світової торгівлі, а також роль, яку грають державні органи у цьому процесі.

Цифрові технології значно змінюють характер та обсяги міжнародної торгівлі. Цифрові технології дозволяють підприємствам знизити витрати, покращити ефективність та прискорити процеси торгівлі. Наприклад, електронна комерція стала дуже популярною формою здійснення торгівлі, що дозволяє підприємствам продавати товари та послуги не тільки на внутрішньому ринку, а й за кордоном. Це збільшує масштаби торгівлі та дозволяє компаніям займати лідерські позиції на ринку.

Розглянемо показник індекс інтенсивності диджиталізації (ДИІ). Цей показник вимірює використання різних цифрових технологій на рівні підприємства.

У табл. 1 показано індекс інтенсивності диджиталізації великих, середніх та малих підприємств в ЄС у 2021 році. Він також показує ступінь проникнення та швидкість впровадження різних технологій, які відстежує індекс інтенсивності

**« ЕКОНОМІКА І МЕНЕДЖМЕНТ 2023 :
ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРАЦІЇ ТА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ »**

диджиталізації. Великі компанії в ЄС більш диджиталізовані, ніж середні та малі підприємства. Хоча деякі аспекти, здається, досягають насичення, принаймні для великих компаній, все ще є місце для покращення більшості показників.

Таблиця 1

**Індекси інтенсивності диджиталізації у великих, середніх та малих підприємствах ЄС
у 2021 році, % [1]**

Технологія	Показник великих компаній	Показник середніх та малих підприємств
Використання будь-якої соціальної мережі	83%	58%
Використання будь-якого хмарного сервісу	72%	40%
Використання програмного забезпечення для обміну інформацією між різними функціональними областями	81%	37%
Використання програмного забезпечення для управління взаємовідносинами з клієнтами (CRM-системи)	65%	34%
Використання принаймні 2 соціальних мереж	61%	28%
Підприємства з продажами електронної комерції не менше 1% обороту	38%	18%
Використання будь-якої технології штучного інтелекту	28%	7%

Цифрові технології також створюють нові виклики та ризики. Зокрема, вони створюють можливість для швидкого та масштабного збору, обробки та передачі великого обсягу даних, що може стати причиною кібератак, крадіжок даних та порушень конфіденційності [2]. Також, цифрові технології можуть призвести до зменшення кількості робочих місць, оскільки більшість процесів автоматизується та робиться без участі людей.

Ще одним важливим аспектом є стандартизація цифрових технологій у міжнародній торгівлі. Наявність єдиних стандартів дозволяє забезпечити сумісність міжнародних торгових операцій та забезпечити захист від шахрайства та інших негативних наслідків. Однак, розробка та прийняття міжнародних стандартів є складним та тривалим процесом через різні підходи та інтереси різних країн.

Міжнародне співробітництво в рамках СОТ може допомогти урядам відкрити та стимулювати конкуренцію у своїх секторах цифрових послуг, що може зробити важливий внесок у просуванні цифрових інновацій. СОТ також відіграють певну роль у запобіганні запровадженню та можливому поширенню бар'єрів для транс-кордонної цифрової торгівлі, а також у перетворенні транскордонної цифрової торгівлі на двигун розвитку. Низка питань, у тому числі продовження мораторію на встановлення митних зборів на електронні передачі, обговорюється в СОТ у рамках Робочої програми з електронної комерції. Водночас тривають дискусії серед зростаючої кількості членів СОТ у контексті Ініціативи спільної заяви щодо електронної комерції [3, с. 169-170].

Дані звіту ЮНКТАД, зібрані у 2021 році, свідчать про зростання відсотка адаптації законодавства про боротьбу з кіберзлочинністю у всьому світі (табл. 2).

Таблиця 2

Рівень впровадження кіберзакону у світі у порівнянні 2015 та 2021 роках, (% країн) [4]

Сфера	Впровадження кіберзакону у 2015 році	Впровадження кіберзакону у 2021 році
Кіберзлочинність	71%	80%
Захист персональних даних та приватності	55%	71%
Захист споживачів	50%	59%
Електронні транзакції	75%	81%

Враховуючи наскрізний характер цифрових технологій, оскільки уряди поступово розробляють регулювання з урахуванням зростаючої цифровізації своїх економік, набір стратегій, які впливають на міжнародну торгівлю, розширюється. Усі ці зміни, ймовірно, відкриють нові можливості для країн, що розвиваються, і невеликих компаній. Проте цифровий розрив у різних його аспектах залишається реальністю. Те, як зараз ведеться цифрова торгівля, може кардинально змінитись протягом наступних років, і це, ймовірно, створить нові виклики для торгової системи, яка існує сьогодні.

Список використаних джерел:

1. Digital Economy and Society Index (DESI) 2022. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi>
2. World Trade Report 2018: The future of world trade. URL: https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/wtr18_e.htm
3. World Trade Report 2020: Government policies to promote innovation in the digital age. URL: https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/wtr20_e.htm
4. E-commerce and Digital Economy Programm: Year in Review 2021. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/dtlstictinf2022d2_en.pdf

Канд. екон. наук Ульянова Л. П., канд. екон. наук Чайка Ю. М.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Україна)

**НОВІ АСПЕКТИ У ФОРМАХ МІЖНАРОДНИХ
ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН ЯК ЧИННИКИ ПОКРАЩЕННЯ
ФУНКЦІОНУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ**

Сучасне світове господарство є глобальною системою, яка ґрунтується на міжнародному поділі праці, постійно зростаючій інтернаціоналізації виробництва та націлена на розв'язання загально цивілізаційних проблем (енергетичної, продовольчої, сировинної, екологічної, тощо), що виникають у процесі планетарного економічного розвитку та торкаються інтересів усього людства. У просторі світового господарства знаходиться багато суверенних держав, котрі різняться між собою ступенем економічного розвитку, належністю до певної економічної системи, специфікою державного управління, відношенням до міжнародних організацій та інститутів, національними традиціями, культурою, менталітетом. Не дивлячись на зазначене, і це є об'єктивною закономірністю, країни, відштовхуючись від необхідності розв'язання власних, внутрішніх проблем щодо забезпечення сталого розвитку, все більше включаються у систему міжнародних економічних відносин (МЕВ), яка є зв'язуючою ланкою та забезпечує взаємозв'язок та взаємовплив між ними.

Світова теоретична економічна наука, виходячи із важливості МЕВ, як для окремих суб'єктів господарювання, так і світового господарства в цілому, завжди приділяла та приділяє багато уваги дослідженню міжнародних економічних відносин. Проте реалії ХХІ століття свідчать, що добре сформовані та досить

розвинуті форми МЕВ не є незмінними, сталими, в певній мірі вони є похідними від тенденцій у розвитку світового господарства та постійно набувають деяких нових «відтінків». При цьому важливо відмітити, що зміни у МЕВ обумовлюються не тільки суто економічними проблемами людства. Все більшого впливу на форми міжнародного співробітництва починають впливати чинники, пов'язані з військово-політичними подіями в країнах (війни, перевороти, революційні страйки), загострення яких, навіть у локальних масштабах, можуть здійснювати значний, миттєвий вплив на якісну та кількісну визначеність усіх традиційних форм МЕВ.

Особливої уваги набуває наукове дослідження нових аспектів у формах МЕВ для України у період руйнівної війни, яку у 24.02.2022 році розпочала країна-агресор. За рік військових дій відбулися значні втрати людського капіталу, масштабні руйнування виробничих ланок усіх галузей економіки та об'єктів інфраструктури. Військові дії значно порушили стійкі, інколи за тривалий час створені, логістичні шляхи, що вельми негативно вплинуло на результативність діяльності усіх суб'єктів українського бізнесу, а у деяких випадках призвело до повного закриття підприємств або до переміщення їх у безпечні регіони згідно державної програми релокації. На жаль, цю програму не можна розповсюдити на таку важливу галузь економіки як сільське господарство. Країна-агресор постійно обстрілює українські поля, виводить із ладу сільськогосподарську техніку для створення дефіциту продовольства та зниження рівня життя людей.

В цілому, за 2022 рік, ВВП України зменшився на третину, а вітчизняний бізнес і всі інші сфери українського суспільства зазнали значних збитків, які викликали появу складних, нерозв'язаних проблем. Це обумовило появлення нових підходів до організації усієї системи соціально-економічних відносин не тільки в країні, а і за її межами у ракурсі адаптації до реалій військового періоду. Не випадково, члени Європейської бізнес асоціація серед пріоритетів в роботі на 2023 рік особливо виділили проблему посилення євроінтеграції, яка включає питання щодо продовження гармонізації законодавства України з нормами ЄС, підтримки українського бізнесу та сприяння виходу його на європейські ринки. Позитивний вплив на організацію економічних відносин України з країнами світу забезпечило надання їй вже у перші місяці війни офіційного статусу кандидату у члени ЄС.

Важливого значення за тяжких воєнних умов має аналіз такої важливої форми МEB як міжнародний рух капіталу, який, і цьому традиційно вчить класична економічна теорія, відбувається з метою отримання більш високої норми прибутку. Проте, за умов загарбницької, жорсткої війни, розпочатої країною-агресором, зазначена форма МEB отримує нові мотиваційні стимули та аспекти. Мова іде про фінансову допомогу цивілізованих країн світу Україні для підтримки життєдіяльності українського населення та вітчизняних підприємницьких структур.

Міжнародна фінансова допомога, як нова складова частина руху капіталів між країнами, пов'язана, перш за все, з вирішенням питання дефіцитності державного кошторису України. У 2023 році прогнозується, що доходи будуть вдвічі нижчими за витрати, у результаті чого дефіцит бюджету буде становити близько 21% ВВП (36,5 млрд. дол.) [1]. Враховуючи це, ЄС вже затвердив обсяги підтримки на 2023 рік у розмірі 18 млрд. євро, а також передбачив для України пільгові безпроцентні кредити на термін до 35 років з десятирічною відстрочкою до першого погашення. Економія бюджетних коштів у результаті звільнення від сплати відсотків, безсумнівно, збільшить державні фінансові можливості щодо покращення умов функціонування українського бізнесу. Від США також очікуються значні обсяги допоміг у формі грантів. Не можна залишити поза увагою важливість ухваленої у грудні 2022 року виконавчої радою МВФ чотиримісячної моніторингової програми, котру Фонд розглядає як передумову для старту повноцінної програми фінансування української економіки, а також координації міжнародної фінансової підтримки України від інших партнерів з метою реалізації структурних реформ, активізації внутрішнього боргового ринку, мінімізації ризиків емісійного фінансування бюджету, забезпечення довгострокової стійкості фінансового сектору та ефективності й прозорості роботи банків та державних підприємств. Важливим фінансовим джерелом відновлення української економіки можуть стати сплати репарації у вигляді стягнення конфіскованих коштів з країни-агресора. Канада першою законодавчо передбачила можливість використання Україною конфіскованих підсанкційних російських активів. Європейська Комісія також встановлює механізми компенсацій Україні за рахунок заморожених активів країни-агресора.

Нових рис у воєнний період набула зовнішня торгівельна діяльність України. Серед найбільш вагомих характеристик сучасної міжнародної торгівлі України

доцільно виділити наступні: 1) повну відмову від торгівлі з країною-агресором [2] і білорусією та посилення орієнтації на ринки західної Європи; 2) скорочення вдвічі українського експорту, у якому суттєвого зменшення набули обсяги аграрної та металургійної продукції; 3) різке звуження експортно-імпортних можливостей, що є результатом блокування ворогом морських портів (до речі, дві третини від загальної української торгівлі з іншими державами припадає на морське перевезення продукції) [3], припинення авіа перевозок, руйнування багатьох наземних логістичних шляхів.

Ситуація, що склалася у зовнішньоторговельній діяльності України обумовила значну необхідність швидкого та ефективного розв'язання зазначених проблемних питань. Завдяки державним регулятивним заходам були досить оперативно встановлені нові логістичні напрями пересування експортно-імпортних товарів, організовано переміщення продукції залізницею та через порти дружніх держав, а також активізувалося автоперевезення, на яке зараз припадає приблизно 10% від загального українського експорту. Під час війни з'явилися нові, договірні форми торговельних відносин, які виникають серед кола певних суб'єктів, носять тимчасовий характер і розповсюджуються на вид конкретної експортної продукції. Так, у липні 2022 року Україна, Туреччина, ООН та країна-агресор склали договір про деблокаду експорту зерна через Чорне море, а, саме, через порти Одеси, Чорноморська та Южного. На кінець 2022 року через «зерновий коридор» експортовано 13,7 млн. тонн зерна, що допомогло зберегти статус України на світовому ринку сільськогосподарської продукції, поліпшило фінансове становище національного агробізнесу та в певній мірі сприяло посиленню продовольчої безпеки світу [4]. Не можна не відмітити, що війна, розв'язана країною-агресором, прискорила лібералізацію торговельних відносин між Україною, ЄС та Великобританією, призвела до пом'якшення митно-тарифних обмежень у експортно-імпортній політиці нашої держави.

Таким чином, підводячи підсумок дослідженню особливостей у виділених формах міжнародних економічних відносин України у період війни, можна відмітити, що вони набули нових, конструктивних аспектів, що було обумовлено, з одного боку, важким станом вітчизняної економіки, а, з іншого, позитивними, патерналістськими змінами поглядів міжнародних організацій та зарубіжних держав відносно взаємовідносин з нашою країною. Прозоре, ефективне використання

усіх допомог світової спільноти Україні (фінансових, консультативних, натурально-речових) дозволить українському бізнесу не тільки вистояти у складний воєнний час, а й підготувати умови для швидкого, на інноваційній техніко-технологічній основі, відновлення післявоєнної української економіки.

Список використаних джерел:

1. Бюджет 2023 року. Міністерство фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uk/budget_2023-582 (дата звернення 20.03.2023)
2. Про застосування заборони ввезення товарів з Російської Федерації: Постанова Кабінету Міністрів України від 09.04.2022 № 426 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/426-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення 20.03.2023)
3. Як змінилася зовнішня торгівля України за 6 місяців повномасштабної війни URL: <https://adastra.org.ua/blog/yak-zminilasya-zovnishnya-torgivlya-ukrayini-za-6-misyaciv-rovnomasshtabnoyi-vijni> (дата звернення 21.03.2023)
4. Економічні підсумки 2022 та прогнози та очікування щодо 2023 // Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/pidsumky-2022-roku-ta-ochikuvannya-shchodo-2023-roku> (дата звернення 21.03.2023)

Харенко В. Ю., канд. екон. наук Скрипник Н. Є.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Україна)

ФАКТОРИ ТА ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ ЯК ЕЛЕМЕНТА ГЛОБАЛЬНОЇ ТОРГОВЕЛЬНОЇ СИСТЕМИ

Електронна економіка – це та специфічна частина світової економіки та глобалізованих міжнародних економічних відносин, яка складається з суспільних відносини з приводу купівлі-продажу товарів, послуг та інформації через електронні мережі, при використанні всіх доступних інструментів, наявних в світовій мережі. Даний сектор світової економіки та електронна комерційна діяльність в цілому доволі стрімко розвивається із року в рік як в кожній окремо розглянутій країні, так і по всьому світові загалом. В епоху комп'ютерних технологій практично все набуває електронної форми. Таким чином, цифровізація обумовлює становлення «електронного» світу, який передбачає створення одного загального інформаційного простору. Незважаючи на той факт, що в даний момент ще не здійснені всі процеси світової цифровізації, вже зараз ми можемо виділити

деякі особливості електронного цифрового світу: скорочення часу, спрощення процесів діяльності, доступність цифрових технологій будь-якій людині [1].

Водночас провідні країни світу постійно стикаються з новими викликами. За такої ситуації їм просто необхідно бути до них готовими аби і надалі підтримувати й забезпечувати свою конкурентоспроможність на міжнародній арені (табл. 1).

Таблиця 1

Рівень готовності країн до потенційних можливостей та викликів електронної економіки

Країна	Компонент (10-бальна шкала оцінювання)							
	Структура виробництва		Драйвер виробництва					
	Комплексісність	Масштаб	Технології та інновації	Людський капітал	Глобальна торгівля та інвестиції	Інституційна структура	Сталі ресурси	Попит
Німеччина	9,4	7,6	7,2	7,5	7,3	8,2	7,8	7,5
США	8,6	6,6	8,5	7,9	7,7	8,6	6,7	8,5
Великобританія	8,6	4,7	8,0	7,5	8,3	8,2	7,4	7,1
Китай	7,1	10,0	5,7	5,6	7,2	4,9	5,5	7,9
Південна Корея	9,0	8,7	6,6	5,9	6,8	6,9	6,5	6,4
Японія	10,0	7,5	6,6	6,0	6,2	7,8	6,7	7,8
Україна	6,0	3,9	3,5	5,8	5,1	3,4	4,6	4,5

Розроблено авторами за даними [2; 3]

В наш час електронна економіка – це той тренд, який намагаються наслідувати усі провідні країни. Варто відзначити, що така тенденція спонукає і менш розвинуті країни до розвитку у даній галузі. Результати дослідження, наведені в табл. 1 доводять, що між Україною та провідними країнами світу у сфері цифровізації є значна відстань.

Особливо складною є ситуація щодо таких драйверів виробництва як технології та інновації та інституційна структура. Взагалі, країни матимуть позитивний вплив від цифровізації як на рівні держави, так і на рівні підприємств, проте найбільш позитивний ефект матиме все суспільство. В сучасних глобалізованих умовах електронна економіка набуває форм міждержавних відносин та міжнародних економічних стосунків. Яскравим прикладом цього є стратегія Єдиного цифрового ринку, яка нині успішно реалізується в Європі. Дана стратегія один із десяти найважливіших політичних пріоритетів Єврокомісії, що є вагомим підтвердженням важливості цього напрямку розвитку.

Варто зазначити, що велика кількість країн як і раніше не вирішила наявні досить серйозні проблеми які стосуються Інтернету. Серед цих проблем варто виділити високі ціни за доступ до Інтернету, низький рівень його розповсюдження, а також ненадійність та проблеми з'єднання. Для того, щоб вирішити такі труднощі деякі компанії у сфері електронної та Інтернет-торгівлі, а також Інтернет-магазини пропонують своїм покупцям інноваційне рішення – швидкісний мобільний додаток, який пов'язаний з їх сайтом. За таких обставин саме мобільні пристрої грають вирішальну роль у розвитку електронної комерції. Це рішення дозволяє компаніям залучити велику кількість нових або незадоволених умовами проведення покупок раніше клієнтів у їх онлайн-канали. Як слідує, важливим фактором для зміцнення ролі електронної комерції є зростання важливості мобільних пристроїв.

Відповідно до результатів звіту Accenture (2021), до 2025 року Китай, Індія і США будуть домінувати в області платформної електронної комерції і розрив між ними та іншими країнами буде тільки зростати. Результати аналізу показують, що США, Китай, Велика Британія, Індія і Німеччина знаходяться в першій п'ятірці «Індексу готовності до переходу на електронні платформи» (складовими індексу є кількість і підготовленість користувачів; культура відкритих інновацій; нормативно-правова база (регулювання); цифрове підприємництво; технологічна готовність) [3].

При цьому більшості європейських країн може загрожувати втрата глобального ринку електронних платформ. Лише за допомогою багатостороннього співробітництва можна об'єднати фрагментовані електронні та цифрові ринки, допомогти розвитку підприємств електронної економіки і задовольнити попит на товари і послуги, так необхідні для успішного функціонування електронного бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Скрипник Н.Є., Ганзюк О.О. Міжнародні можливості електронної комерції в глобальних макроекономічних відносинах. *Причорноморські економічні студії*. 2019. №47. URL: <http://bses.in.ua/uk/archive>
2. Офіційний сайт Європейської служби статистики. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat>
3. Digital Transformation Monitor. Key lessons from national industry 4.0 policy initiatives in Europe. European Commission. 2022. URL: https://ec.europa.eu/growth/toolsdatabases/dem/monitor/sites/default/files/DTM_Policy%20initiative%20comparison%20v1.pdf

ЗМІСТ

КІЛЬКІСНІ МЕТОДИ В ЕКОНОМІЦІ ТА МЕНЕДЖМЕНТІ

<i>Авраменко Д. С.</i> Застосування методів експертних оцінок в прийнятті господарських рішень	3
<i>Богдан А. Ю.</i> Застосування евристичних методів аналізу в діяльності підприємств.....	5
<i>Григор'єва В. О.</i> Кількісні методи в моделюванні економічних процесів	8
<i>Дробчак М. О., Іванов Р. В., Огліх В. В.</i> Аналіз економічного зростання у країнах з різним рівнем економічного розвитку.....	9
<i>Іванов Р. В., Денисова М. О.</i> Менеджмент та кількісні методи управління	12
<i>Іванов Р. В., Калинич Б. В.</i> Дослідження аграрного сектору економіки України методами математичного моделювання	15
<i>Іванов Р. В., Колодєєв Т. О.</i> Віртуальні активи як елемент фінансової свободи	17
<i>Іванов Р. В., Комисарик Є. О.</i> Оцінка інноваційної діяльності в енергозбереженні.....	19
<i>Іванов Р. В., Лук'яненко Б. О.</i> Емпірична оцінка взаємозв'язку між вибором стратегії та заміщенням часу	21
<i>Катан В. О., Денисова М. О., Комисарик Є. О.</i> Системи масового обслуговування у дослідженні операцій.....	23
<i>Кушнір Д. О., Волкова В. В.</i> Можливості оцінювання банкрутства підприємства.....	25
<i>Литус Д. В.</i> Невизначеність як чинник підвищення ризикованості ведення бізнесу	27
<i>Огліх В. В., Комисарик Є. О., Денисова М. О.</i> Робота підприємств в умовах військової агресії.....	30
<i>Огліх В. В., Шайдець К. О.</i> Економіко-математичне моделювання впливу економічних показників на рівень життя населення України.....	32
<i>Олійник Т. І., Зайченко Р. А.</i> Методи оцінки ризиків підприємницької діяльності.....	34
<i>Павлов Р. А., Павлова Т. С., Хмарський В. Ю.</i> Характер впливу етичних факторів на стратегічну ринкову поведінку економічних агентів.....	37
<i>Різак Д. В., Іванов Р. В.</i> Дослідження економічної поведінки домогосподарств.....	39
<i>Шванська В. А., Огліх В. В.</i> Комплексний підхід до аналізу нерівномірності розвитку регіонів	42

ФАКТОРИ ВПЛИВУ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ НА МІЖНАРОДНИЙ БІЗНЕС

<i>Krasnikova N., Demchenko A.</i> Dimensions of Sustainability of Modern International Tourism.....	45
<i>Mykhailenko O., Krasnikov P.</i> Current Problems of Investing in Renewable Energy	48
<i>Батур О. О., Скрипник Н. Є.</i> Фактори та передумови розвитку світового арт-ринку.....	50
<i>Витоптова Т. І., Скрипник Н. Є.</i> Зовнішня заборгованість країн та вплив боргового тягаря на їхню економіку	53
<i>Годлевський Л. О.</i> Проблеми та перспективи ресторанного і туристичного бізнесу.....	56
<i>Гріщенко Д. В., Скрипник Н. Є.</i> Генезис концептуальних підходів у вивченні міжнародної міграції людських ресурсів у контексті глобалізаційних перетворень.....	59
<i>Дзяд О. В., Горпиняк Є. А.</i> Діяльність міжнародних компаній в Україні та країні-агресорі під час війни	61
<i>Кушнір Д. О., Катан В. О.</i> Розвиток цифрового потенціалу України.....	64
<i>Македон В. В., Лошак В. О.</i> Забезпечення політики захисту ринків на основі інструментів міжнародного маркетингу.....	66
<i>Михайленко О. Г., Горпиняк Є. А.</i> Особливості використання франчайзингової моделі в міжнародному бізнесі.....	68
<i>Михайленко О. Г., Кокора А. С.</i> Основні тенденції розвитку «зеленого» інвестування у глобальному вимірі.....	71
<i>Михайленко О. Г., Тищенко О. А.</i> Позиції Alibaba Group на світовому ринку електронної комерції в умовах глобалізації.....	74
<i>Михайленко О. Г., Тройникова Н. Д.</i> Особливості стратегій розвитку високотехнологічних ТНК в світовій економіці	82
<i>Олійник Т. І., Сотула В. В.</i> Використання сучасних інформаційних технологій в просуванні туристичного продукту	84
<i>Пархуць Є. Д.</i> Розвиток менеджменту підприємств в умовах переходу до цифрової економіки	86
<i>Пащенко О. В.</i> Сучасні тенденції та перспективи розвитку стартапів у світовій енергетиці.....	89

**Том 5. КІЛЬКІСНІ МЕТОДИ В ЕКОНОМІЦІ ТА МЕНЕДЖМЕНТІ.
ФАКТОРИ ВПЛИВУ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ НА МІЖНАРОДНИЙ БІЗНЕС**

<i>Скрипник Н. Є., Маковецька А. О.</i> Сучасні тренди торгівельно-економічних відносин країн у контексті світових інтеграційних процесів.....	92
<i>Стародуб Д. С., Скрипник Н. Є.</i> Цифровізація світової торгівлі: переваги та ризики.....	95
<i>Ульянова Л. П., Чайка Ю. М.</i> Нові аспекти у формах міжнародних економічних відносин як чинники покращення функціонування українського бізнесу.....	98
<i>Харенко В. Ю., Скрипник Н. Є.</i> Фактори та передумови розвитку міжнародної електронної комерції як елемента глобальної торговельної системи	102

Наукове видання

Мови видання: українська, англійська

ЕКОНОМІКА І МЕНЕДЖМЕНТ 2023:
ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРАЦІЇ
ТА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Збірник наукових праць
Міжнародної науково-практичної конференції
(Дніпро, 6–7 квітня 2023 р.)

У шести томах

Том 5. Кількісні методи в економіці та менеджменті.
Фактори впливу глобальних трансформацій на міжнародний бізнес

*Окремі доповіді друкуються в авторській редакції
Організаційний комітет не завжди поділяє позицію авторів
За зміст, наукову новизну, достовірність та точність викладеного матеріалу
відповідальність покладається на авторів*

Відповідальний редактор Біла К. О.
Оригінал-макет Павлов Р. А., Біла К. О.
Дизайн обкладинки Біла К. О.

Підп. до друку 07.04.23. Формат 60x84 ¹/₁₆. Спосіб друку – плоский.
Ум. др. арк. 5,6. Тираж 90 пр. Зам. № 0423-01/5.

Видавець та виготовлювач СПД Біла К. О.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 3618 від 06.11.09

Надруковано на поліграфічній базі видавця Білої К. О.
Україна, 49000, м. Дніпро, пр. Д. Яворницького, 111, оф. 1

+38 (099) 780-50-49; +38 (067) 210-02-56
www.impact.dp.ua e-mail: impact.dnepr@gmail.com
www.confcontact.com e-mail: conf@confcontact.com